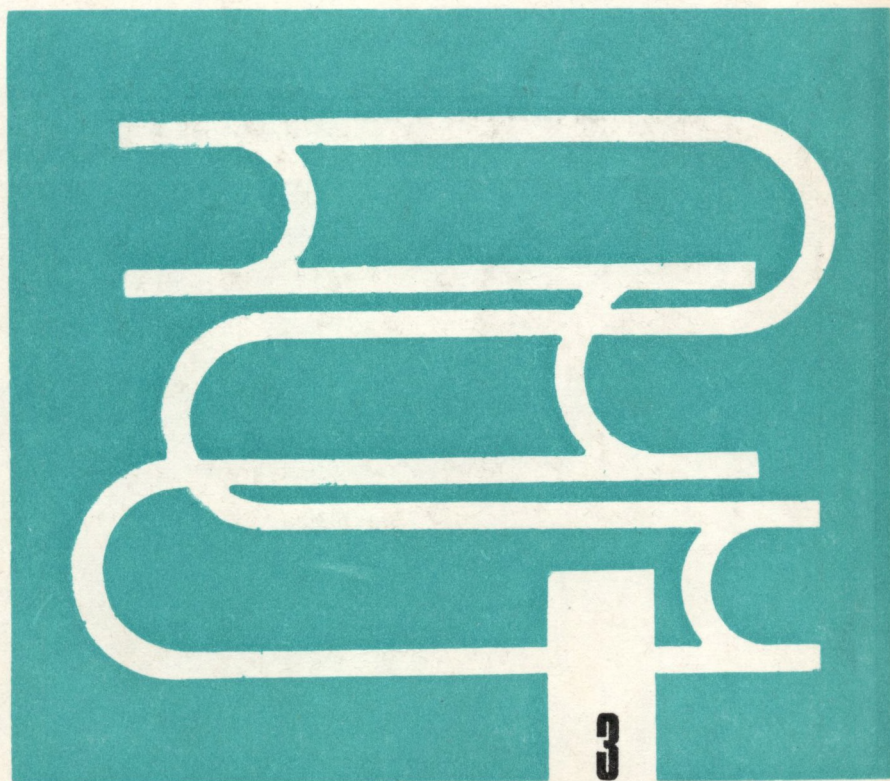

P 400(2)

Hat. 44.

1974 MAR 20

KÖNYVTÁROS

3

1974

Képek a Sárospataki Városi Könyvtár felnőtt részlegéről. Cikkünket lásd a 155. oldalon (MTI Fotó — Kunkovács László felvételei)

TARTALOM

ZIRCZ PÉTER: „Új hullám” a szovjet könyvtárügyben	123
SALLAI ISTVÁN: Nemzetközi könyvtárépítési konferencia Moszkvában	125
Befejeződött az orvosi könyvtárak versenye (<i>Szepesi Zoltánné</i>)	126
B. NAGY ERNŐ: Megyei könyvtár — általános tudományos könyvtár? (<i>Vita a korszerű közművelődési könyvtárról</i>)	127
LENGYEL GÉZANÉ: A könyvtári tömegpolitikai munka Szolnok megyében ...	131
MEISZNER TAMÁSNE: Luxus vagy szükséglet? Idegen nyelvű könyvek egy közművelődési könyvtárban	134
SARDY PÉTER: A kölcsönzés gépesítése a „Plessey” adatrögzítő rendszerrel ...	137
Kitüntetések	139
GALAMBOS FERENC: Isoz Kálmán 1878—1956 (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	140
A lapokban olvastuk	
Betegkönyvtár! (<i>Egészségügyi Dolgozó</i>)	143
Betegek és könyvek (<i>Pest megyei Hírlap</i>)	144
Könyv a betegágyánál (<i>Dunántúli Napló</i>)	145
PALDY ROBERT: Együttműködés vagy bekebelezés?	147
GELLER FERENCNE: A könyvtári kiadványok cseréjének egyéves tapasztalatai	148
TANKA JÁNOS: Mit olvasnak a falusi olvasók?	149
Fórum (<i>Papp Attila</i>)	154
GYURCSAK VERONIKA: Sárospatak könyvtárügye	155
Jóváhagyták a könyvtárak távlati fejlesztési tervét Csongrádban (<i>Csenke László</i>)	158
BENKÖNÉ BARTHA ILONA: Gyermekkönyvtárosok könyvismertető megbeszélései (<i>Tapasztalatcsere</i>)	159
Hírek	130, 146, 161, 162

KIS BIBLIOGRAFIÁK

A televízió műsoraihoz ajánljuk (<i>A. Sz. Puskin, Karinthy Ferenc, Max Frisch</i>)	151
---	-----

TÁJÉKOZTATÓ

A színház: mesterség. Beszélgetés ÖRKÉNY ISTVÁNNAL (<i>Rácz-Székely Győző</i>)	163
Győry Dezső 1900—1974 (<i>Katona Jenő</i>)	167
PETER LÁSZLÓ: A Látóhatár első éve	168

KÖNYVEKRŐL

Haladó polgári elméletek a művészet és a közönség viszonyáról (<i>Könczöl Csaba</i>)	173
A magyar Anjou Legendárium hasonmás-kiadása (<i>Kéki Béla</i>)	175
Serdülőknék való (<i>Bozókya Éva</i>)	177

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Könyvtár és művelődés (<i>Futala Tibor</i>)	179
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve XV. 1970—1971. (<i>Mándy Gábor</i>)	180

BIBLIOGRÁFIÁK

Kurréns külföldi periodikus kiadványok jegyzéke (<i>Vitéz Istvánné</i>) ...	181
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HALÓZATI HIRADÓK ...	182
KÖNYVTARI SAKIRODALOM ...	184
A borító hátlapján Imets László metszete	

Из содержания

Péter Zircz: Стремление к централизации в области советского библиотечного дела (123);
Иштван Шаллаи: 5 международное совещание по библиотечному строительству европейских социалистических стран в Москве (125);
Дискуссия о современной массовой библиотеке (127);
Геза Лендел: Массово-политическая работа библиотек в комитате Солнок (131);
Тамаше Мейснер: Книги на иностранных языках в одной из районных библиотек Будапешта (134);
Пéter Шарди: Система фиксирования данных «Лессея» применяемая к м.х. низации выдачи книг на дом (137);
Ференце Геллер: Годовой опыт межбиблиотечного обмена изданиями массовых библиотек (148);
Ласло Петер: Первый год издания венгерского дайджеста «Латохатар» (168).

Frau G. Lengyel: Die massenpolitische Arbeit der Bibliotheken im Komitat Szolnok (131);
Frau T. Metszner: Bücher in fremden Sprachen in einer Budapester Bezirksbibliothek (134);
Péter Sárdy: Datenerfassungssystem nach Plessey zur Mechanisierung der Ausleihe (137);
Frau F. Geller: Erfahrungen eines Jahres vom Austausch den Ausgaben der allgemeinbildenden Bibliotheken (148);
László Péter: Über das erste Jahr des ungarischen „digest“: „Látóhatár“ (Horizont) (168).

From the contents

Péter Zircz: Centralization trends in Soviet librarianship (123);
István Szallai: 5th International Conference of library architects from European socialist countries (125);
 Dispute on the up-to-date public library (127);
Mrs Géza Lengyel: Political work of libraries among the masses in Szolnok county (131);
Mrs Tamás Metszner: Foreign books in a Budapest district library (134);
Péter Sárdy: The Blessey data storage system for the mechanization of book circulation (137);
Mrs Ferenc Geller: One year's experiences in the mutual exchange of public library publications (149);
László Péter: First year of the Hungarian „digest“ Látóhatár (168).

Cikkeink szerzői

Benkőné Bartha Ilona, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Bozóky Éva*, a Könyvtáros rovatvezetője; *Csenke László*, a szegedi Somogyi-könyvtár igazgatóhelyettese; *Futala Tibor*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Gálambos Ferenc* bibliográfus; *Geller Ferencné*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Gyurcsák Veronika*, a Sárospataki Városi Könyvtár igazgatója; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kéki Béla* művelődéstörténeti szakíró; *Könczöl Csaba* irodalomtörténész; *Lengyel Géza*, a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa; *Mándy Gábor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Metszner Tamásné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1. sz. kerületi könyvtárának vezetője; *B. Nagy Ernő*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *Péter László*, a szegedi Somogyi-könyvtár tudományos főmunkatársa; *Rácz-Székely Győző*, a Köznevelés munkatársa; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője; *Sárdy Péter*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; *Szepesi Zoltánné*, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője; *Tanka János* községi könyvtáros; *Aba (Fejér m.)*; *Vitéz Istvánné*, a Természettudományi Múzeum könyvtárának osztályvezető-helyettese; *Zircz Péter*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának helyettes vezetője.

Aus dem Inhalt

Péter Zircz: Zentralisationsbestrebungen im sowjetischen Bibliothekswesen (123);
István Szallai: Die 5. internationale Konferenz der Architekten des Bibliotheksbaus aus den europäischen sozialistischen Länder in Moskau (125);
 Diskussion über die zeitgemäße allgemeinbildende Bibliothek (127);

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Szerkesztő: **Páldy Róbert**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
 Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**.

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.

Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

74.1583 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/4 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Kikereskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Postafiók 149.

„Új hullám” a szovjet könyvtárügyben

A Szovjetunió könyvtárügye fokozott figyelmet érdemel. Nem mintha csökkent volna a magyar könyvtárosok érdeklődése iránta, de úgy tűnik, túlságosan beletörődünk abba, hogy hazai adottságainkkal mérve hihetetlen méretekkel, távolságokkal, lenyűgöző dimenziókkal kell számolnunk, amelyek megnehezítik az összevetést. S ha a 180 millió könyvtári olvasóra (1972-ben „még csak” ennyi volt, azóta újabb milliókkal szaporodhatott meg a számuk), a 360 ezer könyvtárra és 3,3 milliárd kötetnyi állományukra gondolunk, látszólag van is némi igazság mindebben.

Mégis a szovjet könyvtárügy nemcsak páratlan méretei, (és számunkra elképzelhetetlen *társadalmi megbecsültsége*) folytán tarthat számot figyelmünkre, hanem, mert olyan új jelenségeket is kínál, amelyek *korszerűségük* miatt nemcsak izgalmasak, hanem tanulságosak is a magyar könyvtárügy szempontjából. Ezt tanúsítja a szakirodalom, és erről volt alkalmam meggyőződni egy — a szükségesnél, sajnos, sokkal rövidebb — tanulmányút alkalmával. A látott-olvasott újdonságokról igyekszem a következőkben, legalább töredékesen, számot adni.

A „centralizáció”

A szovjet könyvtárosok véleménye szerint a szovjet társadalom gyorsuló politikai-gazdasági-kulturális fejlődése *új követelményeket* támaszt a közművelődési könyvtárakkal szemben. Mélyreható változások mentek és mennek végbe a szovjet társadalom struktúrájában, a lakosság demográfiai összetételében, a település-szerkezetben (erős az urbanizációs folyamat), a termelőerők elhelyezkedésében. Minderre és a belőlük fakadó jelentékenyen megnőtt és differenciálódott igényekre a szovjet könyvtárügynek keresnie kellett a „választ”.

A megoldás olyan *területi könyvtári rendszerek létrehozása volt, amelyek egységes szervezatként működő, központi és tagkönyvtárakból állanak, s egységesen alakított állományokra, egységes bibliográfiai-tájékoztatói apparátusokra és egységes módszertani tevékenységre épülnek fel.*

Az egységes (centralizált) könyvtári rendszereket járasonként (a szovjet járás területe és lakossága sokszorosa a magyarénak) és városokként szervezik meg. „Teljesen centralizált” járási, városi könyvtári rendszer esetében a járási (városi) tanács fedezi az egész rendszer működtetésének teljes költségét. A rendszerhez tartozó valamennyi könyvtár állománya a központi könyvtár tulajdonában van, valamennyi könyvtár személyzetét a központi könyvtár irányítja. Az egész rendszer *egyetlen jogi személy*, amelynek képviselőjét a központi könyvtár látja el. A tagkönyvtárak sem jogilag, sem pénzügyileg nem önállóak.

A központi könyvtár által irányított rendszer felügyeletét a járási tanács művelődésügyi osztálya látja el. A fiókok kettős felügyelet alá tartoznak: működésük szakmai részéért a központi könyvtárnak, tevékenységük ideológiai tartalmáért és eredményeikért az illetékes községi tanácsoknak tartoznak felelősséggel.

Városokban a teljes centralizáció kerületenként valósul meg: a központi kerületi könyvtár és fiókjai alkotnak közös szervezetet.

„Részleges centralizálás” esetében a központi könyvtár csak bizonyos költségvetési rovatok felhasználását központosítja. Általában az *állománygyarapítási kéréteket* egyesítik a központi könyvtárban, amely az egész rendszer számára szerzeményez. Ugyanakkor a tagkönyvtárak (voltaképpen: fiókok) dolgozóinak a bérét és a könyvtárak egyéb fenntartási költségeit továbbra is a helyi (községi) tanácsok fedezik. A rendszer tehát egymással szorosan együttműködő, de szervezetiesen nem egyesített, jogilag is önálló tagkönyvtárakból tevődik össze. Ezt a megoldást alkalmazzák, ha — amit egyébként föltöbblet ésszerűnek és megvalósítandónak tartanak — a tanácsai könyvtárak teljesen centralizált rendszeréhez a kolhozok és a szakszervezetek könyvtárait is csatlakoztatják.

A teljesen centralizált és a részlegesen centralizált rendszer kombinált alkalmazásával egy-egy nagyobb területi-közigazgatási egység (például egy-egy „rajon” — járás — a hozzátartozó városokkal együtt) határain belül részint szervezetiesen egyesített, részint szorosan együttműködő közművelődési könyvtári rendszert sikerült létrehozni, amely koordinálja tevékenységét az ugyanott működő tudományos és szakkönyvtárakéval (a rendszer legnagyobb, magasabb fokú igények kielégítésére közvetlenül is alkalmas könyvtára — a központi könyvtár — szakirodalmi gyűjtőkörét és szolgáltatásait egyeztetve a rendszer határain belül működő szakkönyvtárakkal).

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a centralizált rendszer legfontosabb eleme

a központi könyvtár, amely a következő feladatokat végzi az egész rendszer számára:

- könyv- és folyóirat-beszerzés;
- feldolgozás, katalógus-építés;
- a tájékoztatási apparátus gondozása, fejlesztése;
- a könyvtári propagandával összefüggő grafikai munkák, reprográfia, könyv-szállítás;
- pénzügyi és gazdasági jellegű munkák, berendezések beszerzése;
- személyzeti és munkaügyi teendők (felvétel, elbocsátás, képzés);
- módszertani irányítás, a rendszer fejlesztése, tervezése.

A centralizált rendszer pillérei a tagkönyvtárak, azaz — teljes centralizálás esetén — a fiókkönyvtárak. Egy-egy fiókkönyvtár a hozzátartozó körzet („mikrorajon”) lakosságának könyvtári ellátásáért felel.

A fiókkönyvtárak működési profilja és szolgáltatási skálája különféle lehet; a szovjet gyakorlat megkülönböztet:

— általános profilú, teljes szolgáltatási skálájú (a lakosság valamennyi könyvtári szükségletét kielégítő állományú, olvasótermekkel és kölcsönzőszolgálattal egyaránt rendelkező);

— általános profilú, részleges szolgáltatási skálájú (csak meghatározott szolgáltatást — helybenolvasást vagy pedig kölcsönzést — nyújtó) és végül

— szakosított profilú (gyermek és ifjúsági) fiókkönyvtárakat.

A fiókkönyvtár általában a lakosság általános művelődési (szűkebben értelmezett „közművelődési”) igényeit hivatott kielégíteni. Ugyanezt a feladatot látják el — szűkebb körben, kisebb állománnyal — a fiókkönyvtár által irányított lakótömbi, munkahelyi, intézményi állandó könyvkölcsönzők is, amelyek többnyire hetenként 2—3 alkalommal tartanak nyitva (a jobb munkaerő-kihasználás érdekében általában egy könyvtáros két-három könyvkölcsönzőt működtet). A centralizált rendszerhez tartozhatnak ideiglenes — átmeneti jelleggel működtetett — kölcsönzőállomások is, például a parkokban.

A kettő közötti átmenet korszerű — és a szovjet centralizált könyvtári rendszerekben mind szélesebb körben elterjeszteni kívánt eszköze — a *bibliobusz* a központi könyvtár közvetlen irányítása alatt, annak „forgó” könyvalapját hasznosítva, elsősorban a városi külterületek, elszórt kis lakótelepülések könyvtári ellátását szolgálja.

A centralizált könyvtári rendszer legfontosabb előnyeit a szovjet szakemberek abban látják, hogy

— a korábbinál (amikor is az egymástól lényegében elszigetelten működő könyvtárak önállóan szerzeményeztek) nemcsak gazdaságosabb, hanem jóval szélesebb választékú könyvellátást nyújt;

— a rendszerhez tartozó könyvtárak részére — állományuk egy részének állandó kicserélésével — mozgó, folyamatosan frissülő ellátási választékot kínál;

— a közös tulajdonú és ennek megfelelően közös használatú teljes állomány bármelyik eleme a rendszer tetszés szerinti könyvtárából „lehívható”, vagyis átkérhető (a rendszeren belül egyszerű telefonkérésre is) és kölcsönözhető, illetőleg helyben-olvasásra kiadható;

— a közös irányítás alá tartozó könyvtárosi gárda munkarendje és munkaideje a lehető legjobban hasznosítható.

A centralizáció bevezetését Szovjetunió-szerte hosszas és alapos *kísérletek előzték meg*. Az 1966-ban megkezdett kísérlet-sorozatot több ütemben és különböző léptékekben bonyolították le. Az első kísérletekre az OSZSZK egyes járásaiban került sor, 1968 óta a balti köztársaságokban és Ukrajnában is több járás, város könyvtárügyét szervezték át centralizált rendszerekké.

Az eredmények mindenütt nagyon biztatóak voltak: a centralizált könyvtári rendszerű városokban és járáásokban a kölcsönzött és a helyben olvasott kötetek száma a korábbiak *másfél-, kétszeresére emelkedett* (a nem centralizált könyvtárakban azonos időszak alatt csak 15%-kal emelkedett a kötetforgalom). A sikeres tapasztalatok nyomán a szovjet könyvtárügy állami vezetői elhatározták, hogy *a centralizálást fokozatosan a Szovjetunió egész területére kiterjesztik*. Ezt azonban távolról sem tartják egy csapásra, azonnal és kellő előkészítés nélkül megvalósítható feladatnak. Egy-egy járás, város könyvtári rendszerének centralizálását alapos, több hónapos elemző-felmérő munka előzi meg, a centralizálásra *részletes terv készül*, amelyet a járási és a minisztériumi szervek is felülvizsgálnak s az átszervezés végrehajtására csak jóváhagyásuk után kerülhet sor.

A hetvenes évek kezdetétől máig a Szovjetunió számos városában, járásában szervezték meg a centralizált könyvtári rendszert. A tervek szerint 1980-ig lényegében a Szovjetunió egész területének könyvtári ellátását centralizált könyvtári rendszerekké alakítják át.

Zircz Péter

Nemzetközi könyvtárépítési konferencia Moszkvában

Az európai szocialista országok könyvtárépítési, berendezési és gépesítési koordinációs központja az elmúlt év decemberében Moszkvában rendezte 5. nemzetközi konferenciáját. A kialakult gyakorlat szerint a szocialista országok könyvtárépítési és berendezési szakembereiből alakult nemzeti bizottságok nemzeti központjai — ilyen például magyar vonatkozásban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ — egy-egy meghatározott időszakra vállalják a koordinációs központ szerepét, és ez alatt az idő alatt országukban megrendezik a nemzetközi konferenciát. A mostanit megelőző konferenciát például 1970 decemberében a Könyvtártudományi és Módszertani Központ rendezte Budapesten. (A konferencia anyagát, az elhangzott előadások és viták teljes szövegét kiadta a KMK, mégpedig az elhangzott előadások nyelvén: oroszul, illetve németül.)

1971 januárjában a koordinációs központ szerepét Moszkva vette át, s az ott rendezett konferencia a nagykönyvtárak építészeti és gépesítési kérdéseivel foglalkozott. Ez a tanácskozás abban tér el az addig tartott négy nemzetközi konferenciától, hogy oda a tagországok hivatalos képviselőin kívül körülbelül 80 szovjet könyvtárépítési szakembert is meghívtak.

A konferencia első két napján elhangzott előadások szövegei német vagy orosz nyelven hozzáférhetők a KMK szakkönyvtárában. Ezek: *F. Pascsenko* (SZU): A nagy és igen nagy könyvtárépületek tervezésének és építésének általános problémái; *P. Günnel* (NDK): Az NDK nagykönyvtárainak építési kérdései; *D. Gavrecki*: A könyvtárépítés elméleti és gyakorlati tapasztalatai a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban; *Havassy Pál*: A Nemzeti Könyvtár tervezése és építése Budapesten; *G. Schwarz* (NDK): A főiskolai könyvtárak területi igényeit meghatározó fő elvek; *A. Paperno* (SZU): A főiskolai központi könyvtárak tervezésének és építésének néhány kérdése; *V. Vinogradov* (SZU): A tervezés sajátosságai, valamint összefüggése az automatizált rendszerekkel a nagykönyvtárakban; *D. Gavrecki* (CSSR): Könyvtárosok könyvtár-építészeti képzése; *L. Amlinszkij* (SZU): A könyvtári munkafolyamatok gépesítésének és automatizálásának hatékonysága.

A konferencia harmadik napján két tagozatban (építési és gépesítési) folytatódtak az előadások és a viták. A tagozatokban elhangzott előadások többségéről nem készült írásos anyag.

A konferencia résztvevői egy nemrég épült és két épülő nagykönyvtárat tekintettek meg. Ezek és a konferencia helyén rendezett nagyszabású kiállítás tanúsága szerint a Szovjetunióban napjainkban nagyon *fellendült a nagykönyvtárak építése*. Nemcsak a könyvtárépítkezés lendülete és számadatai tettek mély benyomást a konferencia résztvevőire, hanem az is, hogy építészeti szempontból számos új, modern megoldással kísérleteznek. A rendezőség a vendégeknek három nagy albumot adott át, ezek a tervezett és az épülőfélben levő könyvtárak alaprajzait és makettjeinek fényképeit, valamint a falusi és a járási könyvtárak típusterveit tartalmazzák. (Az albumok ugyancsak a KMK szakkönyvtárában tanulmányozhatók.)

A konferencia lehetővé tette, hogy a résztvevők egyeztessék *a nagykönyvtárak építésének elméletéről és gyakorlatáról* összegyűjtött tapasztalataikat. A moszkvai központ a konferencia anyagát gyűjteményes kiadványban közreadja.

A konferencia a nemzetközi koordinációs központ továbbfejlesztésében is állást foglalt. A nemzetközi együttműködésre vonatkozó eddigi ideiglenes megállapodások helyébe a koordinációs központ munkáját megszilárdító szabályzat lép. Ez utóbbi szövegtervezetét már a budapesti konferencia összeállította. A moszkvai konferencián a statutum szövege véglegessé és elfogadottá vált.

A konferencia kijelölte a koordinációs központ következő székhelyét is: a következő ciklusra az NDK Felső- és Középfokú Szakoktatási Minisztériuma mellett Berlinben működő Tudományos könyvtári módszertani központ vállalta a koordinációs központ feladatkörének ellátását. *A legközelebbi nemzetközi konferenciát 1975-ben Berlinben* rendezik meg. A konferencia a berlini ülészakra két témának: a tudományos és szakkönyvtárak, illetve a tároló könyvtárak kérdéskörének megvitatását javasolta. E fő témákon kívül azonban a résztvevő országok szakembereinek figyelmét felhívta a következő kérdésekre is:

— Az állománytárolási rendszer átszervezésének problémái — összefüggésben a rendszer ésszerűsítésével, a könyvtári épületek építésének és üzemeltetésének olcsóbbá tételével; továbbá a gépesítési és automatizálási lehetőségek felhasználása a dokumentumok kikeresésében és az olvasók kiszolgálásában;

— A könyvméretek egységesítése a könyvek raktározásával és gépi visszakeresésével összefüggésben;

— A könyvtári belső terek funkcionális és művészeti problémái;

— Új építési anyagok a könyvtári épületek belső tereinek kialakításában;

— A könyvvállomány tömör raktározása és a könyvtári épület;

— A könyvtárközi és a könyvtáron belüli kapcsolati rendszerek fejlődésének távlatai;

— A reprográfia fejlődésének könyvtári távlatai;

— A könyvtáron belüli és a könyvtárközi szállítás problémái a nagykönyvtárakban.

A konferencia a könyvtárépítésben szükséges nemzetközi együttműködés fokozása érdekében *iroda létrehozását* is célszerűnek tartotta. Az elképzelések szerint ebben egy-egy taggal képviseltetnék magukat a résztvevő országok. A konferencia felkérte a résztvevő országok illetékes szerveit, hogy az irodához delegálják országuk képviselőjét. (Az iroda képviselői a koordinációs központban alkalmasszerűen tartanak összejöveteleket.)

A moszkvai konferencia számos előadásával, vitájával, baráti légkörével, a könyvtárak bemutatásával és a tervek megismertetésével nagymértékben hozzájárult a szocialista országok könyvtárépítési színvonalának továbbfejlesztéséhez, és demonstrálta a résztvevők számára, hogy a *Szovjetunióban a kulturális beruházások egyik legfontosabb területe a könyvtárügy.*

Sallai István

Befejeződött az orvosi könyvtárak versenye

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ 1971 szeptemberében kétéves időtartamú versenyt indított hálózati könyvtárai és könyvtárosai között. A verseny célja az volt, hogy új lendületet adjon a fejlődésben megakadt hálózat munkájának, versengésre ösztönözze a fenntartó intézményeket a technikai eszközök beszerzésében, az alkalmas helyiségek rendelkezésre bocsátásában, megfelelő munkaerők beállításában. A könyvtárosokat pedig készítse több és jobb szolgáltatás bevezetésére, az állomány többoldalú feltárására. Pontot lehetett szerezni mikrofilm-olvasó, gyorsmásoló készülék szakszerű működtetésével, külön katalógusok felállításával, különygyűjtemények létrehozásával, megfelelő számú fordítás vagy referátum elkészítésével stb. A verseny három kategóriában indult, mégpedig az országos kutatóintézetek, a vezető kórházak, valamint a kisebb kórházak és klinikák könyvtárai között.

A hálózati könyvtárainak nem egészen 10%-a nevezett be, némelyikük azonban már az első vizsgálat rostáján sem felelt meg a benevezési feltételeknek, s végül 35 könyvtár maradt a versenyben.

1973. szeptember 1-től december 1-ig három-három tagú, hálózati, hálózaton kívüli és központi könyvtárosokból összeállított zsűri bírálta el a versenyző könyvtárak munkáját.

A verseny megfelelt a várakozásnak; Több könyvtárban új szolgáltatásokat vezettek be, és némelyik fenntartó intézmény is megtett mindent, amit a verseny

révén tőle várni lehetett. Hogy ezek az új szolgáltatások fennmaradnak-e, kiállják-e az idő próbáját, a jövőben fog eldőlni. Tulajdonképpen ez mutatja majd meg a verseny igazi eredményességét is. A verseny tartalmi eredményét még elemezni kell, azt azonban már most meg lehet állapítani, hogy a könyvtárak munkájában *felélenkülés* tapasztalható, s a benevezett könyvtárosok becsülettel versenyeztek akkor is, amikor már látniuk kellett, hogy a győzelemre nem esélyesek.

A verseny az alábbi eredményekkel zárult: az intézmények közül vándorserleget nyert az *Egészségügyi Felvilágosítási Intézet* (igazgatója: dr. Mérei Lajos); a *Budapesti Orvostudományi Egyetem Röntgenklinikája* (igazgatója: dr. Zsebők Zoltán) és a *zalaegerszegi Megyei Kórház* (igazgatója: dr. Szilvás Rudolf). Első díjat nyertek a fent felsorolt intézmények orvosi könyvtárosai: *Kerényi Lászlóné, Czoch Józsefné és dr. Takáts Ádámné*. Második díjat nyert *Isépy Dezső*, az *Egészségügyi Szervezési Intézet* könyvtárának vezetője, *Baki Józsefné*, a *szekszárdi Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője és dr. Szőnyi Ferencné*, a *szegedi Városi Kórház orvosi könyvtárosa*. Harmadik díjat nyertek: *dr. Gál Imréné, Schwanner Endréné, Viczián Erika és Nyíri Éva*, az *Országos Közegészségügyi Intézet orvosi könyvtárosai, Ebergényi Tiborné, Korsós Lászlóné és dr. Surányi Imre*, az *egri Megyei Kórház orvosi könyvtárosai*, valamint *Teleki Lajosné*, a *budapesti Heim Pál Kórház orvosi könyvtárosa*.

Szepesi Zoltánné

Megyei könyvtár — általános tudományos könyvtár ?

Merre fejlődjenek a megyei könyvtárak? Hogyan fogalmazhatók meg tudományos funkcióik: „általános tudományos könyvtár” legyen a fejlődésük kívánt célpontja, vagy meghatározott szakkönyvtári feladatok betöltésére vállalkozzanak? Több mint fél éve ebben a körben mozog a Könyvtáros hasábjain zajló vita, amit *Zircz Péter: Gondolatok a közművelődési könyvtárban* című cikke váltott ki. Maga a vitaindító dolgozat érdekes és sokoldalú, és többnyire színvonalas hozzászólásokra késztetett. (Az egyetlen kivétel *Horváth Géza* érthetetlenül ingerült, általában érvek nélkül elutasító, személyeskedő hangvételű írása, amit épp ezért vitaképtelennek tartok.) Mivel a vita nem általában a közművelődési könyvtárakról, hanem e típus vezető intézményeiről: a megyei (vagy, valamivel tágabbra vonva a kört, az „A”-típusú) könyvtárakról folyt, a továbbiakban egyszerűség okából én is csak a megyei könyvtárak funkcióival kapcsolatban szeretnék a véleményemnek hangot adni.

Az „általános tudományos könyvtár” általánossága

Mi az „általános tudományos könyvtár”? A kérdés megközelíthető jogszabályi oldalról és a szakirodalom felől.

Az érvényes jogszabályaink *általános gyűjtőkörű, országos jellegű tudományos könyvtárakról* beszélnek, pillanatnyilag ezek köre azonosítható az általános tudományos könyvtárakkal. Az említett kategóriába az Országos Széchényi Könyvtáron és a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtarán kívül a négy tudományegyetem könyvtára, vagyis összesen hat intézmény tartozik. Történelmi fejlődésüket, jelenlegi funkcióikat, ellátottsági körülményeiket, nagyságukat, az ország művelődésügyében betöltött szerepüket tekintve a hat könyvtár nagymértékben különbözik egymástól. Ami mégis összeköti őket, az a világos *társadalomtudományi-termesztudományi főprofil*, ezen belül is a „humán tudományok” vezető szerepével. Az említett könyvtárak tehát semmiképpen sem általánosak a szó szoros értelmében (ami azt jelentené, hogy mind az öt tudományágban kutatói igények kielégítésére volnának képesek és hivatottak); működési körüket csak egy, esetleg két tudományág (a társadalomtudományok, emellett többnyire a természettudományok) jelenti. Általánosságuk tehát nem univerzalitást, csak sokoldalúságot jelent.

Ezen a ponton kis kitérőt kell tenni. A felsőoktatásügy magyar terminológiája sok vonatkozásban alapjaiban tér el a külföldön használatostól — ez az, amit a felsőoktatási könyvtárüggyel foglalkozó szerzőink többnyire figyelmen kívül szoktak hagyni. Ez az eltérés viszont — véleményem szerint — kihat az egész tudományos és szakkönyvtári terminológiára (például magának a tudományos könyvtár — szakkönyvtár megkülönböztetésnek is egyik okát képezi!), közelebből az „általános tudományos könyvtár” kifejezés használatára és értelmezésére. A külföldön ma is eléggé elterjedt szóhasználat „egyetem”-nek csak az előbb említett, hagyományosan a „klasszikus”, sok évszázada elismert, többnyire elméleti tudományokat művelő intézményeket nevezi. Ezek többnyire szélesebb szakterületi profilúak, mint a mai magyarországi tudományegyetemek, de a „tudományok egyeteme” büszke címmel éppoly kevéssé illethetők, mint ezek. A tudományként jóval később elismert ún. „alkalmazott tudományok” *egyetemi rangú* felsőoktatási intézményeit általában „főiskola” vagy „akadémia” címmel ruházták fel.

Nos, az „általános tudományos könyvtár” elnevezés sok szempontból az „egyetem” szó illetően értelmezéséhez kapcsolódik. Akár egyetemi, akár másfajta könyvtárról legyen is szó, az *általánosság* ebben az *összefüggésben nem jelent mást, mint a hagyományos profilú „egyetemen” oktatott „klasszikus” elméleti tudományok széles körét*. A műszaki vagy más alkalmazott tudományokkal foglalkozó könyvtárak ebben a konstrukcióban már csak „szakkönyvtárak” lehetnek.

Ezek a merev határok ma már sok országban elmosódnak. Az NSZK-ban például — amely ennek a szemléletnek egyik őrizője volt — az „egyetemek” és a „főiskolák” egyre jobban közelednek egymáshoz, profiljuk egyre általánosabbá válik. Hagyományos (tudomány-) egyetemeken műszaki vagy mezőgazdasági, műszaki „főiskolákon” bölcsészeti- vagy orvostudományi karok alakulnak, az új alapítású egyetemek általában az öt tudományág mindegyikét vagy többségét átfogják. Ilyen, az egyetemeset valóban megközelítő arculatú egyetemi könyvtárak esetében elképzelhető az „általá-

nos tudományos” cím szó szerinti jogosultsága. Hazai tudományegyetemeink közül azonban még a két „teljes” is csak társadalomtudományi-természettudományi orientációjú, ezzel szemben az alkalmazott tudományi profilú egyetemeink nagy része is két, esetleg kivételesen 3 tudományág területén elégít ki kutatói igényeket. *A magyarországi egyetem tehát képzési szintet jelent, a tudományági hovatartozástól függetlenül* (egyetemnek nevezzük tehát a nyugati értelemben vett „főiskolákat” is). Amiből viszont az következik, hogy alapjában véve maga az „általános tudományos” jelző is felülvizsgálatra szorul. Mivel pedig ennek a régi, humán vezetésű német tudományosságból importált kifejezésnek a tartalma nagymértékben eltér a szó szerinti jelentésétől, kérdés: célszerű-e olyan kísérletet tenni, amely a fogalom használatának további elterjesztését célozza? A nagy közművelődési könyvtárak elé állított fejlődési célt így *pusztán terminológiai okokból* is másként kellene megfogalmazni.

Amennyiben tehát az „általános tudományos könyvtárát” mint *viszonylag széles gyűjtőköri-szolgáltatási skálájú, a társadalom- és természettudományok körében a kutatókat kiszolgáló intézményt* határozzuk meg, a fogalom tartalmát reálisan alakítjuk ki, de maga az elnevezés ekkor is megtévesztő. Ha viszont az általánosságot szó szerint vesszük, s az említett könyvtárban a társadalom-, a természet-, a műszaki, az agrár- és az orvostudományok mindegyikét átfogó, s eme univerzális profil minden szektorában a kutatást kiszolgáló mammutkönyvtárát szeretnénk megvalósítani, akkor olyan légvárat építünk, amely a világ legnagyobb országaiban is annak bizonyulna.

Megyei könyvtáraink és az „általános tudományos” kategória

Az előbbi alternatíva is azt mutatja, hogy maga az elnevezés is bizonyos értelemben tisztázatlan, más értelemben pedig vitatható *módon* jelöl egy létező könyvtár-csoportot. (Az más kérdés, hogy szerintem ennek a könyvtár-csoportnak nincs is szükség külön elnevezésre; ennek boncolgatása azonban messzire vezetne.) Mindenestre, ha itt és most használjuk, akkor csakis az „általános gyűjtőköri országos jellegű tudományos könyvtár” kategóriával azonos értelemben használhatjuk. A vita során a szerzők (köztük a vitaindító Zircz Péter is) rendre adások maradtak a fogalom meghatározásával. *Bényei Miklós* volt az egyetlen, aki dicséretes bátorsággal, bár a tőle megszokottnál kevesebb eredménnyel nekivágott e csöppet sem könnyű és hálás feladatnak. Sajnos, a célt már a kiindulópontnál elhibázta, ugyanis az „általános tudományos könyvtár” fogalomra tudatosan *olyan meghatározást adott, amely csak a megyei könyvtárakra érvényes*, de a jelenlegi általános tudományos könyvtárakra nem alkalmazható, ami a terminológiai zűrzavart csak fokozza, hisz gyakorlatilag *kétféle* típusú és feladatköri általános tudományos könyvtárat eredményez. Bevallom, számomra egyébként a meghatározása ettől az alapvető hibától eltekintve sem meggyőző.

Szerinte a könyvtártípus fő jellemzői: „... általános gyűjtőköri, az igények széles körének kielégítésére hivatott, teljes funkciójú nagy, nyilvános könyvtár, amely a kor színvonalán álló tudományos ismereteket juttatja el a felhasználókhoz — beleértve a tudományos kutatókat is —, a tudományosan megszervezett szolgáltatási formák, a tudományosan képzett könyvtárosok közvetítésével.” Mivel a vita során ez az egyetlen meghatározási kísérlet merült fel, ezt kell részletesebben elemezni.

Ami az *általánosságot* illeti, a szerzőnek egy részletesebb magyarázata szerint ez azt jelenti, hogy „... az állomány az irodalom valamennyi területét, a dokumentumok számos fajtáját felöleli, az ismeretanyag egészéről áttekintést ad.” Ha ezt szó szerint vesszük, a fentebb említett univerzális tudományos könyvtár víziója merül fel előttünk, amit egyébként az egyik legszínvonalasabb hozzászólás szerzője, *Tóth Gyula* is irreálisnak tart. Kétséget az ilyen értelmezés indokoltsága iránt — *Bényei* szakmai kvalitásainak ismeretében — itt csak az „áttekintés” szó adhat. Ez ugyanis a szorosabban vett kutatómunkánál kevesebbet jelent, tehát az univerzálissal egybekapcsolva már valósabb program. Megváltozik a kép „az igények széles körének”, valamint a „teljes funkció”-nak a kibontását olvasva. Az előbbihez fűzött értelmezés ugyan még csak a nyilvánosság fogalmának egyik — szükségtelen — variációját adja, a „teljes funkció” magyarázata azonban már ellentmondásossá teszi a képet. Az „igen tág és differenciált” szolgáltatási kör nem felel meg a *teljes* funkciójú intézménynek; egyébként is irreális volna egyetlen könyvtártól a lehetséges könyvtári szolgáltatásoknak a teljességét megkövetelni. A „teljes” szó tehát ismét valami mást, kevesebbet jelent, akár az „általános” jelző.

Mi a helyzet a *tudományosság* követelményével? Maga a „tudományos” szó az idézetben négyszer fordul elő. Hogy a végén kezdjem: a szolgáltatási formák tudományos megalapozottsága, a tudományos szintű káderképzés, valamint „a kor színvonalán álló tudományos ismeretek” alkalmazása a XX. század második felében az élet

minden területén általános követelmény, olyannyira, hogy nem függ össze a kutatómunkával, tehát témánk szempontjából semmit sem mond. A meghatározásnak ugyanis csak akkor van ebben a viszonylatban jelentősége, ha a hagyományos „köz-művelődési” funkciók gyakorlásán túlmenően világosan megfogalmazza a valóban tudományos (kutatói igények kielégítésére hivatott) funkciókat is. Már pedig az általános iskolában is tudományosan képzett szakemberek oktatnak tudományosan meg-alapozott ismereteket, nem is beszélve a hagyományos közművelődési feladatok között fontos helyen szereplő ismeretterjesztési munkáról. Az ismeretek tudományosságá-nak a tudománytalanság, s nem az ismeretterjesztés az ellentéte, ha tehát a közmü-velődési-ismeretterjesztő munkánál többet várunk el a megyei könyvtáraktól, akkor a megfogalmazásokban világosan mást kell mondanunk, mint ismeretterjesztést. (Csak egyetlen szempont az elhatároláshoz: az ismeretterjesztő mű vagy a kézikönyv egy szakma pillanatnyilag szilárdnak vélt alapigazságait tartalmazza, a tudományos dol-gozat viszont új kutatási-fejlesztési eredményeket közöl.)

További probléma a meghatározásban: *elégés-e a kutatáshoz a magyar nyelvű szakirodalom?* Megelégedhet-e egy „általános tudományos könyvtár” a hazai doku-mentumok beszerzésével? Abban egyetérték Bényei Miklóssal, hogy a szakterületek nagyobb részében *nem*. Abban viszont már nem azonos a véleményünk, hogy a „... történelem, irodalom- és művészettörténet, néprajz, nyelvészet, pedagógia stb. ...” esetében „... a nemzeti jelleg dominál...”, tehát elég a magyar dokumentum-termés használata. Nyilván Bényei sem a történettudomány vagy az irodalomtörténet egészére gondolt (bár a megfogalmazásából ez derül ki!), hanem az említett tuda-mányok egyik csekély, bár számunkra rendkívül fontos szektorára: a magyar törté-nelemre, a magyar irodalom történetére és így tovább. (Az állítása egyébként még így sem egészen pontos, hisz ezeket sem lehet külföldi szakirodalom nélkül művelni, bár a kutatási anyag zöme itt valóban hazai.) A pedagógia (vagy az irodalomelmélet) ezzel szemben határozottan „nemzetközi” tudomány, amit külföldi szakirodalom nél-kül megközelíteni lehetetlenség. Ugyanez a helyzet a következő példával: a *könyv-tártudománnyal*. Sajnos, a külföldi folyóiratok kurrens jegyzékei elrettentő példákat szolgáltatnak arra, hogy a megyei könyvtárak milyen mértékben szerzik (pontosab-ban: nem szerzik) be a *saját munkájuknak a kor színvonalán álló, tudományos igényű folytatásához szükséges nemzetközi szakirodalmat*. Alapvető jelentőségű könyvtári lapok egyáltalán nem, vagy csak egy-két helyen fordulnak elő. (Csak egyetlen példa: az NDK-beli *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, amely szocialista országban, a ná-lunk még ma is legelterjedtebb nyelven jelenik meg, olcsón beszerezhető, viszont magas színvonalú — összesen 2, azaz kettő megyei könyvtárba jár.) Az igaz, hogy ma még nem lehet számonkérni a végcél, de ez a *saját* szakma iránti igénytelenség lehangoló, és kedvezőtlen illusztrációt szolgáltat az „általános tudományosság” köve-telményének realizálásához.

Az alternatíva: szakkönyvtári funkciók

A fentiek alapján úgy vélem: *a megyei könyvtárak általános tudományos könyvtárrá való fejlesztése erősen vitatható program*. Indokaimat az alábbiakban kívánom összefoglalni.

1. Maga a program végül is tisztázatlan, homályos. Mind az egyetlen meghatáro-zásból, mind a hozzászólások részletmegállapításaiból az derül ki, hogy vagy az „általános” jelző jelent kevesebbet az általánosnál, vagy a „tudományos” minősítés valóságos tartalma kevesebb a tudományosnál. Vagy valóban tudományos könyvtári funkciókat kell és lehet kifejleszteni a megyei könyvtárakban — de nem univerzálisan, hanem meghatározott szakterületeken; vagy általános ugyan a könyvtár gyűjtési és szolgáltatási köre — de nem tudományos igénnyel (vagyis a program így semmi-vel sem haladja meg a kárhoztatott „közművelődési könyvtári” feladatkört). Kérdés: jogos-e olyan kifejezés használata, amelyet nem kell komolyan venni?

2. Ha eltekintünk a vitában elhangzott véleményektől, és a célkitűzést úgy értel-mezzük, hogy a megyei könyvtáraknak a mai „általános gyűjtőkörű országos jellegű tudományos könyvtárak” *tényleges* gyűjtési-szolgáltatási profiljához kell igazodniuk, akkor a program sokkal megvalósíthatóbbnak tűnik a számomra, bár így sem egészen pontos. A mai hat általános tudományos könyvtár többsége ugyanis természetudo-mányi főgyűjtőkörrel is rendelkezik. Tekintve, hogy a megyei könyvtárak többségé-nek székhelyén működik olyan felsőoktatási intézmény, amelynek (és könyvtárának) természettudományi főprofilja is van, a megyei könyvtárak *általánosságban* nem felelhetnek meg az említett követelményeknek. De magán a társadalomtudo-mányi orientáción belül is figyelembe kell venni, hogy több megyei könyvtár olyan városban működik, ahol humán felsőoktatási intézmény is található, meg-határozott szakterületeken jóval szilárdabb dokumentumbázissal és szolgáltatási rend-

szerrel. Másrészt viszont akadnak olyan megyei könyvtárak, amelyek a jelenlegi általános tudományos könyvtárak profiljához nem tartozó tudományokban (pl. műszaki vagy agrártudományok) tölthetnek be fontos szerepet a kutatási ellátásában. (Ezzel kapcsolatban szeretnék utalni *Tóth Gyula: A nagy közművelődési könyvtárak szerepe a vidéki műszaki értelmiség szakirodalmi ellátásában* c. cikkére, mely a *Könyvtári Figyelő* 1971. 4. számában jelent meg.) Véleményem szerint tehát a megyei könyvtáraknak nem az említett általános tudományos könyvtárak feladatköréhez kell igazodniuk, hanem azt kell megvizsgálniuk: milyen, könyvtárilag ellátatlan tudományterületek vannak székhelyükön és annak vonzáskörzetében, és tudományos funkcióikat az ilyen hiányok pótlásának jegyében kell kibontakoztatniuk. (Bőven akadnak fehér foltok a vidéki kutatók szakirodalmi ellátásában, tehát jócskán adódik könyvtári tennivaló is!)

Ezzel viszont már el is érkeztünk *Zircz Péter* javaslatához. Vitacikkre első közleményének végén ugyanis megadja azt az alternatívát, amit vitapartnerei hiányoltak. (Nyilván nem vették észre.) Nos, a *Könyvtáros* 1973. 7. számának 388. oldalán előadott elképzelés kétségtelenül eltér az „általános tudományos könyvtárra” való fejlesztés koncepciójától. Csak egy mondatát idézem: „Helyi — s a távolabbi jövőben: országos — tudományos rangját a közművelődési könyvtár elsősorban a helyi szakkönyvtár-spektrum hiányait kiküszöbölő szakkönyvtári-információs feladatok ellátásával teremtheti meg.” (Szerénytelenség, de hadd iktassam ide: jómagam is több ízben, többféle összefüggésben írtam már le éppen a *Könyvtárosban* is — pl. az 1972. 4. és az 1973. 8. számban —, de talán legrészletesebben a *Könyvtári Figyelő* 1971. 3. számában hasonló gondolatokat.)

Mit jelent ez?

Először is: mértéktartást, realitást. A megyei könyvtárak egyenként százezres nagyságrendű állománygyarapítási kerete (hogy csak egyetlen tényezőt említsék a feltételek közül) belátható időn belül nem fejleszthető fel úgy, hogy olyan feladatok ellátására vállalkozzanak, amiket a legnagyobb tudományos könyvtárak milliós kerektekekkel sem tudnak megközelíteni — ti. az univerzális tudományos funkció gyakorlására. Ugyanez érvényes a ma meglevő állomány erősen fogyatékos voltának pótlására is, különösen a történeti jellegű tudományok esetében. Meghatározott szakterületeken azonban fokozatos fejlesztéssel nagyon is elképzelhető, hogy a nemzetközi szakirodalom alapján komoly kutatói igények kielégítésére vállalkozzanak. A szakterületek meghatározása viszont csakis a *könyvtári környezet figyelembe vétele alapján* képzelhető el.

Másodszor: ez a program nem támaszt indokolatlan versengést a közművelődési és a szakkönyvtárak között (ami a mai pénzügyi adottságok között kétszeres bűn volna!), hanem a szakkönyvtárak által „le nem fedezett” szakterületek ellátásával tényleges hiányokat szüntetne meg, valós szükségleteket elégítene ki, s ráadásul — az egymásrautaltság, a munka koordinálásának fokozódó igénye révén — éppenséggel közelebb hozná egymáshoz a könyvtárügy különböző szektorait, előrelépést jelentene az egységes könyvtári rendszer, s ezen keresztül a lakosság egységes könyvtári ellátása irányába.

Természetesen lehetséges, hogy ez sem a pillanatnyilag legcélszerűbb program. A helyes út megtalálásához azonban feltétlenül tárgyilagosság, a homályos kérdések tisztázásának őszinte szándéka, és a sokféleségében is egységes könyvtárügy egybehangolt fejlesztésére irányuló törekvés kívántatik.

Végül, mivel a vita kezdett személyeskedéssé fajulni, legyen szabad magamról ennyit elárulnom: gyakorló könyvtárosi pályámat megyei könyvtárban kezdtem, és számomra ma is a megyei könyvtár az egyik legizgalmasabb — mert sokoldalú és nagy fejlődési lehetőségekkel rendelkező — könyvtártípus.

B. Nagy Ernő

FENNÁLLÁSÁNAK 25. ÉVFORDULÓJÁT ünnepelte januárban a *Členar, a cseh könyvtárosok folyóirata*. A jubileum alkalmából az idei első számban *Jarmila Houšková* szerkesztő emlékezett meg a nevezetes évfordulóról. A lap régi felvételeket is közölt annak bemutatására, hogyan változott az évek során a folyóirat külső képe, míg kialakult a mai, szolidan modern, művészi címoldal. További sikeres munkát kívánunk évfordulót ünneplő laptársunknak.

A könyvtári tömegpolitikai munka Szolnok megyében

A tömegpolitikai munka, mint társadalmi tevékenység, nem új feladat a közművelődésben, így a könyvtárak életében sem. Nem kétséges, hogy a könyvtári munka, annak minden területe egyben tömegpolitikai tevékenység is, a könyvtáros munkája a társadalom egészére irányul. Tény azonban, hogy tudatos, rendszeres és differenciált tömegpolitikai munkát könyvtárban, ahol a lakosság minden osztálya, rétege képviselve van az olvasótáborban, ahová elsősorban azért járnak az emberek, hogy szakmai és általános műveltségüket gyarapítsák, hogy kulturáltan szórakozzanak — csak megfelelő szakmai, politikai és általános műveltséggel rendelkező könyvtárosok képesek végezni.

A könyvtárosok felkészültsége

A Szolnok megyében dolgozó 98 főfoglalkozású könyvtáros közül 19-en (20%) 15, illetve ennél több évet töltöttek könyvtárosi munkakörben. 10—15 éves könyvtárosi gyakorlattal 25-en (26%) rendelkeznek. 6—10 éve dolgozik 21%-uk, s végül 0—5 évig terjedő ideig 34 (35%). Sajnos ennek a 34 könyvtárosnak nagy része inkább a „0” évhez áll közelebb, mint az 5-höz. Tehát *a könyvtárosok több mint egyharmada — bár érettségizett, és bizonyos alapműveltséggel is rendelkezik — szakmai gyakorlat-al azonban nem, vagy alig, s amint megismerkedik a könyvtári munka különböző területeivel, állást változtat. Ez utóbbi tény arra figyelmeztet, hogy foglalkozunk az évek óta fennálló problémával; miért hagyják el egy-két évi szolgálat után a könyvtárosok a pályát, s hogyan lehetne ezt a folyamatot legalább annyira gátolni, hogy az említett 35% valamelyest csökkenjen. Hiszen tapasztalatból tudjuk, hogy egy könyvtáros munkába állása után jóideig a könyvtári adminisztrációval, a katalógus-szerkesztéssel, a kölcsönzés módjával, a raktári renddel ismerkedik, s csak évekkel később várhatunk tőle szervező, propaganda, kifelé sugárzó tevékenységet.*

A könyvtárosok 32%-a főiskolai, illetve egyetemi, 65%-a középiskolai végzettséggel rendelkezik, a maradék 3% általános iskolát végzett. Felső fokú könyvtárosi képesítést szerzett 14, középfokú 34 és alapfokú képesítést 24%-uk. Speciális könyvtárosi képesítése 9-nek van, ez 9%, 19-nek nincsen semmiféle könyvtárosi szakképesítése. Biztató viszont, hogy a népművelő-könyvtárosszak kihelyezett tagozaton jelenleg a könyvtárosok 25%-a tanul.

A politikai, pártiskolai végzettséget tekintve a következő a helyzet: marxista középiskolát 25-en, 3 éves általános tagozatot 9-en, szakosított 3-an, speciális tanfolyamot 2-en végeztek, részarányuk a könyvtárosok 40%-át teszi ki. Természetesen ide kell számítanunk azokat a főiskolát, illetve egyetemet végzett könyvtárosokat is, akik tanultak marxizmust és vizsgáztak is ebből a tantárgyból. Velük együtt már nem rossz az arány.

A politikai képzettség, tájékozottság, sőt az állandó tájékozódás és önművelés fontos, hiszen a könyvtáros munkájának minden területét az állománygyarapítástól kezdve a tájékoztatásig, az olvasótoborzástól kezdve az olvasóvá nevelésig *tudatosságnak* kell áthatnia. Kedvezőtlen körülmény, hogy éppen azok a könyvtárosok, *akik állandóan és közvetlenül foglalkoznak az olvasókkal*, tehát ajánlanak, javasolnak, tájékoztatnak, szerveznek — nem rendelkeznek olyan szintű politikai-ideológiai ismeretekkel, mint a vezetők, igazgatók, csoportvezetők.

A könyvtárosok 26%-a párttag, s szintén 27% a KISZ-tagok aránya. Pártmegbízatása 12%-uknak van, KISZ 13, tanácsi 14, egyéb (tehát: nőtisztviselői, HNF, sport stb.) 35%-uknak. A párt-, illetve KISZ-tagság aránya megfelelőnek tűnik, *a társadalmi megbízatásoké kissé soknak*. Főleg azért, mert a társadalmi munkát végző könyvtárosok jó része nem egy, hanem több megbízatást, funkciót is vállal. Pedig a könyvtárosi pálya azzal a kötelezettséggel is jár, hogy szabad idejének egy részét a könyvtáros önművelésre, tájékozódásra, sőt tanulásra fordítsa. Ezek után lássuk, hogyan valósulnak meg a tömegpolitikai munka könyvtári formái.

Állománygyarapítás — könyvtári kiadványok

Az állománygyarapítás során a megye könyvtárai a szükséges mennyiségben beszerzik a társadalomtudományi, a marxista világnézetet terjesztő, ismeretterjesztő műveket, a szocialista és a haladó nyugati írók műveit.

Az 1972-es évben a megyei könyvtár 136 114 kötetes állományából 53,4% volt az ismeretterjesztő irodalom, s ennek az ismeretterjesztő irodalomnak 42,7%-át társadalomtudományi-ideológiai, a tágabb értelemben vett világnézeti irodalom képezte.

Viszont a községi könyvtárak kézikönyvtári állományában kevés a társadalomtudományi kézikönyv, lexikon, pedig ezekre a politikai oktatásban résztvevő olvasóknak nagy szükségük lenne. A kézikönyvtárak összeállítói vagy túlságosan irodalomtörténet és művészet, vagy természettudomány „centrikusak”.

Jó, ha a könyvtáros felveszi a kapcsolatot a Kossuth kiadó helyi megbízottjával is. A megyei könyvtár ezt a gyakorlatot 1973-ban kezdte kialakítani. Talán az a legszerencsésebb megoldás, ha a kiadó rendszeresen tájékoztatja a könyvtárat azokról az újonnan megjelent időszerű és közérdekű kiadványokról, amelyek nem kerülnek bolti forgalomba. A megyei könyvtár pedig ebből az anyagból nemcsak magának, hanem a könyvtárhálózatnak is rendel; legutóbb például a szocialista brigádokról szóló füzetet, vagy az Országos Agitációs, Népművelő és Propaganda Tanácskozás anyagát juttatta el a könyvtáraknak.

Az utóbbi években nemcsak a megyei könyvtár, hanem a városi-járási könyvtárak is gyűjtik saját zárt állományuk részére a nem nyomdai úton előállított politikai, történelmi, munkásmozgalmi stb. tárgyú dokumentumokat. A pártiskolákon és egyéb tanfolyamokon tanuló olvasók számára a megyei könyvtár megvásárolja minden évben a Marxizmus—Leninizmus Esti Egyetem különböző tagozatainak tankönyveit. Az állománygyarapítás körébe tartozik a folyóiratok beszerzése is. A három évvel ezelőtt készült felmérés még lényegesen kisebb tudatosságot tükröz, különösen a községi könyvtárak folyóiratállományának összeállításában, mint ma. Az utóbbi hónapokban a megyei könyvtár megvizsgálta, hogyan használják fel a szolnoki járás könyvtárai a *folyóiratvásárlásra* rendelkezésükre álló összeget. Általában el lehet mondani, hogy figyelembe veszik a helyi igényeket is (pl. Tiszaföldváron sok a kertészeti, szőlészeti folyóirat). Mégis vannak könyvtárak, amelyeknek folyóiratállományát ki kell egészíteni politikai, ifjúsági, irodalmi, illetve gyermeklapokkal.

A tömegpolitikai munka fontos részét képezik s kedveltek az olvasók körében is a folyóirat szemlék, szórakoztató kiadványok, képes cikk-kivonatok. Sajnos ilyen kiadványok szerkesztésére csak a *megyei könyvtár és a Jászberényi Járási Könyvtár* tud vállalkozni. Ajánlóbibliográfiákat, röplapbibliográfiákat a megyei könyvtár és a jászberényi könyvtár mellett a többi járási, illetve városi könyvtár is készít kisebb-nagyobb rendszerességgel, sőt a községi könyvtárak közül is néhány a nagyobb évfordulókra (Dózsa, Petőfi) ajánló bibliográfiákat szerkeszt. *Törökszentmiklóson* Helyismereti füzeteket adnak ki a könyvtár munkatársainak összeállításában, továbbá Műsorfüzetet, amelyben rendszeresen közölnek helyi igényeket is kielégítő könyvajánlásokat; az októberi szám pl. az úttörő expedícióhoz javasolt irodalmat tartalmazta. Hasznos ötlet, hogy a jászberényi könyvtár rendszeresen megjelenetett könyvismertetéseket üzemi lapokban. A helyi műsorfüzetben cikkbibliográfiákat közölnek. A törökszentmiklósi könyvtár a járás könyvtárainak ajánló jegyzéket bocsátott rendelkezésre ifjúsági polc kialakítására.

S végül néhány a megyei könyvtár utóbbi és jelentősebb kiadványai közül: Rövid úton (pedagógiai lapszemle), A magyar nyelv művészi felhasználása, In memoriam Verseyhy Ferenc, Lelőhelykatalógus az ideológiai továbbképzéshez, Társadalmi ismeretek; ajánló bibliográfia a szakmunkástanulók vizsgájához, Vietnam, India, Háború a Közel-Keleten, Hazafiság-honvédelem-hadtudomány, Hős szovjet városok stb.

Kapcsolatteremtés

A tömegpolitikai munka leghatékonyabb eszköze a személyes kapcsolatteremtés. Ez lehet egyéni, illetve kiscsoportos foglalkozás, vagy nagyobb nyilvánosságnak szóló előadás. Itt most elsősorban a klubokat és rendezvényeket kell említeni. Egy-két évvel ezelőtt a megyei könyvtár sokat foglalkozott klubok, különösen *ifjúsági klubok* szervezésével. Látogattuk, segítettük munkájukban őket, rendszeresen tájékoztunk a klubok életéről. A megyében jelenleg 24 bejelentett könyvtári klub van, közülük 16 klubkönyvtárban működik. A többi — és nem is rosszul működő, mint pl. a rákóczi falvi — klub könyvbarát-, vagy másnévű körre alakult. Azok a klubok, amelyek nem speciális — pl. irodalmi, sport, hobby — jellegűek, hanem programjukban szinte minden szerepel, ami a tagságot érdekli, gondoskodnak arról is, hogy munkatervükben *politikai töltésű foglalkozások* is legyenek. Említésre méltó a jászberényi ifjúsági klub, amely például rendkívüli programként foglalkozott a chilei helyzettel, vitavezetőnek és előadónak a városi pártbizottság egyik munkatársát kérte fel. A klub egyébként nagyobb társadalmi, politikai ünnepségekhez műsort állít össze, zenét szolgáltat.

A megyei könyvtár rendezvényei közül ismertebbek az irodalmi szabadegyetem sorozat előadásai, a szolnoki könyvvudvar rendezvénysorozata, a tavaszi mezőgazdasági hónap, az őszi műszaki könyvhetek eseményei.

A megye egyik városában a *szakmunkástanulók számára* a társadalmi ismeretek tantárgyból indítottak előadássorozatot, másutt szülők akadémiaját szerveztek, ismét másutt rendszeresen foglalkoznak a hátrányos helyzetű gyermekekkel és a gyenge tanulókkal. Természetesen ezeket a foglalkozásokat kiscsoportos foglalkozásoknak kell tekinteni, amelyek mindenképpen hasznosak és nagyobb a hatósugaruk, mint amennyire az pillanatnyilag érzékelhető. Itt kell megemlíteni még a könyvismertetéseket is. Jónéhány községben — pl. Tiszafüreden, a szolnoki járás egy-két helységében — a könyvtáros rendszeresen kijár tsz-ekbe, másutt, főleg klubkönyvtárakban, az új könyvekről, vagy az időszerű témákhoz kapcsolódó könyvekről ad tájékoztatást a könyvtáros.

A szemléltetés

A könyvtári tömegpolitikai munka harmadik — s minden könyvtárban alkalmazott — formája a szemléltetés. Sikerült elérni az utóbbi években, hogy legalább egy sornyi könyvanyagot helyezzen külön polcra a könyvtáros, főleg az ifjúsági irodalmat és az időszerű kérdésekkel foglalkozó műveket. Ahol van rá lehetőség, ott az ifjúsági és az időszerű irodalom polcán kívül megtalálható a nők polca, a modern irodalomé, az antológiáké és a kötelező olvasmányoké.

Meg kell azonban jegyezni, hogy *kiemelések mindenütt vannak* ugyan, de azok anyaga nem mindig friss, változatos. Helyenként hetekig-hónapokig porosodnak ugyanazok a könyvek a polcon, szinte „törzssanyagát” képezve a kiemeléseknek. Akadt könyvtár, ahol az időszerű politikai kérdések polcán 3 könyv dülöngélt, egy, a kínai kommunista pártról húsz évvel ezelőtt kiadott könyv, egy földrajzi és egy négyógyászati. Ez az eset természetesen nem jellemző, de az sajnos igen, hogy nem mindenhol gondolják megfelelően a kiemeléseket.

Kiállítások rendezésére sajnos nem sok lehetőség nyílik a könyvtárakban, hiszen minden talpalatnyi hely kihasznált. Jászberényen kívül csak egy-két, új épülettel rendelkező községi könyvtárnak van lehetősége fekvő vagy falra függeszthető vitrinek, vagy más (pl. kép, illusztráció, ex libris stb.) kiállítás rendezésére. Nagyszabású kiállításokat csak a jászberényi könyvtár rendez. Amennyire lehetséges, a megyei könyvtár felnőtt kölcsönzójében mindig rendeznek kisebb-nagyobb kiállításokat. (A legutóbbi időben pl. Chile, Neruda, Békehónap.)

Alkalmi szervezések

A könyvtári tömegpolitikai munkáról szólva feltétlenül meg kell említeni a nagyszabású és jelentékeny könyvtári erőket lekötő időszakos megmozdulásokat. Ilyen volt például az 1972-es évben a *Kell a jó könyv!* olvasómozgalom, majd a tv-vetélkedő, ahol Szolnok megye a harmadik, illetőleg az első helyezést érte el. Meg kell említeni a munkásműveltséggel foglalkozó tájkonferenciát, amelyet széles körű felmérések, interjúk készítése és különféle tapasztalatok gyűjtése előzött meg. Munkásolvasók réteg-, illetve teljes vizsgálata több könyvtárban folyt 1973 végéig. A szakmunkástanuló-intézetekkel évek óta rendszeresen szerződést kötnek a könyvtárak. Ennek eredményeképpen szervezték meg az osztálylátogatásokat, meghívókat küldenek minden könyvtári rendezvényre. A megyei könyvtárban bibliográfia készült számukra a társadalmi ismeretek tantárgyhoz. Tiszaföldváron az ipari tanulók által készített munkatárgyakból kiállítást rendeztek, s a szakmához könyvanyagot állítottak ki. Ahol lehetőség és megfelelő helyiség van, rendhagyó irodalmi órákat szerveznek számukra a könyvtárban.

A nagyobb szabású megmozdulások közé tartozott a *nagykunsági tsz-ek szocialista brigádjainak 1972 nyarán lebonyolított vetélkedője* 115 brigád benevezésével, ami a tsz-tagság 80%-át jelentette. A vetélkedő könyvanyagának biztosításában, kölcsönzésében nemcsak az említett terület, de szinte a megye minden könyvtára részt vett.

A könyvtáraknak a szocialista brigádokkal való kapcsolatáról annyit, hogy azokat inkább az esetlegesség, mint az állandóság jellemzi. Az már szinte mindenütt kialakult szokás, hogy a brigád-vetélkedőkhöz a könyvanyagot, esetleg a kérdéseket is a könyvtár állítja össze.

Lengyel Gézáné

Luxus vagy szükséglet?

Idegen nyelvű könyvek egy közművelődési könyvtárban

Budapesten nagyon kevés közművelődési könyvtárban kölcsönöznek idegen nyelvű könyveket. Az okokat nem szükséges kutatni, azok nyilvánvalóak. Az idegen nyelvű könyvek rohamosan emelkedő ára, a négy-öt nyelv ismeretének igénye, a katalógizálásra fordított idő és az elhelyezéshez szükséges polcmennyiség szükségsege mind-mind úgy befolyásolja a könyvtárakat, hogy eltekintenek ettől a rendkívül fontos szolgáltatástól. Pedig mind *kevésbé tartható állapot, hogy egy kétmillió fővárosban egyetlen intézmény, a Gorkij Könyvtár vállalja magára ezt a feladatot.*

Egyre gyarapszik a nyelvtudást igénylő foglalkozások köre, s mind több nyelvtanára, fordítóra, tolmácsra van szükség. Évről évre nagyobb számban keresik fel Magyarországot külföldiek, így mind jobban nő a velük érintkező magyar állampolgárok köre is.

Mindezek parancsolóan írják elő a társadalom számára, hogy az *igények ilyen mértékű növekedésével* párhuzamosan gondoskodják azok kielégítéséről is. A nyelvtanfolyamok önmagukban nem alkalmasak az élő nyelvek jó hatásfokú elsajátítására. Találón írja *Kardos Tibor* ezzel kapcsolatban: „Az a feltevés, hogy majd a nyelvtanulás végén olvas irodalmat az, aki nyelvet tanul, alig állja meg a helyét. Közben is kell adni irodalmat a nyelvtanulónak, különösképpen, ha az fogékony, serdülő fiatalember.”

A kérdés társadalmi jelentőségét fokozza, hogy a fizikai dolgozók, illetve azok gyermekeinek hátrányos helyzete talán ezen a területen a legszembetűnőbb. A szaktudományok elsajátítása lényegesen egyszerűbb számukra, mint az, hogy a nyelvtudás terén behozzák lemaradásukat. Itt a család részéről való

igényfelkeltés hiányán kívül az idegen nyelvű könyvek emelkedő ára is gátló szerepet játszik. Államunk ma már mindent megtesz a tehetséges fizikai munkások legmagasabb képzéséért, a társadalom számára azonban az is fontos, hogy a szellemi pályákon szintén állják a versenyt az ott működő, nyelveket tudó szakemberekkel. Az idegen nyelvek ismerete, illetve a tanulás előmozdítása tehát nem utolsósorban társadalmi-politikai kérdés.

Állomány — forgalom

Ezek a megfontolások indokolták, hogy a főváros V. kerületében működő *1. sz. Szabó Ervin Könyvtárban* kiemelt feladatként kezeljük az idegen nyelvű állomány fejlesztését és kölcsönzését, bár erre ma még rendkívül szerény anyagi, személyzeti és elhelyezési lehetőségeink vannak.

Munkánk eredményességének növelésére vizsgáldást folytattunk az idegen nyelvű könyvek olvasói körében. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a 4080-as létszámú olvasótábor melyik rétege veszi igénybe ezt a szolgáltatást. A vizsgálat időpontjában 2841 olvasónál volt könyv kikölcsönözve, közülük 329, tehát 11,5% kölcsönzött idegen nyelvű könyvet. A könyvállomány 30 257 kötet, ebből 3504 az idegen nyelvű, tehát 11,6%. Ez az arány még magasabbnak értékelhető, mivel a magyar nyelvű művekből több — gyakran 6—8 — példány van, míg az idegen nyelvűekből — anyagi okokból — csak egy-egy.

1973. decemberében megvizsgáltuk az idegen nyelvű könyvek forgalmát is. Ebben a hónapban 718 kötet idegen nyelvű könyvet kölcsönöztünk az alábbi megoszlásban:

Nyelv	kötet	Az idegen nyelvű könyvek forgalmának %-ában	Az idegen nyelvű állomány %-os megoszlása
Angol	235	32,7	27,3
Német	388	54	52,5
Orosz	15	2	8
Francia	80	11	12

Az állomány és a forgalom százalékos arányának egybevetése munkánk újraértékelésére készítetett. Megállapítottuk, hogy mindenekelőtt az angol nyelvű irodalom vásárlását kell szorgalmazni. A német és a francia anyag kihasználtsá-

ga nagyjából összhangban van az állomány nagyságával.

Külön kell szólnunk az orosz nyelvű anyagról. A vizsgálat megerősítette azt a tapasztalatunkat, hogy az amúgy is szerény állományrész kihasználtsága csupán

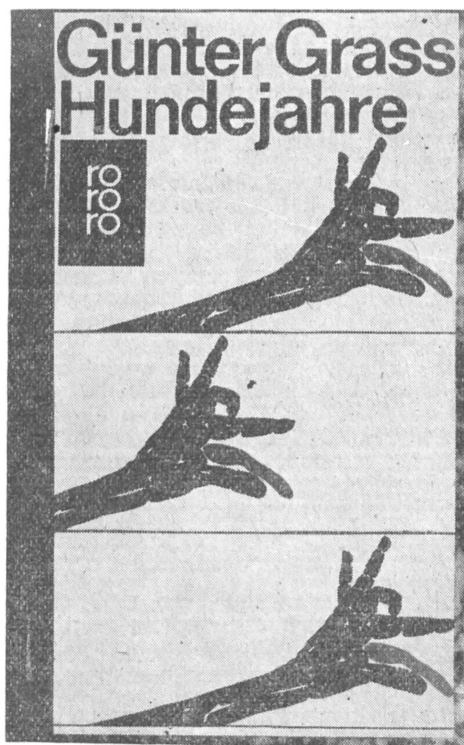

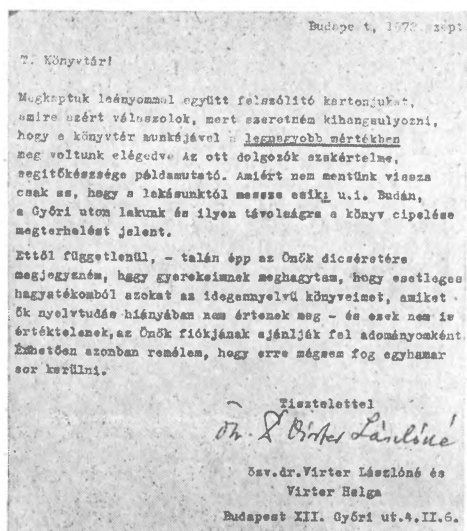
25% körül mozog. A gyér kihasználtság okait kutatva elemeztük az állomány összetételét. Az orosz klasszikusok műveivel való ellátottságunk megfelelő, azonban hiányzik a modern szovjet irodalom, ami nagyrészt beszerezhetetlen. Hogy csak néhányat említsünk: Venclova litván költő, Valton észt prózaíró, Szuljemanov kazah költő vagy Vampilov orosz drámaíró (aki az utolsó évek egyik nagy felfedezettje), továbbá Dumbadze grúz író munkái a számunkra egyedüli beszerzési forrást jelentő Gorkij Könyvesboltban sem kaphatók. Több helyütt észrevételeztük már, és itt is megemlítjük, hogy a bolt anyaga nem tükrözi eléggé a Szovjetunió gazdag, sokszínű, izgalmasan érdekes irodalmát. Mivel hazánk összes iskolatípusában tanulnak orosz nyelvet, minden okunk megvan arra, hogy e kérdés megoldását szorgalmazzuk.

Könyvtárunkban az idegen nyelvű anyag beszerzését részben az állomány kiegészítésének szükségessége, részben a nyelvtanulás sajátos szempontjai határozzák meg. Köztudomású, hogy a külföldi művek magyarra fordítva — fordítási és nyomdakapacitási nehézségekből adódóan — csak több éves késéssel jelennek meg a hazai könyvpiacra. Ezért arra törekszünk, hogy a fontosabb külföldi műveket lehetőség szerint azok megjelenési

időpontjában eredeti nyelven kínálhassuk olvasóinknak. Hogy ez mennyire sikerül, az alábbi számadat tükrözi. A vizsgált időszakban az olvasóknak kikölcsönzött könyvek 15%-át már lefordították magyar nyelvre, 85%-át viszont még nem.

Utóbbiak között nagy számban találhatók a nyelvtanulást segítő, könnyű, szórakoztató könyvek (krimi, horror stb.). Ezeken kívül olyan jelentős műveket is beszereztünk, mint *Kocsetov*: Sz kem tü pojdes v razvedku c. műve, ami nem jelent még meg magyarul; *Kirst*: Keiner kommt davon c. nagy sikerű munkája; *Salten*: Florian-ja, ami magyar nyelven már teljesen kikopott könyvtárainkból; *Géraldy*: Toi et Moi (Te meg én) c. kötete, aminek utolsó magyar kiadása évtizedekkel ezelőtt jelent meg. *Sarraute*: Le planétarium c. művét, amely az ELTE francia szakán kötelező irodalom, a magyar fordítás megjelenése előtt 7 évvel vásároltuk meg. A legújabb angol drámaírók közül *Orton*, *Fugard*, *Pinner Storey*, *Terson* stb. művei is bár csak eredeti nyelven találhatók, megvannak könyvtárunkban. *Plath* világhírű műve: *The bell jar* (Az üvegbura) 8 évvel a magyar fordítás megjelenése előtt már olvasóink rendelkezésére állt. A turizmus fejlődésével egyre inkább keresett a firenzei Uffizi képtár ismertetője, amelynek példányai szintén csak orosz és an-

gol nyelvű kiadásban léteznek, ezek is megtalálhatók könyvtárunkban, bár állandóan előjegyzések vannak rájuk.

Az olvasók

A korosztályok arányát vizsgálva a felmérés igazolta azt a tapasztalatunkat, hogy a 60 évesnél idősebbek pillanatnyilag az első helyen állnak az idegen nyelvű irodalom olvasásában. Öröndetesen magas a 14 és 30 év közöttiek aránya is. Úgy tűnik, hogy elsősorban azok olvasnak idegen nyelven, akiket még, vagy már nem köt le a család és munka két-tós gondja.

Az idegen nyelven olvasók lakóhely szerinti megoszlása is érdekes. Figyelemre méltónak tartjuk, hogy míg a könyvtár saját kerületéből, az V. kerületből 149 kölcsönzőnk volt a vizsgált időszakban, addig a többi kerületből, valamint vidékről 180. Nem rendelkezünk arra vonatkozólag adattal, hogy az utóbiak közül hányan dolgoznak a könyvtár közelében. A külső négy kivételével valamennyi kerületből akad olyan olvasónk, aki idegen nyelvű könyvet kölcsönöz. A többség természetesen a két szomszédos, tehát a VI. és a XIII. kerületből való. A könyvtár természetes vonzáskörén túlról jelentkező érdeklődés az igények és a lehetőségek közötti összhang hiányára figyelmeztet.

A vizsgálat adatai szerint 98 olvasó kizárólag idegen nyelvű könyveket kölcsönöz. Véleményük szerint azért, mert a magyar nyelvű könyvek elérhető áron kerülnek forgalomba, és egyébként is minden könyvtárban beszerezhetők. A magyar nyelvű könyvek kölcsönzését ma-

gától értetődőnek, az idegen nyelvűekét *különleges szolgáltatásnak* tekintik, holott ennek is természetesnek kellene lennie, hiszen a magyar nem világnyelv, és a műfordítás köre korlátozott. Ez szabja meg magatartásukat is; *hálásak a szolgáltatásért*, könyveket ajándékoznak, illetve hagyatékként kilátásba helyeznek a könyvtár számára.

Mint írtam, zömmel nyugdíjasok kölcsönöznek idegen nyelvű könyveket. Számukra a könyv gyakran az egyetlen szórakozás, örömforrás, nemegyszer híd az élethez. Betegség vagy mozgásképtelenség esetén a könyveket lakásukra küldjük. Sok olvasónk számára az idegen nyelv ismerete és gyakorlása egzisztenciális kérdés. Számos üzletkötő, nyelvtanár, idegen nyelvű levelező, tolmács, szakfordító csak ezért iratkozik be könyvtárunkba. Nyelvszakos egyetemisták és tagozatos osztályba járó középiscolások is rendszeresen kölcsönöznek nálunk.

Miért olvasnak idegen nyelvű könyveket?

Sokan nyelvgyakorlás céljából olvasnak: főleg azok, akik ezt foglalkozásukhoz nélkülözhetetlennek tartják. Csaknem ugyanannyi azok száma, akik anyanyelvi szinten olvasnak: ők szórakozás céljából veszik a könyvet, hangsúlyozván az eredetiben való olvasás fontosságát. A harmadik kategóriába a nyelvtanulók tartoznak: középiscolások, egyetemisták és nyelvvizsgára készülők. Végül azok következnek, akik idegen anyanyelvűek, vagy pedig nem találják meg a szükséges irodalmat magyarul.

Az olvasók többsége a könyvtárunkban található idegen nyelvű könyvek számával és választékával egyaránt elégedett. Mivel más könyvtárakkal nincs összehasonlítási alapjuk, ez a dicséret természetesen *viszonylagos értékű*. Vásárlásainkat számon tartják, és örömmel fogadják. Többen szót tettek azonban az új, a *modern irodalom hiányát*. Valamennyi nyelvterület iránt mutatkozik a jelenlegi választékot meghaladó igény. Sokan keresik a sajnálatos módon és indokolatlanul megszüntetett kétnyelvű sorozatot. Ezek az olvasók sokszor azonos műveket kölcsönöznek magyarul és eredetiben. Ez a megoldás nem pótolja a kétnyelvű könyvtár kiadványait.

Végül hangsúlyoznom kell, hogy az idegen nyelvű irodalom beszerzése és ajánlása megköveteli a könyvtárosoktól a minimális nyelvtudást, s a legszükségesebb szakirodalmat is ismerniük kell. Enélkül az igényeket sem felmérni, sem megnyugtatóan kielégíteni nem lehet.

Meisner Tamásné

A kölcsönzés gépesítése a „Plessey” adatrögzítő rendszerrel

A könyvtári kölcsönzés gépesítésével (automatizálásával) foglalkozó két korábbi cikkemben (*Könyvtáros*, 1971. 11—12. sz.) megkíséreltem röviden összefoglalni a számítástechnikai módszerek és eszközök alkalmazásának tapasztalatait, lehetőségeit.

Ez a cikk kiegészítése az előzőknek. Szükségessé teszi a technika, technológia állandó fejlődése, az egyre tökéletesebb megoldásokra való törekvés. A korábbiaktól eltérően ezúttal egyetlen rendszer kissé részletesebb ismertetésére törekszem, ezt viszont magyarázza az, hogy az *angol Plessey-cég* által kifejlesztett adatrögzítő rendszer — megítélésem szerint — a legjobban igazodik a könyvtárak igényeihez.

A bemutatásra kerülő rendszer tulajdonképpen nem teljes kölcsönzégépesítési rendszer. Nem teljes abban az értelemben, hogy a folyamatnak csak a könyvtárban folyó (éppen ezért számunkra leginkább érdekes) szakaszát automatizálja, s a tulajdonképpeni gépi feldolgozásban szabad teret enged a könyvtár különféle kívánalmainak kielégítésére. Mivel a feldolgozásról (a számítógép munkájáról), továbbá a feldolgozás eredményeiről az idézett cikkekből már volt szó, itt a *gépi feldolgozást megelőző* (bizonyos esetben azt helyettesítő) műveleteknek a Plessey-rendszerben történő elvégzéséről esik szó.

Minden automatizált kölcsönzési folyamat első lépése az a — valamilyen módon géppel leolvasható — adathordozó, amely a gépi feldolgozáshoz azonosítja az olvasót és a dokumentumokat. Az ismert és működő rendszereknél ez általában lyukszalag vagy lyukkártya, ezekről már korábban esett szó. A Plessey-rendszer adathordozója olyan, könyvre vagy olvasójegyre *ragasztható papírcsik* (címké), amelyen az azonosításra szolgáló szám írott alakban is és kódolva is megtalálható. A kód igen egyszerű: a számoknak vastag és vékony függőleges vonalak bizonyos kombinációi felelnek meg, amint az képünkön is látható.

Az adathordozó előállítására természetesen speciális berendezés, egy *módosított írógép* szolgál. Ez a berendezés adott esetben több könyvtárat is elláthat a szükséges címkékkel.

A címkéken szereplő adatokat „le kell olvasni”, a számítógép számára használhatóvá kell tenni. Ezt a Plessey-rendszer egy „adatceruzával” oldja meg. Ez a szerkezet alakjában ceruzára emlékeztet, melynek végéből elektromos vezeték indul. Az adatceruza (amely tehát nem ír, hanem olvas) működési elve a következő: a címke felett elhúzzuk a ceruzát, eközben a ceruza fényforrása megvilágítja a címkét, az arról visszaverődő fényt érzékeli és elektromos jelekké alakítja át. Így a vastag és a vékony vonalak váltakozásának a ceruza végéről induló vezetékben elektromos jelek felelnek meg. A rendszer ezeket a jeleket kazettás mágnesszalagon rögzíti.

A rendszer eddigi egységei alkalmasak a kölcsönzéssel és visszavétellel kapcsolatos adatok automatikus feldolgozásához szükséges *rögzítésre*. Vannak azonban fontos kiegészítő berendezései is.

Ilyen például az az asztalán épített klaviatúrás, adatjelzővel ellátott szerkezet, ún. terminál (leginkább egy kis, asztali számológépre emlékeztet, amilyen pl. a magyar Hunor), amellyel a *mágnesszalagra billentyűzéssel is vihetők át adatok* (adatceruza nélkül). Az adatjelzőn a billentyűzés helyessége ellenőrizhető. Ezt a lehetőséget célszerű alkalmazni, ha egy leolvasandó adathordozó megsérült, vagy ha az olvasó telefonon keresztül kér hosszabbítást, általában minden olyan esetben, amikor nincs mód az adathordozó leolvasására.

Van azonban ennek a klaviatúrás berendezésnek egy még fontosabb funkciója is. A Plessey-rendszer ugyanis tartalmaz egy, a számítógéptől független *memória-egységet*, amely elsősorban az *előjegyzések kezelésére* szolgál. Ez a memória a klaviatúrás terminálhoz csatlakozik. Működésének pontosabb leírására még visszatérünk.

A rendszernek a könyvtáron belül elhelyezésre kerülő berendezései közt szerepel még a „multiplexer” is. Ez a berendezés lehetővé teszi, hogy az egyetlen adat-rögzítő egységhez (mágnesszalagos kazettához) ne csak egy, hanem több (legfeljebb nyolc) *adatceruza csatlakozhassék*. Ennek elsősorban olyan könyvtárakban van jelentősége, ahol a kölcsönzés egyidejűleg több helyen is folyik. A mágnesszalagra a különböző adatceruzáktól (továbbá a klaviatúras termináltól) érkező információk egymástól szétválaszthatóan kerülnek rá.

A kölcsönzési folyamat egyes lépései a fenti berendezések alkalmazásával a következőképpen zajlanak le.

*Kölcsönzés*kor a könyvtáros először az olvasó, majd a kölcsönözni kívánt dokumentumok adathordozóit olvassa le az adatceruzát elhúzva a címkék felett. (Az elhúzás sebessége közömbös.) A leolvasás során különféle ellenőrzési lehetőségek akadályozzák meg hibák elkövetését. (Kizárt például, hogy egy bizonyos olvasó által kölcsönzött könyveket a gép tévesen az előző olvasó „számlájára írja”, ha közben a könyvtáros elmulasztja a második olvasó azonosítóját leolvasni.)

A *visszavétel* egy másik adatceruzával történik, hasonló módon, de itt az olvasó adathordozóját felesleges leolvasni.

A *hosszabbítás* kétféleképp végezhető el: ha az olvasó magával hozza a könyvet, előbb egy visszavétel, majd egy kikölcsönzés helyettesíti a hosszabbítást. Telefonon történő hosszabbításkor a klaviatúras terminálon bebillentyűzik a könyv számát, és egy speciális gomb megnyomásával jelzik, hogy hosszabbításról van szó.

Az *előjegyzésre* a már korábban említett (mágneslemezes) memória szolgál. Ez tárolja az előjegyzett könyvek azonosító számát, de itt tarthatjuk nyilván az olyan olvasók számát is, akikkel valami miatt érintkezésbe kívánunk lépni. Ha azután a visszavételnél olyan könyv kerül visszahozatalra, amelyre előjelzés van, ezt a memóriában a gép megtalálja és azonnal jelzi. Hasonlóan jár el hosszabbításnál is, ha tehát az olvasó olyan könyvet kíván hosszabbítani, amelyre előjegyzés van, a könyvtáros e ténnyől tudomást szerez, s ennek birtokában dönthet.

A lejárt kölcsönzések miatti *felszólításokat*, a kölcsönzési *statisztikák készítését* a számítógép végzi, e téren nincs különbség aszerint, hogy az adatok hogyan kerültek rögzítésre és hogyan jutottak el a számítógéphez.

A kazettás mágnesszalagra rögzített adatokat el kell juttatni a számítógéphez. Erre két mód van: az egyszerűbb, ha a munkanap befejeztével a kazettát kiemelik és elviszik a számítóközpontba, ahol egy speciális berendezésen (konverteren) „átjátsz-szák” olyan mágnesszalagra, amellyel a számítógép dolgozni tud. A másik lehetőség a könyvtár és a számítóközpont közti kábel (telex vagy telefon) összeköttetést használja fel, ezen keresztül továbbítja az adatokat (meghatározott, rendszerint esti, munka utáni időpontban). Ez a megoldás nem igényel konvertert, viszont csak olyan kábelkapcsolat esetén alkalmazható, melyben az információ torzulásának veszélye nem áll fenn (sajnos, ilyen nálunk nemigen akad).

A Plessey-berendezés a könyvtári kölcsönzés automatizálása mellett egy viszonylag ritkán előforduló, de rendkívül népszerűtlen könyvtári munkát, az *állományellenőrzést* is lényegesen egyszerűsítheti. Ehhez ugyanis elegendő egy adatceruzával végighaladni a polcokon, minden könyv azonosítóját leolvasva.

A rendszer ezeket az adatokat mágnesszalagon rögzíti, majd számítógéppel rendezti, hozzáveszi az éppen kikölcsönzött könyveket, és kiírja a folyamatos számsorból azokat a számokat, amelyek nem fordultak elő.

Összevetve a Plessey-rendszert a könyvtári kölcsönzés automatizálását célzó más rendszerekkel, a következő fontosabb előnyeit kell megemlíteni:

A berendezés működése gyakorlatilag *hangtalan* (szemben a lyukszalagon vagy lyukkártyán alapuló rendszerekkel, amelyek nem működtethetők az olvasói térben). Teljesen *biztonságos*: az adathordozó a kölcsönzőjegy, illetve a könyv részévé válik, nem vész el, nem „keveredik” másik könyvbe, alig van kitéve rongálódásnak. Az *előjegyzést* megoldja, a számítógéppel való állandó kapcsolat jelentékeny költségei és technikai kénytelmetlensége nélkül. Igen *kis helyet foglal el* és könnyen mozgatható. Működése rendkívül gyors. Áramkimaradás esetén a rendszert saját energiaforrása működteti.

A Plessey-rendszert Angliában igen kiterjedten alkalmazzák (a könyvtárakon kívül — kisebb módosításokkal — elsősorban az áruházakban, illetve az egészségügyi intézményekben gyakori), Európa más országaiban még nem terjedt el. Ennek oka azonban — úgy tűnik — elsősorban a gyártó cég, mely nem törekszik a berendezés exportálására, talán azért, mert az országon belüli igényeket is nehezen tudja ki-elégíteni.

Sárdy Péter

Kitüntetések

DR. HARASZTHY GYULA

az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője négy évtizedes szolgálat után januárban nyugállományba vonult. Haraszthy Gyula könyvtárosi pályája a budapesti Egyetemi Könyvtárban kezdődött, majd a felszabadulás után a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárában, illetve a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában folytatódott. Mindkét intézményben az igazgatói tisztet töltötte be. Közben három évig az ELTE könyvtártudományi tanszékét is vezette. 1960 óta az Országos Széchényi Könyvtár vezető munkatársa. Az utóbbi években — mint a Hungarika koordinációs bizottság elnöke — tevékeny részt vállalt a hungarika-bibliográfia elméleti és gyakorlati problémáinak megoldásában.

Közreműködött az országos könyvtárügyi munkákban is, mint az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tagja, illetve elnökhelyettese, a bibliográfiai szakbizottság elnöke, a múzeumi könyvtárak szakfelügyelője stb. Számos könyvtártudományi és bibliográfiai tanulmánya, ös-

szeállítása jelent meg. Gyakran publikált a Könyvtárosban is.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. Haraszthy Gyulának nyugállományba vonulása alkalmából a *Munka Érdemrend arany fokozatával* tüntette ki.

HÁMORI BÉLA

az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője csaknem negyedszázadon át működött a könyvtárügyben. 1951-ben a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának, majd 1953-ban az Országos Tervhivatal könyvtárának vezetésére kapott megbízást. Az Országos Széchényi Könyvtárba 1957 márciusában helyezték át, s ott 1958 óta főosztályvezetői beosztásban dolgozott. 1958 és 1969 között a nemzeti könyvtár pártszervezetének titkári tisztségét is betöltötte.

Az országos könyvtári problémák előrevitelében és megoldásában az OKDT több szakbizottságának tagjaként vett részt. Egyik szerkesztője volt a több éven át megjelent Közgazdasági, statisztikai és számviteli bibliográfiának. Hámori Bélát nyugállományba vonulása alkalmából a

Népköztársaság Elnöki Tanácsa a *Munka Érdemrend arany fokozatával* tüntette ki.

TYROLER GYULA

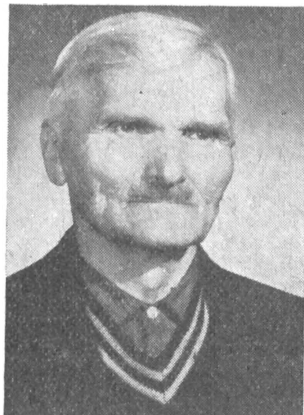
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatóhelyettese 1952 óta dolgozója az intézménynek. Első munkahelye a XII. kerületben a 7. sz. könyvtár volt, tevékenykedett a módszertani osztályon is, majd 1957-ben a VII. kerületi Kertész utcai, 22-es könyvtár vezetője lett. Itt létrehozta a hálózat első szabadpolcos könyvtárát. Kiváló munkájának elismeréseként 1958-ban kinevezték a központi könyvtár igazgatóhelyettesévé. Irányítása alá tartozott a központi könyvtár

olvasószolgálat, a feldolgozó osztály és az ún. Budapest Gyűjtemény. Működésének idején a központi könyvtár a beiratkozott olvasók számát megduplázta, a Budapest Gyűjtemény pedig Európa egyik legjelentékenyebb helytörténeti gyűjteményévé fejlődött. Érdemeket szerzett abban is, hogy 1964-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár keretében létrejött Budapest mindmáig egyetlen zenei könyvtára. Közvetlenül

nyugállományba vonulása előtt felvetette és megtervezte a központi könyvtár osztályainak új elhelyezési tervét, amely azóta — nagyrészt az ő elgondolásainak szellemében — már meg is valósult.

Munkája elismeréseként 1961-ben megkapta a Szocialista Kultúráért kitüntetést, 1963-ban a Szocialista Munkáért érdemérem tulajdonosa, 1972-ben „kiváló dolgozó” lett, majd 1973 végén, nyugdíjba vonulása alkalmából a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a *Munka Érdemrend* ezüst fokozatával tüntette ki.

NÉMETH JÁNOS

az Országos Széchényi Könyvtár zeneműtárának raktárkezelője decemberben ünnepelte 80. születésnapját, s ugyanakkor érte el folyamatos közszolgálatának 60. és az Országos Széchényi Könyvtárban töltött működésének 25. évfordulóját. A hármas jubilánst, aki ma is aktív szolgálatban áll, példásan lelkiismeretes munkájáért és kivételes kötelességtudásáért a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a *Munka Érdemrend* ezüst fokozatával tüntette ki.

könyvtárosok és bibliográfusok

Isoz Kálmán

1878 — 1956

Napjainkban már minden nagyobb közművelődési könyvtár is rendelkezik zenei részleggel, könyvtártörténetünkben azonban az *önálló zenei részlegek* nem tekinthetnek nagy múltra vissza. Éppen ötven éve, 1924-ben határozta el az Országos Széchényi Könyvtár vezetősége az önálló zenei osztály felállítását, s ennek első vezetőjében, *Isoz Kálmán*ban kell az első tudományos képzettségű magyar zenei könyvtárost tisztelnünk.

Isoz Kálmán 1878. augusztus 7-én született Budapesten. Kereskedelmi iskolát végzett, utána pedig *Aggházy Károlynál* (1855—1918) zenét tanult. Érdeklődését elsősorban a zeneesztétika és a zenetörténet kötötte le, mégis egy darabig banktisztviselőként kereste meg a kenyerét, majd a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője lett, 1903-ban jelent meg első zenetörténeti munkája (A Filharmóniai Társaság múltja és jelene 1853—1903), amelyet később egész sereg könyv és tanulmány követett. Ugyanebben az évben nagyobb tanulmányutat tett Ausztriában és Németországban, hogy az ottani zenei gyűjteményeket tanulmányozza. A budapesti egyetemen 1908-ban kezdte el filozófiai tanulmányait, az egyetemet azonban elfoglaltsága és a világháború miatt késve fejezte be, s csak 1921-ben doktorált. Ekkor lett a Magyar Nemzeti Múzeum főtitkára; ezt a beosztását 1924-ben az Országos Széchényi Könyvtárban elfoglalt főkönyvtárosi tisztségével váltotta fel, s kapott megbízást az önálló zenei osztály felállítására.

Az OSZK már megalapításakor rendelkezett kisebb zenei anyaggal. A *Mátray Gábor* által meghonosított müncheni szakrendszernek megfelelően a nyomtatott zenei könyv- és hangjegyanyag a „Musica theoretica” és a „Musica practica” szakokba került, míg a zenei vonatkozású kéziratokat a kéziratár őrizte. A „musica” szak fejlesztésével azonban nem sokat törődtek, annak ellenére, hogy a könyvtár hírlap-tárában dolgozó és zeneileg igen képzett *Kereszty István* már 1902-ben felhívta a figyelmet arra, hogy a könyvtár zenei anyaga, hiányai ellenére is nélkülözhetetlen a zenetörténeti kutatóknak. *Meisner Imre* a *Zenelapban* 1905-ben országos zeneműtár-létesítésére tett közzé tervet. A javasolt zeneműtárat a felállítandó Magyar Zene-szerzők Társaságának keretében képzelte el. *Isoz Kálmán* ezzel kapcsolatban — ugyancsak a *Zenelapban* — kifejtette, hogy a zeneműtár felállítására csakis az Országos Széchényi Könyvtár hivatott. Isoz javaslatának azonban csupán annyi eredménye lett, hogy *Fejérfpataky László* 1905-ben elrendelte a kéziratárban is az önálló „musica” szak felállítását. Ez csakhamar rohamos fejlődésnek indult, míg a nyomtatványtár „musica” szakja továbbra is egy helyben topogott. *Kereszty István* „A zene irodalma a könyvtárban” címmel 1908-ban közzétett tanulmányában nemcsak a

zenei szak könyvészeti rendszerét dolgozta ki, de javaslatot tett az önálló zenei osztály felállítására is. Ezt azonban *Kollányi Ferenc* igazgatóőr visszautasította. 1916-ban *Haraszthy Emil* a Magyar Nemzeti Múzeum keretén belül felállítandó önálló „Országos Magyar Zenei Könyvtár és Gyűjtemény” létrehozását javasolta, de az ő elképzelése sem valósult meg. A Tanácsköztársaság könyvtári szervei ezt a problémát is napirendre tűzték, megoldására azonban már nem jutott idejük. A kérdés azonban többé nem került le a napirendről, és 1924-ben Isov Kálmán megbízást kapott, hogy kezdje meg az Országos Széchényi Könyvtáron belül felállítandó önálló zenei osztály szervezési előmunkálatait.

Isov Kálmán kinevezésével és megbízásával rendszeres munka kezdődött, amely a könyvtár teljes — nyomtatott és kéziratos — zenei anyagának, valamint zenei vonatkozású képanyagának összegyűjtésére, szakrendi felállítására és rendszeres fejlesztésére irányult. A munka zöme Isov Kálmánra nehezedett, mert munkatársa, *Lavotta Rezső* 1925-ben katalogizálta ugyan a nyomtatott zenei könyv- és hangjegyanyagot, de később más könyvtári munkát végzett. 1926-tól 1930-ig Isov egy személyben volt az osztály vezetője és munkatársa. Működése alatt a zenei osztály igen értékes ajándékokkal gyarapodott, ezeket azonban a könyvtár évenkénti jelentése csak 1927-től regisztrálta. 1924-ben a *Székely Imre*-féle zenei hagyaték és a *Jeszenszky*-féle hangjegygyűjtemény megszerzése révén gazdagodott a tár; az utóbbi kottagyűjtemény sok magyar ritkaságot foglalt magában. 1928-ban a zeneműtárba került a *Pulszky—Hampel—Kern*-féle hagyaték kb. 3000 darabból álló kotta- és zeneikönyvanyaga, a 70 kötetes *Hajós*-féle népdalgyűjtemény, *Bartók*, *Kodály*, *Hubay*, *Radnay* és mások sok értékes kéziratos anyaga. Isov Kálmán ebben az évben részt vett a Nemzeti Múzeum „Új szerzemények” c. kiállítása részére szükséges zenei anyag összeállításában, és ugyancsak ő állította össze a frankfurti zenei kiállítás magyar anyagát is, amely átütő sikert aratott. A kiállítás egyik látogatója, a New York-i Chickering zongoragyár tulajdonosa ekkor 100 dollárt ajándékozott az osztálynak; ez volt a zeneműtár első dotációja. A zeneműtár ugyanis nem kapott önálló javadalmazást, sőt Isov mellett beosztott könyvtáros sem dolgozott. Mindez azonban nem vette el kedvét. 1929-ben a „Muzsika” című folyóiratban megindította a „Magyar Nemzeti Múzeum Zenei Osztálya Közlései”-t, amely a folyóirat megszűnéséig sok értékes tanulmányt és adalékot publikált.

1930-ban az osztály két új munkatársat kapott *dr. Lajtha László* és *dr. Bartha Dénes* személyében, s ez az osztályon folyó munkálatoknak újabb lendületet adott,

amit elősegített az is, hogy az osztály 1932-ben — első ízben — önálló javadalma-záshoz jutott: évi 600 pengőt kapott. Ezzel indult meg 1933-ban a kis méretű, de céltudatos anyagkiegészítés és az állomány költetése. Isoz Kálmánt 1934-ben a *Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának* nevezték ki, és ezzel megszakadt közvetlen kapcsolata a zeneműtárral. Nyugdíjaztatása után a Zeneművészeti Főiskola titkára, majd főtítkára lett, 1943-ban történt visszavonulásáig. Ugyanott zenetörténetet is adott elő és értékes kutatógárdát nevelt fel.

Isoz Kálmán 1903-tól haláláig igen termékeny, sokoldalú és értékes zenetörténeti munkásságot fejtett ki. Több mint húsz önállóan megjelent munkája között forrás-értékűek a „Latin zenei paleográfia és a Pray-kódex zenei hangjelzései” (Bp. 1922.), a „Zenei kéziratok. I. Zenei levelek” (Bp. 1924.) és a „Buda és Pest zenei művelődése I.” c. munkái, valamint a „Petőfi-dalok” c. bibliográfia. Folyóiratokban megjelent tanulmányai is gazdag anyagot rejtenek magukban. Zenetörténeti érdeklődése egyébként a hazai és a külföldi muzsikára, egyes zeneszerzőkre és zenei intézményekre egyaránt kiterjedt, de olyan kérdésekkel is foglalkozott, mint a céhtörténet (A pesti hangszerkészítő cég története, Zenei Szemle, 1927.), a hangszertörténet (Hahn János és Rózsa Lőrinc orgonái Kolozsvárt. Muzsika, 1929.), a zeneműkereskedelem (Beethoven művei és a régi pesti hangjegykereskedők. Literatura, 1927. — Zeneműkereskedelem és -kiadás a régi Pest-Budán. Magyar Zenei Szemle, 1941.), a zenei könyvtárak és múzeumok (Az Operaház múzeuma. Protestáns Szemle, 1931. — A lipcsei Musikbibliothek Peters. Magyar Bibliofil Szemle, 1925. — A Nemzeti Múzeum zenei gyűjteményének kialakulása. Magyar Könyvszemle, 1928.) stb. Munkatársa volt az első magyar zenei lexikonnak is. 1925 és 1936 között mint a Protestáns Szemle zenei kritikusa minden nagyobb zenei eseményről kritikai áttekintést adott, 1934-ben pedig Bartha Dénessel közösen megindította a „Musicologia Hungarica” c. sorozatot.

Visszavonulása után is élénk érdeklődéssel figyelte mind a magyar zenei életet, mind a Széchenyi Könyvtár zeneműtárának tevékenységét. Az 1924-ben általa felállított zeneműtár csak 1945 után került dotáció és személyi ellátottság szempontjából olyan helyzetbe, hogy világszerte ismertté lehetett. Az alapokat azonban mégis csak ő rakta le. 1956. június 26-án hunyt el Rákoslígyeten. *Halála majdnem teljesen észrevétlen maradt*, még a Magyar Könyvszemle sem emlékezett meg róla. Emlékének ébrentartása, életének és munkásságának tudományos feldolgozása, munkáinak bibliográfiai feltárása a magyar könyvtártudomány adóssága.

Galambos Ferenc

Bor István metszete a vilonyai (Veszprém m.) templom kazettás mennyezetének egyik rész-
letéről

Betegkönyvtárat!

Az elmúlt esztendőben jó pár kórházban jártam, nem annyira az újságíró, inkább a családtag, a hozzátartozó, a barát minőségében. Első látogatásom kísérszövege kísértetiesen azonos volt mindenütt: az ágyhoz kötött búcsúzkodó még a folyosóra is utánam kiáltotta: „Ne felejts el jó sok olvasnivalót hozni!” Képeskönyvet, meséskönyvet kért az asztmás kisfiú a gyermekkórházban, „valami szórakoztatót” a neurológiai klinikán több hétig időző pedagógus barátunk, ezt és azt közelebbi és távolabbi rokonok, ismerősök, néha ismeretlenek is. Egyetlen helyen hozott az osztályos nővér néhány könyvet lábműtétis ismerősömnék, hozzátéve: „Inkább hazulról tessék olvasnivalót hozni, ezek a könyvek nem éppen steriles.”

Ezeket az eseteket annak illusztrálására írtam le, hogy mennyire *irreális kívánság ma is a legtöbb kórházunkban, ha a beteg a könyvtár iránt érdeklődik*. Olyan hiányra tapint rá óhatatlanul, amelyről körülbelül húsz éve szó esik. A SZOT, az egészségügyi szakszervezet, a Művelődésügyi Minisztérium, majd a Könyvtártudományi és Módszertani Központ is szorgalmazta — csak éppen *előrelépés nincs*.

Szakember és kívülálló egyforma gyakran hajtogatja: „Minek a kórházba könyv?” „A kórház feladata a gyógyítás, nem vesződhét még kölcsönzéssel is.” „A könyv magával hurcolja a baktériumokat, az iatrogén fertőzés forrása, tehát nincs helye a kórházban.” „Nincs pénz rá!” „Nincs könyvtárhelyiség és olvasószoja.” „A nővér nem ér rá, s nem is a feladata a könyvek hurcolása.”

Attéve most beszélgetésünk színhelyét egy kórháztól látszólag távol eső intézménybe, látogassunk el a Könyvtártudományi és Módszertani Központba. *Bereczky Lászlóné* főmunkatárs asztalán tömegnyi idegen nyelvű könyv meg egy kartondoboz.

— Kapom ezeket — mondja —, és szomorkodom. Tessék: német nagybetűs kiadás, speciálisan öregek vagy huzamos ideig fekvők számára. Illusztrált svéd katalógus, a nagybetűs könyvek választékát tartalmazza. Cseh prospektus; kis füles papírdoboz, a könyvek hurcolására, angol kiadványok.

A nemzetközi könyvtártudományi tanácskozásra, amelyet az IFLA, a könyvtáros-egyesületek nemzetközi szövetsége

tavaly tartott, a központ tájékoztató jelentést szerkesztett. Megállapították — s teljesen megbocsátható a szakmai elfogultság, hiszen a közművelődésnek szerves része a betegek könyvellátása —, hogy *hazánkban a fejlett közművelődési könyvtári szolgáltatások mellett elmaradt a kórházak ilyenfajta ellátottsága*. „A kórházi könyvtárak többsége helyi kezdeményezésre vagy... az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének szorgalmazására jött létre... Jó részük nem felel meg a modern követelményeknek... A szanatóriumok és néhány speciális gyógyintézet az Egészségügyi Minisztérium 1950-es rendelete nyomán hozott létre könyvtárat főfoglalkozású könyvtárossal... Orvosi szakkönyvtár minden jelentősebb fekvőbeteg-intézményben működik.”

Ez a pár sor érzékletes képet ad a helyzetről és a problémákról. Az ellenérvek cáfolata is ide kívánczok.

A magyar kórházak, szanatóriumok évente 1,7 millió beteget ápolnak. Az átlagos ápolási idő 11—15 nap. Több ezer öreg szociális otthonban él. Nekik a könyv szinte létszükséglet. A száz- és százezer beteg a kórházakban: olyan réteg, amelytől nem vehető el az a szórakoztató, ismeretgyarapító, a betegségről a figyelmet elvonó időtöltés. De a mintegy 400 egészségügyi intézménynek legfeljebb egyharmadában található könyvtár vagy könyvvállomány.

A könyv — ezt szocialista és tőkésországbeli szakemberek kimutatták — nem jobban forrása a kórházi fertőzésnek, mint — mondjuk — egy ajtókilincs, amit a betegek megfognak. Szakemberek megfigyelése szerint például a *staphylococcus aureus* legfeljebb 24 óráig él egy könyv lapján, 48 órán belül mindenképpen elpusztul. (Lemosható könyvborítóval — mint az NDK-ban, Csehszlovákiában és egy sor országban — ez az időszak is megrövidíthető.)

Maradna: a *pénzkérdés*, az állások, a helyiségek biztosítása. Bereczkyné néhány jó példát említ annak bizonyítására, hogy lelkes orvosok, hozzáértő szakszervezeti és tanácsi szakemberek néhány helyen mennyire szívügyüknek tartják ma is a kérdést:

— *Miskolcon két kórházat lát el könyvvel — 5000 kötettel — az SZMT könyvtára: átlagosan 20 kötetet kölcsönöz ki egy-egy beteg. Pécsen a városi*

tanács a négy szociális otthonnak 4000 kötet könyvet szerzett be, évente 16—18 ezer kölcsönzést tartanak számon. *Tatán* a városi könyvtár segítségével fejlesztik a kórház könyvellátását, és legutóbb könyvtárosi állást kaptak erre. *Hatvanban* — a városi könyvtár segítségével — félállásban gondozzák a kórházi könyvtárat is. A korábban meglevő kórházi könyvtárakat — például a *Korányiban* — rendszeresen fejlesztik.

A módszertani központ szakemberei felmérték azt is, milyen költségeket igényelne egy-egy kórházi könyvtár kialakítása. 150—300 ezer forint kell az induló könyvvállományhoz. Ezt követné a gyarapítás s főállású könyvtáros alkalmazása: évi 50—60 ezer forint. Egy vagy két ötéves tervre bontva a teendőket, az *első ütemben* a szociális otthonok és a 150 ágyasnál kisebb kórházak ellátását kellene rendezni. A szociális otthonok könyvellátását a közművelődési könyvtárak tiszteletdíjas munkatárssal meg tudnák oldani. A *második ütemben* teremtenék meg az 500 ágyas és nagyobb megyei kórházak betegkönyvtárait, a harmadik ütemben a 150—500 ágyasakét.

— Mindez azt jelenti — mondja Bereczky —, hogy több tucat főfoglalkozású, félfüggetlenített és tiszteletdíjas könyvtáros állna munkába az említett intézményekben. — Egyetemeink az elmúlt években százával képeztek ki

könyvtárosokat. Egy részük nincs a helyén, adminisztratív munkakörbe kényszerült, szívesen, örömmel vállalkozna könyvtári munkát, ha hívják. Igen sok függ a kórházak igazgatóitól, az egészségügy hozzáállásától, attól, hogy nem megtűrt vagy meg nem tűrt valami legyen a betegkönyvtár, hanem felismerjék — és elismerjék — a fontosságát. S mivel van jó példa, ezen az úton lehetne tovább haladni.

Bizonyos, hogy a kórházaknak sok más, a gyógyítást szolgáló beruházásra is szükségük ma még a lehetőségeik. De a közművelődési könyvtáraknak, a tanácsoknak, az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet megyei szerveinek és az üzemeknek a segítsége együtt biztosíthatná az anyagi bázist. Egyetlen példa: két éve hirdette meg a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa a *szociális otthonok patronálását* az üzemekben. Ennek nyomán szép akció bontakozott ki, ennek részeként az üzemi könyvtárak segítik olvasmánnyal is az idős embereket. Vajon nem növekedhetne-e ez a kezdeményezés országossá?

Betegek száz- és százezreiről van szó, s nemcsak hasznos időtöltésről, hanem arról, hogy a könyv a mentális higiéné, a lelki egészség helyreállításának fontos eszköze.

Várkonyi Margit
(Egészségügyi Dolgozó)

Betegek és könyvek

Két kórház és a művelődés

A beteg „ráér” olvasni. A kórházakban, szanatóriumokban sokan olvasnak is, irodalombarátok lesznek, akik egyébként ritkán vesznek a kezükbe könyvet. A művelődés, a kulturális nevelés nem kevésbé jelentős helye lehet tehát az egészségügyi intézmény is. *A váci kórházban és a visegrádi szanatóriumban* néztük meg, hogyan gondoskodnak az egészségügyi dolgozók és a betegek olvasás iránti igényének kielégítéséről.

Ismeretes, hogy a váci kórház új intézmény, 1970-ben adták át rendeltetésének. Sajnos, a tervezésnél nem gondoskodtak arról, hogy elegendő szociális helyiséget építsenek, a könyvtárról nem is szólván. Most a kórházban csak orvosi szakkönyvtár van, s az ötszázötven dolgozó, illetve a négyszázhatvan beteg nélkülölzi az olvasnivalót. Jelenleg...

A fenti helyzetbe ugyanis az illetékesek nem nyugodtak bele. Sem a kórház, sem a szakszervezeti bizottság költségvetéséből nem futotta arra, hogy valahol egy helyiségben, néhány könyvszek-

rény beszerzésével könyvtárat létesítsenek. *Lengyel Erzsébet*, az SZMT váci járási könyvtárának vezetője, a járás üzemi szakszervezeti könyvtárainak „gondnoka” a városi pártbizottság segítségét kérte. És *Balassi István*, a pártbizottság osztályvezetője eredményesen járt közbe a városi tanácsnál.

— Ígéretet kaptunk — tájékoztat —, hogy még ebben a félévben a tanács a kórház rendelkezésére bocsátja azt az összeget, amelyből hét könyvszekrényt, egy kölcsönzőasztalt és egy folyóiratállványt vásárolhatunk.

Minikönyvtár osztályonként

Visszük a hírt a kórházba. *Csöge József* szb-titkár elmondja: úgy tervezték, hogy a kórházzal szemben épült nővérszállás társalgójában rendeznék be a könyvtárat. Az egyik nővér — társadalmi munkában — vállalná a könyvtáros feladatának ellátását is. Ha megvásárolják a szekrényeket és az SZMT könyvtárából leszállítják a mintegy ezernégyszáz kötetet — ennyi fér el egyelőre —, akkor az osztályokon „minikönyvtárakat” rendeznek be.

Dr. Korona Árpád igazgatóhelyettest, az idegosztály vezető főorvosát is felkerestük az újsággal.

— Nagyon örülünk — mondja —, hogy sikerül végre megoldást találni. Csaknem ezer ember hiányolta az olvasnivalót. Pedig a betegeknek lélektanilag nagyon sokat jelent a könyv. Eddig úgy segítettünk magunkon, ahogy tudtunk. Én például otthonról rendszeresen behoztam a szépirodalmi könyveimet és azt kölcsönöztem az osztályomon fekvő betegeknek...

12 ezer kötet

A visegrádi szanatórium a fővárosi tanács kórháza, az itt dolgozók érdekviselete azonban a megye szakszervezeti szerveire hárul. Amikor Lengyel Erzsébettel arról érdeklődünk, hogyan gondoskodnak a csaknem négyszáz betegről, illetve egészségügyi dolgozóról, büszkén mutatják a 12 ezer kötetes könyvtárat.

Az ajtón kis tábla: kölcsönzés naponta 11—12 óra között. Hogy milyen keresett a könyv, azt bizonyítsa egy statisztikai adat: talay 19746 kötetet kölcsönöztek innen.

Pathó Gyuláné napi három órában könyvtáros:

— A szanatórium költségvetéséből évente 20 ezer forintot költünk új könyvek megvásárlására, az állomány felfrissítésére. Idén megemelték ezt az összeget, 26 ezer forintot kapunk. Az a baj, hogy nagyon szűken vagyunk...

Tervek — művelődési teremre

Dr. Hun Nándor igazgató főorvos is nagy barátja a könyveknek:

— Ismerjük a könyvtár gondjait, sőt elképzeléseink is vannak, hogyan segíthetnénk. Az emberek, ha nem olvasnak, akkor tévét néznek. Én azt szeretném, ha sikerülne a betegeket és a dolgozókat egyaránt a tévé mindenhatóságáról leszoktatni, hogy időt szenteljenek a kultúra más területeinek is. Létesítenénk az intézményben egy „művelődési házat”: olyan teremre gondolok, ahol a könyvkölcsönzés mellett zenei rendezvényeket, író—olvasó találkozókát tarthatnánk. Azt hiszem, a kertben levő épületet átalakíthatnánk a kultúra templomává. Idén elkészülnek a tervek, a megvalósítás, a kivitelezés, azonban a jövő feladata lesz.

Sóós Ibolya
(Pest megyei Hírlap)

Könyv a betegágynál

Időnként számba vesszük azt a nagy lehetőséget, hogy kórházainkban sok ezer betegnek aránylag sok lehetősége volna könyvolvasásra, amikor nemcsak testének kell a gyógyulás, de szellemileg is megpihenhet, üres óráit tartalmasabbá teheti a könyv.

Három kórházban vizsgáltuk a könyvtárak helyzetét. A *Baranya megyei Kórház* könyvtárának vezetőjével, *Wagner Imrével* beszélgettünk a kérdésről. Véleménye szerint a betegek könyvtárának helyzete tisztázatlan; gyakorlatilag nincs gazdája. Egy bizonyos, hogy a könyvtár a fekvőbeteg intézetekben az orvosi szakkönyvtártól mereven elkülönítetten kezelendő. A Baranya megyei Tanács Kórházában ez az elv megvalósult, a betegek könyvtára az orvosi szakkönyvtár állományától teljesen elkülönítve van, bár szervezési gondozását, az állomány kiegészítését a könyvtár vezetője központiilag intézi.

A kórházi betegek könyvtára jelenleg 4000 kötet könyvet tartalmaz, vegyes megosztásban. Ez a könyvállomány az egyes osztályokra szét van osztva, ahol a kölcsönzést a kijelölt ápolónők intézik társadalmi munkában. Az egy ágyra jutó könyvállomány kb. 8 kötet, amely megközelíti a legfejlettebb kórházkultúrával rendelkező államok átlagát is!

Tudomása szerint az országban kevés fekvőbeteg intézménynél követik ezt a rendszert, amely igen jól bevált és megvalósítja azt az elvet, hogy ne keveredjen a betegeknek szánt olvasnivaló kötetek közé orvosi szakkönyv. Szigorúan tilos olyan könyvet adni a beteg kezébe, amely figyelmét a saját, vagy mások betegségére terelné, és alkalmat adna téves, túlzó következtetésekre is. Kivételt képeznek az utókezelési, illetve diétás kérdésekkel foglalkozó szakkönyvek.

Tekintettel kell lenni az osztály kor és nem szerinti összetételére, a jellegnek

megfelelő ápolási napok számára, a betegek átlagos műveltségi szintjére, sőt számításba kell venni a könyvek súlyát is. Nemzetiségi területen a megfelelő nyelven írott könyveket kell beszerezni.

Téves az a felfogás, amely szerint a betegek által olvasott könyvek terjesztői lehetnek a betegségeknek. Természetesen le kell választani a fertőző osztályt, amely ilyen vonatkozásban önálló egység. Csehszlovákiában egy több ezer ágyas tüdőgyógyintézet betegkönyvtári állományában végzett bakteriológiai vizsgálatok azt igazolták, hogy az ott forgatott könyvek lapjain semmivel sem volt több fertőző mikroba, mint az egyéb kölcsönző könyvtárak könyvein.

A könyvtár vezetői azt tervezik, hogy a kölcsönzés és a kezelési munka megjavítására nyugdíjasokat alkalmaznak a könyvtári órák megtartására.

Felkerestük a *Sikondai Bányász Szanatóriumot* is, ahol hosszabban ittlevőkről és könnyebb betegekről van szó; utókezelésük alatt több a szabad idő, üres óra, amelyet jól ki lehet tölteni tartalmas könyvekkel.

Fehér Bélával, a szanatórium igazgató főorvosával és *Dukai Józsefné* osztályos nővérrel beszélünk. A betegek rendelkezésére álló 400 könyv forgalma: 40—50 személy 100—150 könyvet olvas havonta. A kórház ezenkívül eMátja a betegeket napilapokkal és folyóiratokkal. Az újonnan átszervezett intézmény a jövőben a könyvtár fejlesztését is tervezi.

Tájékozódásunk teljesebbé tétele céljából egy *gyermekkorházban* is jártunk. *Horváth Mihály* igazgató főorvos szerint

már a gyermekeknél is számításba veszik a kulturális igényeket. A nevelésben inkább a televízió adta lehetőségeket kell kihasználni — számos külföldi példának megfelelően. A Baranya megyei Gyermekkorház igazgató főorvosának véleménye szerint a gyermekosztályon problematikus a könyvhasználat. Nagybobbak vélik az iatrogén infekció veszélyét, mint a felnőtt osztályokon, másfelől a gyerekek nemigen vigyáznak a könyvekre. Ugyanez a véleménye *Börcz Anna* műtőnőnek és *Magori Józsefné* helyettes osztályvezető nővérnek. Megmutatják az aránylag kis könyvtárat, amely állományának nagy része még *dr. Steinmetz Endre* hagyatékából származik, aki a családjától összegyűjtött gyermekkönyveket ajándékozta a kórháznak, és ezzel alapította meg a könyvtárat. A könyvtár állománya meglehetősen „megtépázott”, elmondják, hogy a legtöbb gyerek, főleg a tanulók, saját könyveiket, tankönyveiket hozzák be.

Gyermekeknél a könyv mögött pedagógusnak kell állnia, és a szabad időben aktív foglalkoztatottságnak kell kialakulnia. Figyelembe véve azt, hogy a betegek tanulásban se maradjanak le egészséges kortársaiktól.

A három vázlatos kép az országos és — mondhatjuk — világméretű probléma elenyésző részét adja, mégis támpontot nyújthat a helyzetről és megfontolásokra ad lehetőséget a továbbfejlesztés útján.

Dr. Konkoly Thege Aladár
(Dunántúli Napló)

(A cikksokrot 1973. évi lapokból válogattuk.)

A KÖNYV c. folyóirat 1973. 5—6. összevont száma közli *Kamarás István Újabb felmérés a sajtó könyvpropagandájáról* című tanulmányát, mely érdekes összehasonlítást ad az 1970-es és az 1973-as helyzetről. A szerző kimutatja, hogy a kritikák és tanulmányok aránya nagymértékben csökkent és bár a tv és a rádió erősítette könyvpropaganda-tevékenységét, a könyvtermésről való tájékoztatás megjavítására 1970-ben javasolt tennivalók távolról sem valósultak meg. A folyóirat publikációi közül a könyvtárosok számára még igen figyelemre méltó *Robert Escarpit Ki olvas ma Franciaországban?* c. cikke. Az ismert szerző abból a tényből indul ki, hogy hazája lakosságának 47%-a sosem vesz könyvet a kezébe, s keresi a megoldást, mellyel a „művelt áramkör” és „tömeg áramkör” közötti fal áttörhető. Meglepő megállapítása, hogy a „hagyományos újságkritika elvesztette jelentőségét”, ezzel szemben a csoportinformálás más útjai: körök, klubok, szakfolyóiratok — hatásosabbnak bizonyulnak.

AZ ALTALÁNOS ISKOLAI TANÁRKÉPZÉS 25 éve c. jubileumi évkönyv, mely a főiskolai képzés legidősebb kérdéseiről szóló tanulmányokat gyűjti egybe, közli *dr. Takács Józsefnek*, a Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárvezetőjének írását: *A tanárképző főiskolai könyvtárak fejlődése és szerepe a tanárképzésben. A tanulmány a történeti áttekintés után a könyvtárak gyűjtőkörével, hálózati helyével, a fejlesztés irányelveivel és a soron levő feladatokkal foglalkozik, különösen kiemelve ezek között a hallgatók könyvtárhasználatra való nevelését.*

Együttműködés vagy bekebelezés?

A Pest megyei Könyvtáros elmúlt évi 4. számában *A könyvtárak és a művelődési központ* címmel cikket írt a megyei népművelési tanácsadó egyik munkatársa. Cikkét az együttműködésről kifejtett eszmefuttatás után az alábbi meglepő javaslattal fejezte be: „*Véleményem szerint az együttműködés problémáinak megoldását jelentené olyan rendelet megjelenése, amely a művelődési házak és könyvtárak együttes fenntartásának, közös igazgatásának lehetőségét teremtené meg a klubkönyvtár-modell eddigi tapasztalatainak figyelembevételével.*” Ehhez a valóban meglepő javaslathoz mindössze két oldalnyi, felületen mozgó elmélkedés után jutott el a szerző.

Ha már — a Pest megyei Könyvtáros szerkesztőségének „jóvótából” — ilyen nyíltan hangot kapott egy titkos vágyálom, nem árt, ha a tényt a könyvtáros közvélemény elé tárjuk, hogy tájékoztatást nyújtunk az „ötletek változatoságáról”. S nem mulaszt-hatjuk el az alkalmat, hogy néhány megjegyzést fűzünk a szemet szűrő íráshoz.

1. A közművelődés célja nagy vonalakban valóban azonos minden intézmény számára — mint ezt a cikk is állítja. De a közös célt a különböző művelődési eszközökkel felszerelt intézmények különbözőképpen közelítik meg. Ahol mások az eszközök, ott mások a módszerek is, s ez már a célokat is árnyalja. Az eszközök és módszerek összekeverése nem tanácsos, mert abból csak *dilettantizmus* származik. A közművelődés új koncepciója éppen azt akarja, hogy a művelődés gazdag eszközeinek és lehetőségeinek arányos használatát valósítsuk meg a társadalmi méretű művelődésben. Mindegyik művelődési

intézménynek hozzá kell járulnia a közös munkához, mégpedig lehetőleg teljesítményének tökéletesebb kifejlesztésével. Éppen elég baj származott abból, hogy a régi szemléletű népművelés csupán a művelődési otthonok tevékenységére szűkítette a nép művelését. Úgy látszik, egyesek továbbra is egy intézményt akarnak — a könyvtárak elnyelésével. Ezzel szemben a szükséglet hangsúlyozottan a két önálló intézmény együttműködését kívánja, nem pedig az egyesítést, még kevésbé a bekebelezést.

2. A sajátos eszközök és módszerek jelenléte folytán — a fejlett országokban mindenütt és már régtől fogva — a könyvtárak önálló intézmények. Például a hazai szakszervezeti könyvtárak újonnan megjelent szervezeti és működési szabályzata is szükségesnek látta a művelődési otthonokkal egy épületben elhelyezett könyvtárak önállóságát hangsúlyozni. Természetes is, hogy önálló intézmény a könyvtár, mert nem csupán a közművelődés, hanem a közoktatás, a tudományos kutatás, a termelés munkájában is fontos szerepet tölt be.

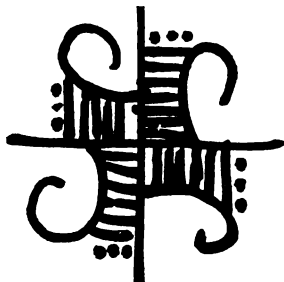
3. Szólni kell a sokhelyütt varázsszóként használt klubokról. A klub legtöbbször nem külön intézmény, hanem művelődési forma. Majd minden művelődési intézménynek lehet klubja: filmklub, színházi

klub, tévéklub, múzeumi klub, zenei klub, sportklub, könyvklub, könyvtári klub stb. A klub ott működhet célszerűen, ahol a művelődési eszközök, amelyeket a klub tagjai használni kívánnak, együtt vannak. Az elsősorban könyveket, folyóiratokat használó klubok természetes működési helye a könyvtár. De alakulhatnak könyvbarátok kézikönyvtárának gyarapítását célzó könyvklubok is a könyvterjesztők fenntartásában. Ettől azonban a klubot fenntartó intézmény nem válik „művelődési otthon típusú” intézménnyé.

4. A cikkíró kíváncsi-nak tartja, hogy a művelődési otthon és a könyvtárt egy épületben helyezték el. De milyen fogalmak lehetnek a korszerű könyvtárról, ha a szentendrei nyomoriságos „társbérletét” is előnyösnek találja? Aki ehhez a kérdéshez szól, annak illenék ismernie a *szakirodalom megállapítását*: a városi és a járási könyvtár olyan nagyságrendű intézmény, amelynek funkcionálisan tervezett önálló térendszerre van szüksége. E követelménynek a művelődési otthonokba reménytelenül beélt könyvtárszobák sehol sem felelnek meg. Nincs is jó példa ilyenre szerte az országban, de elrettentő annál több.

Összegezve: kár volt a Pest megyei Könyvtárosnak e lényegnél fogva romantikus-szertelen és meddő kérdést vitára tűznie. A művelődési otthonokban és a közművelődési könyvtárakban egyaránt számos kérdés vár vitára és megoldásra. Egyebek között a művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak — e két önálló intézménytípus — érdemi együttműködésének kérdése is.

Páldy Róbert

A könyvtári kiadványok cseréjének egyéves tapasztalatai

A közművelődési könyvtárak munkájában előtérbe került a különféle együttműködési formák alkalmazása, a közös feladatok közös erőfeszítéssel történő együttes megoldása. Az együttműködésnek — 1973. január 1. óta — új formája alakult ki: a könyvtári kiadványok cseréje.

A Könyvtáros 1973. évi 5. számában *Bényei Miklós* összefoglalta az akció létrejöttének körülményeit, jelezte a társadalmi igényt, amely azt létrehozta. A cikk utalt az együttműködésben részt vevő könyvtárak gyakorlati tudnivalóira, bizonyos adminisztrációs formaságokra, leírta, hogy a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár miként szervezte meg ezt a szolgáltatást, és vállalta a kiadványok központi nyilvántartását és megőrzését. Az év elteltével szükségessé vált, hogy a könyvtár értékelje a végzett munkát, a tapasztalatokat a szakmai nyilvánosság elé tárja, és jelezze az év folyamán felmerült problémákat.

A Hajdú-Bihar megyei Könyvtár a beérkezett kiadványokból *különgyűjteményt* hozott létre. Mivel a kiadványok száma csekély, tárolásuk formai különbözőségük ellenére is megék szerint történik. Természetesen számolunk azzal is, hogy a gyűjtemény növekedésével együtt át kell térnünk az anyag esetleges téma szerinti elhelyezésére.

A megküldött anyagról havi jegyzékben értesítjük a szolgáltatásba bekapcsolódott könyvtárakat. Az 1973-as év lezárásával összesített készítettünk. Ez az FSZEK, a 19 megyei, az 5 megyei városi, illetve városi-járási és 1 SZMT könyvtár, azaz 26 könyvtár 115 kiadványáról (204 darabról) tájékoztat. A kiadványok száma és a darabszám közötti különbség abból adódik, hogy a periodikus kiadványok esetében — a periodicitásnak megfelelően — több darabbal kellett számolnunk. (Pl. egy-egy „Könyvtári híradó” egyetlen kiadvány ugyan, de az év folyamán beérkezett számait tekintve — ha negyedévenként jelenik meg — már 4 darab.)

Sajnos, akadnak könyvtárak, amelyek egyáltalán *nem küldenek* kiadványaikból, vagy kevesebb példányt juttatnak el a Hajdú-Bihar megyei Könyvtárnak, mint azt a bejelentési kötelezettségben vállalták. Ezért a kumulációval egy időben a hiányokról feljegyzést készítettünk, és eljuttattuk az érintett könyvtárvezetőknek. (Az aprónyomtatványok — meghívók, könyvjelzők, propaganda-kiadványok stb. — esetében eltekintettünk a kötelező

3 példánytól.) Az együttműködés sikeres továbbvitele érdekében feltétlenül szükséges, hogy a jövőben *minden könyvtár komolyan vegye* önként vállalt kötelezettségét, és kiadványaiból formai vagy tartalmi kivétel nélkül 3 példányt küldjön a Hajdú-Bihar megyei Könyvtárnak.

Mit kapnak a könyvtárak?

Az eddigi tapasztalatok birtokában már kísérletet tehetünk arra, hogy számba vegyük, milyen előnyöket nyújt a könyvtárak számára az akció.

Kétségtelen például, hogy a könyvtárak az *előzetes jelzések* alapján tudomást szereznek egymás kiadványairól, és így idejében beszerezhetik azokat, mégpedig közvetlenül a kiadó intézménytől, vagy könyvtárközi kölcsönzés útján a Hajdú-Bihar megyei Könyvtártól. Továbbá lehetőség nyílik arra, hogy a várható igények ismeretében határozzák meg kiadványaik példányszámát. De a legnagyobb jelentőségű maga az *információcsere*, aminek révén a könyvtárak figyelemre méltó segítséget kapnak tájékoztató, bibliográfiai, helyismereti, propaganda stb. tevékenységükhöz. Szélesebb látókör nyílik új feladataik kitűzésére, ezek színvonalasabb megoldására. Sőt, egyéb jelzéseket, ötleteket, tapasztalatokat stb. is meríthetnek a megismert művekből. Egyáltalán: nagyobb tájékozottságra tesznek szert, s ezzel nő tájékoztató munkájuk színvonala.

Ennek a kezdeti tapasztalatokat összegező írásnak nem lehet feladata, hogy tartalmilag megvizsgálja a könyvtárak különféle kiadványait. Ahhoz azonban, hogy a vállalt új út jelentőségét tisztában lássuk, meg kell vizsgálnunk, milyen információcsereről van szó. Mire vállalkoznak az egyes könyvtárak? Kiadványaik túlnyomórészt elsődleges vagy másodlagos jellegű információkat közvetítenek-e?

Mit adnak a könyvtárak?

A bejelentések alapján a legtöbb kiadványt kibocsátó könyvtárak sorrendje: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (19 kiadvány, 58 db), Hajdú-Bihar megyei Könyvtár (16 kiadvány, 17 db), Szolnok megyei Könyvtár (8 kiadvány, 10 db), Miskolci Városi Könyvtár (7 kiadvány, 7 db) és a Salgótarjáni Megyei Könyvtár (6 kiadvány, 10 db). Az FSZEK kiadványpolitikáját alapjában befolyásolja, hogy az intézmény közművelődési feladatokat

és országos szakkönyvtári funkciót (szociológia) egyaránt ellát. Főként aprónyomtatványokat (17 db), bibliográfiákat (13 db), katalógusokat (16 db), időszakos kiadványokat (9 db) adott ki az elmúlt évben. A debreceni, a szolnoki és a salgótarjáni könyvtár tevékenységét jól jellemzi a megjelent bibliográfiák (4, 2, 4 db), a periodikus anyagok (2, 2, 5 db) száma, de kiadványaik között viszonylag nagy számban (7 db) találhatók módszertani útmutatók és tanulmányok is. A Miskolci Városi Könyvtár domináló kiadványtípusa az aprónyomtatvány (6 db meghívó), az egyetlen tanulmány jellegű kiadvánnyal szemben.

Az aprónyomtatványok, 24 meghívó, 5 könyvjelző, 16 röplap, 18 egyéb propagandakiadvány, jellegüknek fogva az adott könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek fontos részei, s ottani elsődleges információk értékük vitathatatlan, a mi számunkra azonban információs tartalmuk másodlagosnak tekinthető. A kisgrafikák (1 db) és az ex librisek (2 db) művészi szempontból értékes, primér információkat tartalmaznak. A megjelent bibliográfiák (50 db, ebből 18 röplapbibliográfia), az adattárak (2 db), a katalógusok (23 db), a szemelvénygyűjtemények (3 db) stb. szintén másodlagos információközlő kiadványok, de szerepük jóval nagyobb, időtállóbb, mint az előző csoporté. A könyvtári kiadványok egy jelentékeny hányada (kb. 50 db) alapvetően fontos, eredeti információkat tartalmaz. Ilyenek a helytörténeti irodalmi,

a nyelvészeti, a történelmi, a könyvtártörténeti tanulmányok (6 db); a periodikákban (37 db) megjelent önálló dolgozatok, a módszertani útmutatók (6 db) vagy pl. az egyik folyóirat, a Válasz repertóriuma. Ezek mind a könyvtárosok szellemi produktumai s mint ilyenek, fémjelzik a szakmai beavatottságot, és kielégítik azokat a társadalmi igényeket, melyeknek szolgálatában a könyvtár időt és pénzt fordít az ilyen jellegű szellemi beruházásokra.

*

A törekvések, melyekről szóltunk, lényegében egy eredményesen funkcionáló szolgáltatást hoztak létre. A könyvtárak szívesen fogadták az információcserének ezt az új lehetőségét, mert felismerték jelentőségét, s részvételükkel előmozdítják a közművelődési könyvtári munka magasabb színvonalra emelését. Közös vállalkozásunk továbbfejlesztésének feltétele: szélesítenünk kell a részt vevő könyvtárak körét. Például valamennyi SZMT-könyvtárt és minél több hálózati egységet be kell kapcsolnunk az együttműködésbe. (Ez utóbbi feladat a megyei könyvtárakra hárul.) Alapfeltétel — ismételjük —, hogy a könyvtárak hiánytalanul és folyamatosan küldjék a kiadványaikat. Csak így válhat ez az országosnak indult szolgáltatás valóban országossá, s az eleven együttműködés kiépítésével társadalmilag hatékonyá.

Gellér Ferencné

Mit olvasnak a falusi olvasók?

Izgató kérdés, hogy községünk belterületének 3500 főnyi lakosából a — november végéig — beiratkozott 480 olvasó mit olvas.

Mielőtt bogozni kezdeném ezt a falusi viszonyokat jellemző, rendkívül érdekes kérdést, hadd ejtsek pár szót a könyvtár társadalmi „háttéréről” és az igényszintről: A községben éppen kétszer annyi a tévékészülékek száma, mint a beiratkozott olvasóké. Csoda, hogy ennyien is olvasnak! (Rádió szinte minden házban van.) Falun a nívósabb értékű könyvek olvasása még elég csekély mértékű a felnőttek körében. Az egyenlő arányban beiratkozott középiskolás és szakmunkás tanulók által elvitt könyvek már magasabb szintről tanúszkodnak, de az utóbiaknál ez a megállapítás főleg a kötelező olvasmányokra vonatkozik. Az értelmiségiek közül csak néhányan keresik fel a könyvtárt, s bizony ők sem a színvonalas irodalom kedvelői. A 26 pedagógus között egyetlenegy könyvtári olvasó akad, még-

pedig a legjobban elfoglaltnak mondható igazgató. A tanács dolgozói nem látogatják a könyvtárt, s a tsz előjárói közül is csupán két fiatal agronómus.

Viszont nagyon vigasztalónak érzem, hogy a 410 általános iskolai tanuló közül 198 beiratkozott könyvtári olvasó. (Pedig van iskolai ifjúsági könyvtár is, melyben 801 kötet található.) Szinte meglepő, hogy e tanulók majdnem fele alsó tagozatos. Ilyen nagy ifjúsági olvasótáborra még nem volt a könyvtárnak. Ez annak is köszönhető, hogy több fiatal tanítónő került a községbe, akik szorgalmazták a könyvtárlátogatást. Bizonyos, hogy ezek az ifjú olvasók alkotják majd a jövő felnőtt olvasóinak derékhadát. Az alapoknál kezdett munka eredményességét bizonyítja, hogy a 15—19 éves olvasók száma 111. Ők vajon nem általános iskolás korukban kedvelték meg az olvasást? Ha e számhoz hozzáadjuk a 198 általános iskolás és a 20—24 éves olvasók számát, 341-es létszámot kapunk. Így a többi kor-

osztályra csak 150 olvasó marad. Tehát — s ez a legnagyobb sikerünk — *túlnyomórészen az ifjúság olvas.* Tízennyolc éve lesz, hogy vasárnap délelőtt is nyitva tart a könyvtár. E napon a látogatók zöme 14 éven aluli, akiket szüleik az esti órákban nem szívesen engednek a tőlük esetleg messze fekvő könyvtárba; a tanítás váltott műszaka ugyanis belenyúlik az esti órákba. Gyakran megtörténik, hogy a *vasárnapi kölcsönzők száma felülmúlja a hétköznapi estiekét.*

De kedvezőtlen jelenségek is bőven vannak. A beiratkozott olvasók száma nem azonos azokéval, akik olvasnak is. Amikor a beírt olvasók száma elérte a 480-at, 150 olvasónál nem volt kint egy kötet sem! Nem döbrent meg ez a magas szám, hisz hasonló adatok más könyvtárban is előfordulnak. Nem csodálkozom azon sem, hogy a *tavalyi olvasók közül 120-an nem iratkoztak be újra* 1973-ban. A falusi környezet sajátosságai, a távoli munkahelyre járás, a műveltségi, a családi és az iskolai nevelési problémák, s egyéb, könyvtáron kívüli és könyvtári tényezők okozzák a nagyarányú lemorzsolódást.

A 330 tényleges olvasóból sem mind olvas rendszeresen, amit az is bizonyít, hogy az utolsó negyedévben a könyvvvel hátralékos olvasók száma 90 volt, s közöttük 14 éven aluli is 40 akadt. Az idősebb olvasókat nehezebb könyvcserére bírni, hiszen a 14 éven felüli diákság kivétel nélkül, a dolgozóknak pedig a többsége a városba jár be.

Természetes, hogy az alsó tagozatos általános iskolások a meseféléket olvassák, a felső tagozatosok legkedvesebb könyvei az úgynevezett „indianós” könyvek Cooper, May, Reid, Stevenson, majd Fekete István, Gergely Márta, Dékány András, Rónaszegi Miklós művei s minden más kalandos könyv. Meglepő, hogy ők *több verset olvasnak*, mint a többi olvasó összesen.

A 15—19 évesek olvassák a legtöbbet, s táguló érdeklődésük sok író magába foglal, például Verne, Rejtő Jenő, Molnár Gábor, Ignác Rózsa, Scott, Dumas, Galambos Lajos, Hegedűs Géza, Jókai, Hugo, Thury Zsuzsa, Petőfi, Váci Mihály, Simon István szerepel olvasmánylistájukon. Ők olvassák a legtöbb útleírást. A 20—29 évesek körében Szilvási Lajos vezet, majd Berkesi András, Moravia, Fehér Klára, London, Brontë, Cusack, Hemingway a sorrend. A 30 és 49 év közöttiek sokat olvasnak Németh László, Kovai Lőrinc, Tatay Sándor, Bóka László, Sánta Ferenc, Kosztolányi, Móricz könyveiből, s különösen kedvelik a történelmi regényeket. Az 50—59 éves korosztály főleg a magyar — kevésbé a külföldi — klasszikusokat olvassa. Hozzájuk csatlakoznak a 60 éven túliak Gárdonyi, Móra,

Mikszáth, Szabó Pál, Tamási Áron, Tímár Máté, Sásdi Sándor, Balzac, Kovai, Graham Green, Aprily Lajos könyveivel. Természetes, hogy az egyes korosztályok nem csupán a felsorolt írókat olvassák, hiszen a legfiatalabb olvasók kivételével mindnyájuk körében népszerű Jókai, Verne, Szilvási s még több más író is. Általában a magyar írókat jobban kedvelik a külföldieknél. Sok, kevésbé ismert külföldi író könyvét még senki nem olvasta. Ezen a helyzeten kizárólag csak a könyvtáros ajánlása segít. Elgondolkodtató, hogy Veres Péter könyveit soha nem keresik. Talán azért, mert az a paraszti réteg, mely élvezné műveit, távol marad a könyvtártól.

Mezőgazdasági vonatkozású könyv jelenleg kilenc olvasónál van, műszaki csak ötnél, egészségügyi senkinél, földrajzi alig, közismereti könyvet elvétele visz ki valaki, politikait senki. Hernádi Sándor: Írjuk, mondjuk helyesen c. könyve három hónapig hevert az új könyvek között, senki nem volt rá kíváncsi. Sok lexikonunk van, amelyet egész évben ki nem nyit senki. S még mennyi értékes könyvről el lehet ezt mondani! Miért? Mert falun élünk? A falusi és a városi ember szellemi igényének különbözősége ennyire megmutatkozik a színvonalasabb könyvek iránti érdeklődés hiányában? Én nemcsak itt látom a különbséget, hanem a falun élő ember életformájában, mely még mindig kevesebb időt enged a művelődésre a paraszti élet megváltozása ellenére is. Bizonyíték rá a községi könyvtárak nyári és téli könyvforgalma. Viszont a most már nagy számú falusi értelmiségi réteget annyira leköti a foglalkozása, hogy a községi könyvtár használatára nincsen ideje, hiszen mindinkább bővülő házi könyvtárának könyveit is alig olvassa. De az idő nem áll meg, a mai életforma tökéletesedik, urbanizálódik, s bizonyos, hogy fél évszázad múlva a községi könyvtárosok panaszaik mások lesznek, mint amilyenek a maiak.

Tanka János

Meskó — Póka ex librise

A Televízió műsoraihoz ajánljuk

Februári számunkban a Televízió 1974. évi műsoraiból tévéjátékokra, tévéfilmekre, irodalmi összeállításokra (egyebek közt évfordulókra készített műsorokra) és filmsorozatokra hívtuk fel a könyvtárosok figyelmét. Mostani és néhány következő számunkban ezekhez közlünk kis bibliográfiákat, hogy a bemutatott művek, illetve szerzőjük iránt várható érdeklődés kielégítésére a könyvtárak idejében felkészülhessenek.

Alekszandr Szergejevics Puskin

(1799—1837)

Műveiből

- Bronzlovas. *Elbeszélő költemények*. Bukarest, 1962. Irodalmi Könyvkiadó, 178 l.
- Elbeszélő költemények*. Ford. Áprily Lajos, Fodor András (stb.) 1963. Európa, XXI, 530 l. (A világirodalom klasszikusai)
- A kapitány lánya*. Regény. Ford. Honti Rezső. [Ill.] Szántó Piroksa. 1967. Szépirodalmi, 208 l. (Képes regénytár)
- Költemények*. — *Jevgenyij Anyegin*. Ford. Áprily Lajos, Csuka Zoltán. 1964. Európa, 437 l. (Orosz remekírók)
- Mesék*. Ford. Áprily Lajos, Fodor András stb. Bratislava — Bp. 1970. Mladé letá — Móra, 129, [3] l.
- A pikk dáma és egyéb elbeszélések*. Ford. Brodsky Erzsébet, Trócsányi Zoltán. 1960. Európa, 65 l. (Világirodalmi kis-könyvtár)
- Regények és elbeszélések*. Ford. Szöllősy Klára, Brodsky Erzsébet stb. 1955. Új Magyar Könyvkiadó, 333, [3] l. (Orosz remekírók)
- Válogatott költői művei*. (Ford. Áprily Lajos, E. Fehér Pál) 1964. Európa, 944 l.
- Válogatott prózai művei*. Ford. Brodsky Erzsébet, Gyöngyi László (stb.) 1972. Európa, 711 l.
- Válogatott versei*. Ford. Áprily Lajos, Eörsi István (stb.) 1971. Zrínyi, 262 l. (A világirodalom klasszikusai)

Életéről

- Tinyanov, J.: *Arina meg a liceum*. Regény Puskin ifjúságáról. 1960. Gondolat, 552 l.
- Vereszajev, Sz. V.: *Puskin élete*. Ford. Gergely Viola. 1950. Athenaeum, 153 l.

Tanulmányok — kritikák

- Áprily Lajos: *A költő halála*. = Új Írás. 1962. 5. sz. 509—513 l.
- Belinszkij, V. G.: *Puskin*. Ford. Lukács Györgyné. 1951. Közokt. Kiadó, 479 l.
- Benedek Marcell: *A. Sz. Puskin* = B. M.: Könyv és színház. Tanulmány. 1963. Szépirodalmi, 88—95. l.
- Csernisevszkij, N. G.: *Negyedik tanulmány*. = Cs., N. G.: Válogatott filozófiai művei. 2. r. Vázlatok az orosz kritika gogoli korszakáról. Ford. Lukács Györgyné 1954. Akadémiai, 149—204 l.
- Dosztoevszkij: *Puskin*. = D., F. M.: Tanulmányok, levelek, vallomások. Ford. Grigássy Éva. 1972. M. Helikon, 173—189 l.
- Elbert János: *Puskin*. = P., A. Sz.: *A kapitány lánya*. 1960. Szépirodalmi, Utószó.
- Fagyjev, A. A.: *Puskin*. = F., A. A.: *A proletár irodalom országútján*. 1962. Gondolat, 267—369. l.
- Fegyin, F. K.: *Az író és a kor*. Tanulmányok, cikkek, emlékezések. 1960. Gondolat, 17—28. l.
- Fehér Pál, E.: *Puskin költeményei*. = P., A. Sz.: *Költemények*. 1964. Európa, Utószó (Orosz remekírók)
- Fehér Pál, E.: *Puskin halálának 125. évfordulójára*. = Élet és Irodalom, 1962. 6. sz.
- Hegedűs Géza: *Puskin*. = H. G.: *A kentaur és az angyal*. 1968. Szépirodalmi, 380—396. l.
- Héra Zoltán: *Puskin harmóniája*. A költő halálának 125. évfordulóján. = Népszabadság, 1962. 35. sz.
- Lukács György: *Puskin helye a világirodalomban*. = L. Gy.: *Nagy orosz realisták*. Kritikai realizmus. 1951. Szikra, 29—74. l.
- Móricz Zsigmond: *Világirodalom felé — Puskin Anyegin Eugén*. = M. Zs.: *Irodalomról, művészetről, 1899—1923*. I. köt. 1959. Szépirodalmi, 371—375. l.

Németh László: *Puskin*. 1967. Gondolat, 135 [4] l. (Irodalomtörténeti kiskönyvtár 33.) Bibliogr. 133—136. l.

Sóter István: *Puskin*. = S. I.: Világtájak. Esszék és jegyzetek. 1957. Szépirodalmi, 275—285. l.

Tótfalusi István: *Puskin élete és versei*. = P., A. Sz.: Válogatott versei. 1971. Zrínyi, 262 [2] l.

Török Endre: *A Puskin évfordulóra*. = Nagyvilág, 1962. 4. sz. 573—575. l.

Wilson, Edmund: *Puskin*. = W. E.: Az élet jelei. 1969. Európa, 79—101. l.

Összeállította: V. Agics Katalin

Karinthy Ferenc

(az Ősbemutató c. tévéjáték bemutatása alkalmából)

Műveiből, drámáiról

Budapesti tavasz. Regény. 1965. Szépirodalmi, 278 l.

Budapesti tavasz. [Dráma.]

Zelk Zoltán: *A varázslatot keresem...* = Élet és Irodalom, 1965. 40. sz. (A Miskolci Nemzeti Színház bemutatójáról); Sándor Iván: *Két bemutató*. = Kortárs, 1965. 11. sz. 1840—1842. l. (A Kecskeméti Katona József Színház előadásáról)

Epe. [Regény.] 1970. Magvető, 301. l.

Ez-az avagy a bicikliző tigris. [Karcolatok.] Ill. Szántó Piroska. 1965. Szépirodalmi, 256 l.

Ezer év. Dráma. 1956. Magvető, 112 l.
A Katona József Színház előadásáról: Illés Jenő. = I. J.: *Mai dráma — mai dramaturgia*. Tanulmányok. 1964. Szépirodalmi, 224—226. l.; Nagy Péter: *Két évad...* 1966. Szépirodalmi, 65—72. l.

Ferencvárosi sziv. Sporttörténetek. Ill. Kondor Lajos. 1960. Magvető, 215 l.

Gellérthegy álmai. [Színmű.] 1970. Magvető, 123 [4] l.

Lichtmann Tamás: *Karinthy Ferenc újabb műveiről*. = Alföld, 1971. 5. sz. 73—75. l.; Létay Vera: *Játék a halál ellen*. = Élet és Irodalom, 1970. 4. sz. 13 l.; Juhászfia Ferenc: *Álomjátékok*. = Alföld, 1970. 6. sz. 88—90. l.

Három huszár. [Elbeszélések.] + Kentaur. [Regény.] Ill. Bartha László. 1971. Szépirodalmi, 700 [4] l.

Hátország. [Novellák.] 1965. Magvető, 255 l.

Hazai tudósítások. Ill. Szőnyi Gyula, 1954. Szépirodalmi, 156 l.

Hét játék. Ezer év. + Szellemidézés. + *Budapesti tavasz*. + Bösendorfer. + *Duna-kanyar*. + *Víz*. + *Gőz*. [Drámák.] 1969. Magvető, 448 l.

Némédi Eszter: *Három kötet dráma*. = Alföld, 1970. 6. sz.; Gáll István: *Karinthy Ferenc drámái*. = Magyar Hírlap, 1969. október 30.; Majoros József: *Játékos kísérletek emberközben*. = Napjaink, 1970. 4. sz.

Irodalmi történetek. [Elbeszélések.] Ill. Hegedűs István. 1956. Szépirodalmi, 163 l.

Kék-zöld Florida. [Novellák.] 1962. Szépirodalmi, 195 l.

Leányfalu és vidéke. [Karcolatok, riportok, útijegyzetek.] Ill. Kass János. 1973. Szépirodalmi, 531, [3] l.

Nyelvelés. Ill. Szántó Piroska. 1964. Gondolat, 181 l. [A Magyar Nemzet cikksorozatának anyaga.]

Ősbemutató. + *Don Juan éjszakája*. [Regények.] Ill. Kass János. 1972. Szépirodalmi, 260 l.

Kamocsay Ildikó: *Az elérhetetlen vonzásában*. = Élet és Irodalom, 1972. 25. sz.

Ősbemutató. + *Szellemidézés*. [Regények.] 1973. Szépirodalmi, 268, [4] l. (Szépirodalmi zsebkönyvtár)

R[ónay] L[ászló]: *Egy ősbemutató természetrajza*. = Népszava, 1973. december 22.

Pesten és Budán. [Színművek.] 1972. Szépirodalmi, 391 l.

Az Irodalmi Színpad előadásáról: Mátrai-Betegh Béla. = Magyar Nemzet, 1971. október 10.; Sziládi János: *Visszaszámlálás*. = Kortárs, 1972. 1. sz.

Szellemidézés. [Regény.] + *Irodalmi történetek*. Ill. Szántó Piroska. 1967. Szépirodalmi, 231 l.

Szellemidézés. [Színmű.] 1957. Szépirodalmi, 131 l.

A Nemzeti Színház előadásáról: Illés Jenő. = I. J. *Mai dráma — mai dramaturgia*. Tanulmányok. 1964. Szépirodalmi, 227—230. l.

Téli fürdő. [Rajzok, riportok.] 1964. Szépirodalmi, 157 l.

Víz fölött, víz alatt. Összegyűjtött elbeszélések. Ill. Bartha László. 1966. Szépirodalmi, 593 l.

Tanulmányok, kritikák Karinthy Ferencről

Devecseri Gábor: *Irodalmi történetek*. = D. G.: *Lágymányosi istenek*. [Emlékezések, tanulmányok.] 1967. Szépirodalmi, 429—434. l.

Földes Anna: *Nyilatkozat — az embe-riség feléről?* Beszélgetés Karinthy Ferencel. = F. A.: *A nő szerepe: fősze-rep*. Interjú-kötet. 1972. Szépirodalmi, 86—98. l.

Hermann István: *Életjáték és színpadi játék. Karinthy Ferenc.* = H. I.: Szent Iván éjjelén. 1969. Szépirodalmi, 100—110. l.

Réz Pál: *Karinthy Ferenc.* = (Erki Edit): Látogatóban. Kortárs magyar írók vallomásai. 1968. Gondolat, 336—342. l. [Fénykép és műveinek jegyz. 502—503. l.]

Siklós Olga: *Az új lehetőségek megragadása — utak és zsákutcák.* = S. O.: A magyar drámairodalom útja 1945—1957. Magvető, 382. 426. l.

Molnár G. Péter: *Ferenc és Cini.* = Élet és Irodalom, 1964. 16. sz.

Gách [Mariann]: *A kort szeretném megírni, melybe beleszülettem.* Beszélgetés Karinthy Ferencel. = Film, Színház, Muzsika, 1966. 42. sz.

Pomogáts Béla: *Karinthy Ferenc.* = Jelenkor, 1968. 2. sz.

Magyar írók külföldön. = Nagyvilág, 1969. 12. sz.

Összeállította: Zimáné Lengyel Vera

Max Frisch

Az „*És a holtak újra énekelnek*” c. tévéjáték bemutatója alkalmából

Műveiből — drámáiról

Andorra. Színmű tizenkét képben. Ford. Rónay György. = Világszínpad. Szerk. Fáy Árpád. 1970. Magvető, 299—371. l.; Ua. = Nagyvilág. 1962. 4. sz. 512—572. l.

Frisch, Max: *Az „Andorra” próbáin.* A szerző dramaturgiai jegyzeteiből. = Nagyvilág, 1962. 5. sz.; Elbert János: *Frisch és Dürrenmatt.* = Élet és Irodalom, 1963. 39. sz.; Gábor György: *Két svájci színdarabról.* = Nagyvilág, 1963. 12. sz.

Biedermann és a gyűjtogatók. Tandráma, tanulság nélkül. Ford. és utószó: Ungvári Tamás. 2. kiad. [1965.] Európa, 112 l. (Modern könyvtár 30.) Ua. = 1960. 141 l.

Bereczky Erzsébet: *Max Frisch. Biedermann és a gyűjtogatók.* = Színházi kalauz. Szerk. Vajda György Mihály. 3. bőv. kiad. 1971. Gondolat, 1006—1008. l.; Komlós János: *Miért gyűjtogatnak a gyűjtogatók?* = K. J.: Nyitott szemmel. Tanulmányok, kritikák. 1969. Szépirodalmi, 20—33. l.

Bögel József: *Max Frisch drámáiról. Biedermann és a gyűjtogatók.* — És a holtak újra énekelnek. = Alföld, 1960. 2. sz.; Hámos György: *Biedermann és a gyűjtogatók.* = Népszabadság, 1960. március 31.; Mezei Éva: *Biedermann és a gyűjtogatók.* = Élet és Irodalom, 1960. 14. sz.; Rajk András: *Biedermann és a gyűjtogatók.* = Népszava, 1960. március 20.

Don Juan, avagy a geometria szerelmese. [Dráma.] Ford. Bányay Geyza. = Az örök Don Juan. 1968. M. Helikon, 527—588. l.

Koltai Tamás: *Don Juan avagy a geometria szerelme.* = Népszabadság, 1973. szeptember 22.; Lukácsy András: *Don Juan, avagy a geometria szerelme.* = Magyar Hírlap, 1973. szeptember 19.; Rajk András: *Don Juan avagy a geometria szerelme.* = Népszava, 1973. szeptember 16.; Ungvári Tamás: *Don Juan avagy a geometria szerelme.* = Magyar Nemzet, 1973. szeptember 16.

... *És a holtak újra énekelnek.* Requiem. Színdarab. Ford. és utószó: Ungvári Tamás. [1958.] Európa, 97 l. (Modern könyvtár 10.)

Hegedűs Géza: *Gyászmise a háború ellen.* = Nagyvilág, 1959. 5. sz.; Mezei Éva: *És a holtak újra énekelnek...* = Élet és Irodalom, 1959. 50. sz.; Vajda György Mihály: *Max Frisch Kecske-méten.* Színkritika „...És a holtak újra énekelnek.” = Nagyvilág, 1960. 3. sz.

Homo Faber. Tudósítás. [Regény.] Ford. Petra-Szabó Gizella. 1971. 203, [1] l. (Európa zsebkönyvek 75.)

Ha egyszer Hotz úr dühbe gurul... [Bohózat.] Ford. Gera György. = A játszma vége. Vál. Osztovits Levente. 1969. Európa, 1. köt. 363—389. l. Ua. = Hotz úr végre haragszik. Ford. Bojár Iván. Rendezői utószó Dániel Ferenc. = Modern klasszikusok. 1968. NPI, 85—124. l. (Színjátszók kiskönyvtára 101.)

Gábor István: *Hérosztratosz. Ha egyszer Hotz úr dühbe gurul.* Két egyfelvonásos a Kecskeméti Játékszín műsorán. = Magyar Nemzet, 1971. február 25.; Koltai Tamás: *Stúdió-színházi bemutató Kecske-méten.* = Népszabadság, 1971. február 23.

Játék az életrajzzal. (Ford. Ungvári Tamás.) = Nagyvilág 1968. 5. sz.

Létay Vera: *Kürmann úr orra.* = L. V.: Igent és nemet mondani. 1972. Magvető, 363—366. l. (Elvek és utak)

—gy: *Max Frisch új darabjának sorsa, avagy a kettős hatalom a színházban.* = Nagyvilág, 1967. 12. sz.; [Molnár] G. P[éter]: *Játék az életrajzzal.* A nyugatberlini Schlosspark-Theater vendégjátéka. = Népszabadság, 1969. november 16.; Robotos Imre: *Játék az életrajzzal.* = Igaz Szó, 1968. október; Ungvári Tamás: *A Schlosspark-Theater vendégjátéka a Pesti Színházban.* = Magyar Nemzet, 1969. november 18.

Schinz. [Elbeszélés.] Ford. Szabó Ede. = Interjú a halállal. Két évtized német elbeszélései. 1971. Európa, 370—400. l.

Stiller. [Regény.] Ford. [és] utószó Szabó Ede. 1970. Európa, 452 [3] l.

Max Frischről.

Dürrenmatt, Friedrich: *Egy látomás és drámai sorsa*. Max Frisch Öderland gróf című művéről. = D. F.: Arckép helyett. Beszédék, tanulmányok, kritikák. 1971. Gondolat, 230—233. l.

Gyurkó László: Max Frisch. = Gy. L.: A negyedik ember. 1964. Szépirodalmi, 181—206. l.

Halász Előd: *A svájci Max Frisch*. = H. E.: A német irodalom története. 1971. Gondolat, 2. köt. 553—557. l.

Mihályi Gábor: *A liberális polgár bűntudata*. Max Frisch. = M. G.: Végjáték. A nyugat-európai és amerikai dráma huszonöt éve 1945—1970. 1971. Gondolat, 271—280. l.

Összeállította: Mitru Ibolya

Írórum

A Kazincbarcikai Városi Könyvtár a húszéves városért

A kazincbarcikai könyvtár 1953 őszén jött létre, s a városi könyvtári rangot 1954. január 28-án kapta meg, amidőn a települést várossá nyilvánították. Az elmúlt húsz esztendő alatt a Kazincbarcikai Városi Könyvtár városával együtt dinamikus fejlődött. (Egyetlen adat: kötetekinek száma, mely kezdetben alig érte el a kétezret, ma meghaladja a 83 ezret.) A könyvtár *helyismereti tevékenységével* kezdettől fogva arra törekedett, hogy a várostörténet hűségese dokumentálásával egyszerre szolgálja a megismerést és a fejlesztést is. Helytörténeti-helyismereti gyűjteménye magába foglalja a városnak és minden iparágának telepítési, fejlesztési dokumentációját, mégpedig eredeti iratokban. *Helytörténeti bibliográfiája* immár 4, egyenként 800 oldalas kötet, *kézirattára* több

száz műbörkötésbe kötött egységet tartalmaz.

A jubileumi ünnepségre várostörténeti bedekkert ad ki a könyvtár 2500 példányban. A városi tanács pedig a könyvtár gyűjtéséből színes, képes katalógust jelentet meg a város köztereit díszítő szobrokról, illetve egyéb képzőművészeti alkotásokról „Kazincbarcika a szobrok városa” címmel. Részt vett a könyvtár a városról készült 36 perces színesfilm összeállításában is, melyet a Vue Tourist cég készített *Fekete Gyula* forgatókönyvéből.

Egyébként a jubileumi év előkészítésének jegyében a könyvtár már 1971-ben „Ismerkedjünk Kazincbarcikával” címmel ismertetőt adott ki a városról, továbbá „Kétszáz kérdés — kétszáz felelet” címmel összeállítást készített ugyancsak a városról a különféle vetélkedőkön való felhasználásra. A Kazincbarcikán most épülő 11 milliárdos ipari beruházás külföldi szakembereire is gondolt: számukra 13 nyelvű fordításban rövid városismertetőt szerkesztett.

A jubileumi évben minden újonnan beszerzett könyvtári könyvbe belekerül a város és a könyvtár húszéves fennállására utaló embléma.

A városi tanács az I. kerületben, Berentén levő fiókkönyvtárnak az addig nál jobb elhelyezési körülményeket teremtett az ottani Bem József Művelődési Házban, s mintegy 64 ezer forintos jutatással korszerűbb berendezés megvásárlását is lehetővé tette számára.

A könyvtár szeretné, ha 1974-ben *könyvtáros-tapasztalatcserét* szerveznenek Kazincbarcikán, s ez is emlékezetesebbé tenné fennállásának huszadik évfordulóját.

Papp Attila,

a Kazincbarcikai Városi Könyvtár igazgatója

Sárospatak könyvtárügye

A középvárosok könyvtárügyével foglalkozó könyvtárigazgatói értekezletsorozat legutóbbi összejövétele Sárospatakon zajlott le a múlt év december 11–12-én. A tanácskozáson, amelynek rendezője a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, házigazdája a Sárospataki Városi Könyvtár volt, öt megye: Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar, Heves, Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén 15 ezer lélekszámon aluli középvárosainak könyvtárigazgatói vettek részt.

A tanácskozás középpontjában a közművelődési könyvtárak szakmai irányelvei alapján a könyvtári szolgáltatások fejlesztése, a „B”-típusú könyvtárakra háruló feladatok, valamint a gyűjtőkori tevékenység kérdései álltak. *Bujdos János*, a sárospataki városi pártbizottság első titkára megnyitójában a készülő országos közművelődési dokumentumtervezetre hivatkozva hangsúlyozta, hogy a könyvtárak miként eddig is, a későbbiek során még inkább *a közművelődés egyik legfontosabb bázisát* képezik, s társadalmi hasznuk megmutatkozik az élet minden területén.

A tanácskozás során napirendre került a vendéglátó város, Sárospatak könyvtárügye is.

A város könyvtári viszonyai

Sárospatak a településhálózat-fejlesztési tervben *részleges középfokú központként* szerepel. Jelenleg 14 000 lakosa van, hosszú időn keresztül főleg mezőgazdasági jellegű településként tartották számon. Ezeréves fennállása alatt betöltött történelmi és *művelődéstörténeti szerepe* ellenére az elmúlt évtizedekben sem gazdasági, sem városképi szempontból nem fejlődött kellő mértékben. A városfejlesztés magasabb szintű anyagi bázisának megteremtése csak 1968-tól, a városi rang visszaállításától datálódik. Ettől kezdve lehetőség nyílt az erőteljesebb fejlődésre, az iparosításra. Sok azonban a gond, a minden területen örökölt több évtizedes visszaesést csak hosszabb távon lehet megszüntetni.

Sárospatak történelmi múltja, hagyományai, adottságai révén *iskolai központ*. Idegenforgalma nagy. A Bodroghöz természetes központja. Kialakuló iparával, iskoláival vonzást gyakorol a környező települések lakosságára. Ennek megfelelően közművelődési könyvtárának hatóköre is már ma sem korlátozódik a helyi lakosságra.

A városi közművelődési könyvtár alapjait az 1950-es évek elején rakták le. Néhány évig mint *járásí könyvtár* működött, de 1956-ban, a sárospataki járás megszűnésekor a könyvtár is elvesztette járási funkcióját. Sajnos, az akkori községi tanács nem tudott a könyvtárnak megfelelő működési feltételeket teremteni, így könyvvállományának nagy részét más könyvtárnak adták át. Néhány száz kötettel működött tovább, mint községi könyvtár.

Ez a nem éppen szerencsés változás a könyvtár életében máig is érezteti hatását, főleg az állományban. Önálló községi könyvtárrá 1960-ban minősítették az in-

tézményt. Gyarapítása ettől kezdve jó ütemben történt. A nyilvántartások 1959-ben még csak 428 kötet könyvet tartottak számon, 1963-ban már 4000 kötet volt a könyvtár állománya, s 1973-ban elérte a 22 000 kötetet. Éveken keresztül nagyon mostoha körülmények között működött a könyvtár. Megtúrva, zsúfoltan, szekrényekbe zárva tartották a könyveket a *művelődési otthon klubjában*. Az 1966-os év nagy fordulatot hozott. Egy könyvtári célra átalakított lakóházban egy időre megoldódott az elhelyezés. A működési feltételek biztosítása után szolgáltatásaiiban ugrásszerű fejlődés következett be. Megnövekedett állományával, igényes berendezésével, otthonosságával a könyvtár vonzotta az olvasókat. Lehetőség nyílt a felnőtt- és a gyermekkönyvtári munka elkülönítésére, a közönségkapcsolatok ki- szélesítésére, színvonalas ismeretterjesztő irodalmi rendezvények szervezésére.

Az 1968-as év újabb lendületet adott, mert a városi jogállás visszanyerésével emelkedett a könyvtár rangja is. Fenn- tartói, a már részletezett sok, megoldásra váró városfejlesztési gond ellenére is, le- hetőségeikhez mérten mind több figyelmet fordítottak a művelődésügy, ezen belül a könyvtárügy fejlesztésére is. 1969-ben az épület ismételt felújítására, bő- vítésére került sor, így értük el a jelen- legi 144 négyzetméteres alapterületet. A megnövekedett funkciónak, *a városi rangnak megfelelő könyvtári munkához* szükséges anyagi és személyi feltételeket csak fokozatosan kapta meg a könyvtár. A személyi ellátottságra jellemző, hogy 1970-ig 2, 1970-től kezdve 3, 1971 augusztusától 4 könyvtáros látja el a munkát. 1970-ig csak 1 szakképzett munkatársa volt az intézménynek, 1974-ben azonban *minden munkatárs szakképzettséget* szerez.

1969-ben 100 000, viszont 1973-ban már

300 000 Ft volt a városi könyvtári költségvetés összege, s ebből a könyvek, a periodikumok beszerzésére 1969-ben 20 000, 1973-ban 85 000 Ft-ot költöttünk. A lakosonkénti beszerzési keret elérte az 5,30 Ft-ot.

A könyvtári szolgáltatások színvonalának fejlődése nyomán megnőtt a könyvtár olvasótábora. Jelenleg a lakosság 17%-a, 2300 olvasó látogatja rendszeresen.

Hálózati feladatok

A város külterülete nagy kiterjedésű, a környező tanyákon, külterületen több ezer ember él. Fontos feladatunk tehát, hogy megvalósítsuk a tanyai lakosság könyvvél való rendszeres ellátását. A városi könyvtári hálózatban 7 fiókkönyvtár, illetve könyvkölcsönző működik, azonban a kellő színvonalú működtetésükhöz a jelenleginél nagyobb anyagi bázis szükséges. A kellő tárgyi feltételeket a legtöbb helyen nem teremtették meg számukra, kivétel a végardói fiókkönyvtár, amelynek korszerű elhelyezése és kialakítása 100 000 Ft-ot fordítottunk az elmúlt évben. A legnagyobb gond és évek óta megoldatlan probléma a könyvcserék lebonyolításához szükséges *jármű hiánya*; a város ugyanis a nagy tanyavilág ellenére sem rendelkezik művelődési autóval.

A Sárospataki Városi Könyvtár felnőtt részlege (MTI Fotó — Kunkovács László felvétele)

A könyvtár jövője, fejlesztési feladatok

Az utóbbi években elindult országos folyamat, amelynek eredményeként a könyvtárügy gondjai a szűk szakmai berkekből kikerülve mindinkább *társadalmi üggyé válnak*, Sárospatakon is érzékelhető.

A városi tanács vb 1972-ben megtárgyalta a könyvtárügy helyzetét, továbbfejlődésének problémáit. Igen nagy segítséget nyújtott számunkra a „Szakmai irányelvek...” c. dokumentum, amely megjelöli a fejlődés fő vonalait. Mi is igyekeztünk az ebben foglaltakat megismertetni fenntartóinkkal. Intézményünknek, mint középfokú könyvtári ellátást nyújtó központnak a városi lakosság könyvtári igényeinek kielégítésén felül a jövőben el kell látnia 17 bodrogközi és hegyaljai település könyvtárügyének irányítását is. Könyvvállományunkat, egész könyvtári szolgáltatás-rendszerünket úgy kell fejlesztenünk, hogy a *regionális feladatkör* betöltésére alkalmassá váljék, biztosítsa a területen működő, helyi feladatokat ellátó 4 C- és 13 D-típusú könyvtárral együtt a terület magas színvonalú könyvtári ellátását.

Az előttünk álló feladatokat szükségessé teszik a távlatokban való gondolkodást, a céltudatos tervezést. Izgalmas kérdés számunkra, milyen feltételeket kell megteremteni ahhoz, hogy elinduljunk a továbbfejlődés útján, illetve, hogyan ütemezzük a feladatok megvalósítását. Először azokat a problémákat említem, amelyek kívül esnek a könyvtár hatáskörén, tehát az elhelyezés és a létszámfejlesztés gondjait.

A Sárospataki Városi Könyvtár központi épülete a B-típusú könyvtári funkció ellátására alkalmatlan. Jelenlegi alapterülete tovább nem bővíthető, épülete, amely a ráfordított nagy felújítási összegek ellenére is süllyed, falai repedeznek, a közművelődési könyvtári szolgálat további fejlesztésének gátat szab. A raktári férőhelyek beteltek, az állomány elhelyezése zsúfolt, modern könyvtári szolgáltatások bevezetésére az épületadottságok miatt nincs lehetőség. A követelményeknek, a ránk háruló feladatoknak csak könyvtári célra tervezett — 700—800 négyzetméter — alapterületű új épület felelhet meg, amelyben ki kell alakítani az egyedi és a közösségi kiszolgálás tereit, és a különgyűjtemények létesítéséhez szükséges feltételeket meg kell teremteni. Ez a könyvtári épület betölthetné a városnak és a vonzáskörzetének központi könyvtári szerepét. Jelenlegi pénzügyi adottságainkkal azonban ez az új székház saját erőforrásból nem építhető fel.

A Református Egyházkerületi Nagykönyvtár (MTI Fotó)

A városban évtizedek óta gondot okoz a művelődési ház épületének korszerűtlensége. A következő öt éves tervben megépítendő művelődési ház tanulmányterve elkészült — az anyagi fedezet hiánya miatt könyvtár nélkül, ti. a könyvtári rész lényegesen megnövelné a költségeket. Am a tervezett több száz férőhelyes színházteremnél fontosabbnak tartanánk, hogy a létesítendő közművelődési centrumban funkciójának megfelelő elhelyezést nyerjen a könyvtár, és ehhez kapcsolódjanak a kisebb közösségek foglalkoztatására, szakmai összejövetelekre alkalmas klubhelyiségek.

Az anyagi lehetőségektől függően meg kell oldanunk a jövőben a városrészi könyvtárak megfelelő elhelyezését, a tanyai településeken a mozgó könyvtári ellátás megszervezését, amely főképpen a tagiskolák megszüntetésével válik időszzerűvé. Személyi ellátottságunk a jelenlegi működési feltételek mellett megfelelőnek mondható, de a következő években várható új feladatok, a szolgáltatások bővítése, kiterjesztése következtében fejlesztésre szorul.

Az állomány gyarapításának jelenlegi keretösszege még mindig nem nyújt lehetőséget a feladatoknak megfelelő gyűj-

temény kialakítására. A *beszerzési keret* 120 000—140 000 Ft-ra való emelése lenne szükséges ahhoz, hogy a tervszerű állománygyarapítás elveinek alkalmazásával a kézikönyvállomány hiányosságait is pótolni tudjuk. Ugyanez vonatkozik a *periodikagyűjteményre* is, amely fejlesztésre szorul: főleg a határokon túl élő magyarság folyóirataival kell bővítenünk a jelenlegi gyűjteményt.

A tervszerűbb állománygyarapítás érdekében 1974-ben elkészítjük a könyvtár gyűjtőköri szabályzatát.

A könyvtár állományáról betűrendes, szakrendi, recenzió-, illetve sorozati katalógus, valamint a helyismereti cikk-katalógus nyújt tájékoztatást az olvasóknak. Az 1974. évi munkatervi feladataink között szerepel a katalógusrendszer re-víziója.

Zenei gyűjtemény kialakítására ez ideig sem anyagi, sem elhelyezési lehetőség nem volt. Sajnálatos dolog ez, mivel a város lakossága részéről van ilyen irányú igény, hiszen Sárospatakon zenei tagozatú általános iskola és önálló zeneiskola is működik. A felnőttek körében is mind többen érdeklődnek a zene iránt.

Könyvtári környezetünk

Amikor a város könyvtári helyzetét vizsgáljuk, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy itt a városi könyvtáron kívül még két nagy könyvtár működik.

A nagy múltú Református Egyházkerületi Nagykönyvtárnak, amely tudományos könyvtár ugyan, de helyzetéből adódóan ma is ellát közművelődési könyvtári funkciót, 233 000 kötetes könyv- és kisgyűjtemény-állománya van. Nemzetközi híré, humán jellegű anyagával elsősorban a kutatóknak ad nélkülözhetetlen segítséget. Gazdag helyismereti gyűjteménnyel és folyóiratanyaggal is rendelkezik. 1973-ban 364 olvasója volt.

A tanítóképző intézet 34 000 kötetes könyvtárral rendelkezik. Funkcióját illetően szakkönyvtár, amely a közvetlen oktatási feladatokon kívül az intézeti hallgatók, valamint a városi és a környékbeli pedagógustársadalom szakmai ismeretgyarapítását szolgálja. Beiratkozott olvasóinak száma az utolsó adatok szerint 700 volt.

A három nagykönyvtárt a lakosságnak több mint 23%-a látogatja rendszeresen. A két nagyobb könyvtári intézményen kívül megemlíthető még a Csepel Művek helyi üzemében működő 1000 kötetes szakszervezeti letéti könyvtár, valamint a Rákóczi Gimnázium iskolai könyvtára.

Az erők egyesítése, a helyi adottságok jobb kihasználása érdekében a jövő feladata a városban működő könyvtárak gyűjtőkörének összehangolása. Szorosabb együttműködést, a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségeinek jobb kihasználását, korszerű munkamegosztást kívánunk megteremteni. A kutatók és az olvasók tájékoztatása érdekében városi központi katalógust lenne célszerű létrehozni, valamint a három intézmény közös gyarapodási jegyzékét, ehhez azonban ma még hiányoznak a személyi feltételek.

*

A városi könyvtár eredményei a fenttartók véleménye szerint is jelentékesek. Élve a kulturális lehetőségekkel, egyre erőteljesebben bekapcsolódunk a város életébe. Munkánkat a jövőben úgy kell ellátnunk, hogy az mind jobban megfeleljen a „B”-típusú könyvtárral szemben támasztott követelményeknek. Ehhez azonban a működési feltételek fokozott javítása szükséges, amihez mi is segítséget várunk a könyvtár fenntartójától, a városi tanácstól. A korszerű feltételek megteremtése, a korszerű könyvtári épület, az elképzelt kedvező olvasási körülmények nem csupán az olvasókat vonzzák jobban, hanem a könyvtár egész társadalmi megítélését is kedvezően befolyásolják.

Gyurcsák Veronika

Jóváhagyták a könyvtárak távlati fejlesztési tervét Csongrádban

A Könyvtáros februárban Új könyvtárak Csongrád megyében címmel beszámolót közölt a dél-alföldi megye több tanácsi könyvtárának elmúlt évi korszerűsítéséről. Most abból az alkalomból, hogy a megyei tanács végrehajtó bizottsága a közelmúltban megtárgyalta a tanácsi könyvtárhálózatnak az 1974–1985 közötti időszakra vonatkozó távlati fejlesztési tervét, e tervről közlünk rövid tájékoztatást.

Az előterjesztés a minisztériumi irányelvekre alapozva foglalkozott a kulturális igények és a társadalmi célok összhangba hozásával, tekintetbe véve a megyei településszerkezet előrelátható változásait, a lakóhely szerinti könyvtári ellátás fejlesztésének gazdaságos kereteit és kívánatos irányát. Alapkonceptiójában számolt a városokban működő központi könyvtárak területi szerepének növelkedésével s azzal, hogy csak ilyen módon lesz magasabb színvonalú ellátás a kis letéti helyeken is.

A tanácsi fenntartású könyvtárak helyzete az utóbbi években javult. Új, korsze-

rű könyvtár épült Makón, új elhelyezést kapott többek között a csanádpalotai, a bordányi, az ópusztaszeri, a tiszaszegedi, a sándorfalvi, a nagymágocsi, a tömörkényi, az apátfalvi, az eperjesi, a nagylaki és a csanyteleki könyvtár. Alapterületében bővült a rúzsai és a pusztamérgesi könyvtár. Immár három év óta a megyei tanács végrehajtó bizottsága évente folyamatosan 2–2 millió forint póthittel segíti a tanácsi intézmények könyvbelszerzését. Állásfoglalás történt abban, hogy a jelenlegi ellátottság színvonalát tovább fejlesztik.

A távlati terv hangsúlyozottan szükségesnek tartja az ipari és a mezőgazdasági munkásság olvasóvá nevelését, az ifjúság szocialista világnézetének és magatartásának formálását, a lakosság korszerű ismereteinek bővítését, a nemzeti lakosság igényeinek kielégítését s a kisközségek könyvtári szolgáltatásának gyorsabb ütemű fejlesztését.

A terv a könyvtárak alapterületének bővítését, berendezésük korszerűsítését két fő időszakban és kétféle módon való-

sítja meg: 1976—1980 és 1981—1985 között megyei központi támogatással beruházásból, illetve felújítással, épületátalakítással, épületvásárlással.

Az első időszakban beruházásból hat település (*Hódmezővásárhely, Forráskút, Pitvaros, Kistelek, Szatymaz és Mártély*) jut korszerűbb könyvtári körülmények közé, s elkezdődik a *szegedi* könyvtári és levéltári központ építése. Ez utóbbit nem számítva, a végrehajtó bizottság mintegy 15 millió forinttal támogatja a helyi kezdeményezéseket. A második időszakban további kilenc település (*Csongrád, Hódmezővásárhely, Szentes, Balástya, Csengele, Kiszombor, Magyarcsanak, Fábiansebestyén, Maroslele*) jut nagyobb alapterületű intézményhez. Ezek kialakításához mai árakon számítva további 68 millió forint szükséges. Felújítással, épületátalakítással további tizen-

hat intézményt korszerűsítene a helyi tanácsok. Új beruházás ebben az ötéves tervben nem lesz, de még ebben az időszakban négy településen folyik korszerűsítés. Végeredményben új könyvtárak építésére több mint 83 milliót, átalakításokra több mint 7 milliót fordítanak. A berendezésre költhető összeg a tervidőszak végéig 2 millió forint lesz. A két időszakban létszámfejlesztésre is sor kerül: 54-gyel nő a könyvtári dolgozók száma.

A végrehajtó bizottság állást foglalt amellett, hogy a helyi tanácsok a megyei távlati tervben foglaltak alapján készítsenek helyi könyvtárfejlesztési programokat, s gondoskodjanak ezek fokozatos megvalósításáról. A végrehajtó bizottság két év múlva visszatér a távlati terv időarányos megvalósításának elemzésére.

Csenke László

tapasztalatcsere

Gyermekkönyvtárosok könyvismertető megbeszélései

Régi gond, hogyan birkózzék meg a könyvtáros a könyvek sokaságával, hisz képtelen valamennyit elolvasni. Ezek a problémák születtek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában a valamennyi könyvtáros részvételével régebben tartott könyvismertetéseket, majd alkalmoszerűen az egy vagy több könyvtár munkatársainak együttes könyvismertetéseit, abból kiindulva, hogy ha már valamennyi könyvet elolvasni nem tudják, legalább ismertetést halljanak róluk. A gyerekek érdeklődésének differenciáltsága még jobban megkívánja a könyvtárosoktól az elolvasásra ajánlott könyvek ismeretét. E munkát segíthetnék a gyermekkönyvekről írt kritikák, a folyóiratok ismertetései. Sajnos, ezek hiányában kettős feladat hárul a gyermekkönyvtárosokra: a megjelenő könyveket megismertetni egymással és értékelni azokat. Mindezt szakmai igényességből, a tudatos olvasóvá nevelésért.

Csoportos könyvismertetések

1970-ben a Szabó Ervin hálózat önálló gyermekkönyvtárainak munkatársaiból öt csoportot szerveztünk, amelynek tagjai kerületenként egy-egy kijelölt könyvtárban havonként rendszeresen összejönnek könyvismertetésre. (Jelenleg hét csoport működik.) Az összejövetelen előzetes megállapodás alapján — ennek létrehozása mindig a vendéglátó könyvtár

feladata — ismertetik egymással az *Új Könyvek* c. állománygyarapítási tanácsadó kiadványban szereplő könyveket, és megvitatnak témába vágó folyóiratcikkeket, elméleti írásokat is. A legtöbb esetben a központ állományfejlesztési szakreferense is részt vesz a könyvismertetéseken. Havonta más-más könyvtár a vendéglátó, egy-egy alkalommal 10—15-en vannak jelen, és az ismertetett vagy megvitatott könyvek száma is ugyanennyi. Természetesen gyakori, hogy egy könyvtáros több könyvet is ismertet. Ez attól függ, milyen műről van szó. Hiszen némelyikről elegendő néhány szó, gondolat ahhoz, hogy a könyvtáros „el tudja helyezni” a művet az olvasószolgálati munkában. Vannak azonban olyan könyvek, amelyek részletes ismertetést kívánnak, sőt értékelésükhöz a jelenlévő többi könyvtáros véleményére is szükség lehet. A könyvismertetéseken részt vevő állományfejlesztési szakreferens — mivel ő más csoportok könyvvitáin is részt vesz, az ott elhangzott véleményeket is közvetítheti — tájékoztatást nyújt a szakirodalomról, ismerteti a nehezebben megszerezhető folyóiratcikkeket vagy a vitában szereplő könyvről az egyéb forrásokból (kiadók, szerkesztők, rádió stb.) szerzett információkat.

A könyvismertetéseken a könyvtárosok arra is felhívják a figyelmet, hogy a mű milyen korú, milyen típusú olvasó-

nak ajánlható elsősorban, milyen fajta csoportos foglalkozásokon lehet a legjobban felhasználni, vagy az iskolai oktatás melyik területét segítheti a leghatékonyabban.

A könyvismertetéseket 1971 óta oly módon fejlesztettük tovább, hogy azokra meghívjuk az újonnan megjelenő és problematikusnak ítélt *könyvek szerzőjét*, a kiadó munkatársát és a mű fordítóját. Így a könyvtárosok több vélemény alapján foglalhatnak állást egy-egy mű értékéről, megismerkedhetnek a szerző szándékával, a mű céljával és azt összehasonlíthatják az olvasók véleményével, ellenőrizhetik, hogy az olvasók az író gondolatából mit értettek meg. Első alkalommal meghívott vendégünk *Hegedűs András*, a szegedi Tanárképző Főiskola tanára, a Legkedvesebb íróim c. könyv szerzője volt, továbbá a Móra Kiadót képviselő *D. Major Klára*, a Zeneműkiadó részéről pedig *Révész Dorrit*, aki *Bruxner: Muzsikus akarsz lenni* című művét szerkesztette. A következőkben röviden ismertetjük a találkozón elhangzottakat annak bemutatására, milyen jellegű észrevételeket tesznek a könyvtárosok a könyvismertető összejeveleteken.

A *Legkedvesebb íróim* című könyvvel kapcsolatban kiemelték, hogy hiányt pótló mű, amelyben a harminc író portréját rejtett ajánló bibliográfia és a kö-

tetet záró életrajzi kislexikon egészíti ki, s ezáltal a könyv a kölcsönzésben és a tájékoztatásban is fontos szerepet játszhat. Megállapították, hogy élvezetes olvasmány, s az írók bemutatásában szinte átsütnek a szerző gyermekkori élményei. Kifogásolták, hogy az életrajzi lexikonba, amely a mai magyar ifjúsági irodalom legismertebb prózaíróiról ad tájékoztatást, bekerültek a gyerekek számára érdektelen, hozzáférhetetlen könyvek, kevésbé jelentékeny írók is. Az egyes író-portrék színvonalát egyenletlennek tartották.

Hegedűs András ismertette a mű megírásának nehézségeit, melyek abból adódtak, hogy egyrészt tudományos hitelességre törekedett, másrészt követte a fiatalok egyéni látásmódját. A könyv létrejöttét hosszú, gondos anyaggyűjtés előzte meg. Bizonyos írókról azonban, például a Grimm testvérekről, Milnéről kevés anyag állt rendelkezésére. A kutatómunkát folytatja, hogy a második kiadásban a hiányokat pótolhassa.

Major Klára szerint jól sikerültek az írói portrék, a szerző „igazi gyermekírókat” sorakoztatott fel, akik a tankönyvekből kimaradtak. A könyvtárosok ez alkalommal tájékozódhattak a kiadó terveiről az életrajzi regények felújításával kapcsolatban is: megtudhatták, hogy például a „Nagy emberek élete” sorozat helyett „Így élt...” címmel indul sorozat. (Azóta már e sorozatnak több kötetet jelent meg.)

A másik megvitatásra kerülő mű *Bruxner: Muzsikus akarsz lenni* című könyve volt. A könyvtárosok véleménye szerint a könyv kedves, hangulatos, bár néha túl közvetlen stílusban akar zenehallgatókat nevelni a tíz éven felüli gyermekekből. Megismerteti a pálya nehézségeivel az olvasót, de a zenét is megszeretteti. Volt, aki támadta a könyv stílusát, mert lekicsinylőnek, tiszteletlennek érezte a hangot, amellyel a szerző a zene halhatatlanságáról szól. De azt is leszögezték, hogy a mű a zeneszerzők, karmesterek, szólisták stb. világának bemutatásával egyedülálló a maga nemében, ezért hasznos és szükséges is.

Révész Dorrit elmondta, hogy a könyv stílusa valóban profán, de tapasztalata szerint megegyezik a gyerekek beszédstílusával: le akarja rombolni a zenei mítoszt. Közölte, hogy igen kevesen írnak gyermekek részére zenei tárgyú könyvet, ezért gyakori a fordítás.

Tapasztalatok — tervek

Bizonyos idő elteltével összegeztük a tapasztalatokat. Megállapítottuk, hogy nem szerencsés egy alkalommal több író-t meghívni és egyidejűleg megvitat-

Trojan Marian József ex librise

ni nem hasonló stílusú, mondanivalójú műveket. Az sem megfelelő, ha az „összszeszokott” könyvismertető csoportot meghívott könyvtárosokkal bővítjük, mert jelenlétük megszünteti az addigi meghitt légkört, s kedvezőtlenül befolyásolja a vitatkozó könyvtárosok megnyilatkozásait. Kitűnt, hogy a könyvviták alapos, lelkiismeretes felkészülést igényelnek. Hiszen *nem lehet az írónak csak azt az egyetlen művét ismerni, amelyet megvitatunk, hanem az előzőeket is kézbe kell venni, az egész életművét ismernünk kell.* Szükséges tanulmányozni a műről vagy a szerzőről megjelent írásokat, kritikákat és egyéb szakirodalmat, valamint a művelődéspolitikai irányelveket is. Sajnos, ezért ilyen — írók, kiadói munkatársak közreműködésével megtartott — könyvvitákra ritkábban kerülhet sor. A havonkénti „magunk közti” könyvismertetéseket továbbra is rendszeresen megszervezzük.

Itt kell megemlítenünk, hogy a szakmai továbbképzés keretében az 1971-ben megjelent gyermek-szépirodalmi alkotásokból kijelölt művek vitáját rendeztük meg. Az értékelést a Móra Kiadó szerkesztői vállalták. A gyermekkönyvtárosok számára a felkészüléshez igen bő

szakirodalmi válogatást (ismertetések, kritikák, méltatások írókról) állított össze a szakreferens, hogy ezzel is megkönnyítse a könyvtárosok lelkiismeretes felkészülését a vitára. Jelenleg az 1972-ben megjelent gyermekirodalomból válogatott tematikus könyvek vitáját készítjük elő az olvasószolgálati szakreferenssel.

A könyvismertető csoportok továbbra is rendszeresen összejönnek, s tervezzük, hogy a csoportok a gyermekirodalmat műfajonként (mese, fantasztikus művek stb.) vizsgálják, az egyes művekről összegyűjtik olvasóik véleményét, hogy így egy-egy író munkásságában jobban elmélyedhessenek.

Megoldásra váró feladat még az is, hogy az iskolai könyvtárosok résztvehessenek a könyvismertetéseken.

A központi irányítással szervezett könyvismertető csoportokon keresztül a gyermekkönyvtárosoknak fejlődik kritikai érzékük, lényeglátásuk, esztétikai igényességük, s ami a legfontosabb, a legfrissebb könyvtermésben tájékozottságot szereznek ezeken a könyvismertetéseken.

Benkőné Bartha Ilona

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa

A KÖNYV ÉS NEVELÉS című folyóirat 1973. évi 6. számának megjelenésével befejezte 15. évfolyamát, s júniusban ünnepi 15. évfordulóját annak, hogy elődje, az Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója megszületett. Az 1966-ban bekövetkezett címváltozás nemcsak a folyóirattá válás tényét kívánta kifejezni, hanem az új cím a fejlődés új szakaszára is utalt: míg az első évfolyamokban fő cél az alapvető könyvtári ismeretek közvetítése volt, ezt a feladatot a lap fokozatosan átadta az alapképző tanfolyamoknak. A Könyv és Nevelés tudatosan törekedett arra, hogy felhívja a figyelmet az iskolai könyvtárügynek a korszerű oktatásban-nevelésben játszott szerepére, az általa az oktatásnak nyújtott segítség lehetőségeire és formáira. Ezért publikálta a tantárgyi bibliográfiák kiegészítéseit, s közölt óraleírásokat is. A folyóirat nagyban hozzájárult az iskolai könyvtárügy fejlődéséhez, különösen jelentőségének felismeréséért tett sokat. A Könyv és Nevelés az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum cserekapcsolatai révén 19 országba jut el, 50 példányban pedig négy országból (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia és az NSZK) elő is fizetnek rá. A szerkesztőség a jövőben két irányban szándékozik továbbfejleszteni a folyóiratot: szeretne helyet adni az ifjúsági irodalom elméleti kérdéseinek és kritikájának, másrészt az eddiginél több, közvetlenül felhasználható gyakorlati tanáccsal, példával kívánja szolgálni a gyakorló pedagógusokat.

A **ČITATEL'**, a szlovák könyvtárosok lapja múlt évi 12. számában ismét több magyar vonatkozású közleményt jelentetett meg: Jozef Telgársky cikket írt Huszár Gál komját, illetve Bornemisza Péter semptei működéséről, Mária Horáriková pedig részletesen elemző és nagyon elismerő recenziót Tombor Tibor: Haladó irányzatok nagykönyvtárak építésénél c. könyvéről. A folyóirat híryanagában ismerteti a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár állományának egyik becses darabját, a Tőke J. M. A. Vermorelnek dedikált példányát.

JANUÁRI SZÁMUNKBAN jelent meg Puskás Sándornénak „A letéti ellátás 1973-ban” című írása. Sajnos, a 25. oldalon közölt táblázatban sajtóhiba csúszott: a harmadik oszlop első és harmadik sora felcserélődött. A helyes sorrend szerint az „A” kategóriába tartozó községekben a népesség 800 lakos felett, a „C” csoportba tartozókban 500 lakos alatt van.

Hírek

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR és Dokumentációs Központ vezetésében változások következtek be: *Dr. Lázár Péter* 1973. december 1-vel ismét átvette a főigazgatói munkakört, miután öt évig tartó UNESCO megbízatása lejárt (a Dokumentációs, könyvtárügyi és levéltári szervezési és kutatási osztálynak volt vezetője.) *Lévai Tamásné* megbízott főigazgató megvált az intézménytől, s az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság műszaki-gazdasági tanácsadója lett.

A SZEGEDI JÓZSEF ATTILA Tudományegyetem Központi Könyvtárának vezetésére 1973. december 1-i hatállyal *dr. Karácsonyi Béla* Kossuth-díjas egyetemi docens kapott megbízást. *Karácsonyi Béla* a JATE középkori magyar történeti tanszékének munkatársa, akinek kutatási területe a középkori magyar történelem, s emellett latin nyelvű források kritikájával foglalkozik. Fő művei: A magyar nép története 1. kötet (társszerzőkkel), Bp. 1951; Az 1514. évi magyarországi parasztháború — Mohács. Bp. 1952; Tanulmányok a magyar—lengyel krónikáról. Szeged, 1964. (H. Z. G.)

SZOCIALISTA KULTÚRAÉRT kitüntetést kapott nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül *Háda Ferenc*, a nagykallói Korányi Frigyes Gimnázium könyvtárosa és *Macsikásy Hugóné*, a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosa.

A JÁTEK A KÖNYVTÁRBAN című rádiós vetélkedő januári páros versenye a Mezőtúri Városi Könyvtár csapata és az Ajkai Városi Könyvtár együttese között eldöntetlenül végződött. Pótmérkőzésre kerül sor közöttük.

NYÍREGYHÁZÁN JÓ ÜTEMBEN haladnak a *Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár* építési munkálatai. A négyszintes épület tető alá került, s ebből az alkalomból a kivitelező vállalat dolgozói és a könyvtár munkatársai bensőséges házi ünnepséget rendeztek. Az építkezéshez a KMK értékes szaktanácsadói segítséget nyújt: *Sallai István* főosztályvezető és *Havassy Pál* építész vállalták a könyvtár tervdokumentációjának teljes felülvizsgálatát. Rendszeres látogatásaik hozzájárulnak ahhoz, hogy az építési és berendezési munkálatok minden szakaszában az ésszerű szakmai, illetve gazdaságossági szempontok érvényesüljenek. (F. L.)

A SOROKSÁRI Szabó Ervin Könyvtárban a múlt év decemberében rendezték meg *Somogyi József* Kossuth-díjas szobrászművész kiállítását. A közel-múltban *Petőfi-émlékkönyvtárként* megnyílt új intézménynek ez volt az első nagyobb rendezvénye. (Z. I.)

ÚJABB TÍZ KÖZSÉGI könyvtár szépült, csinosodott *Veszprém megyében* az 1973-as esztendőben. Központi, megyei támogatásból 475 000 forint értékű berendezést kaptak, melyből beszerezhettek a teljes felszerelést. A támogatást kapott könyvtárakat *ME-RABONA* típusú könyvvállványokkal és a típushoz tartozó más könyvtári bútorokkal rendezték be. Az érintett községi tanácsok csaknem ugyanekkora összeggel járultak hozzá a könyvtárak felújításához, a *Petőfi-émlékkönyvtári* alaptól pedig két könyvtár kapott 65, illetve 60 ezer forintot. (T. D.)

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRBAN eltöltött 28 évi szolgálat után nyugdíjba ment *Mentes Béláné*. A feldolgozó osztály vezetőjeként 1952-ben megszervezte a futószalag-rendszerű feldolgozást, és vezetése alatt — *Kondorosi Sándor* elképzelései alapján — került sor az egyedi leltározás és az új helyszámrendszer meghonosítására is. *Mentes Béláné* 1955-től az olvasószolgálatban tevékenykedett, majd az utóbbi tíz évben a Budapest Gyűjtemény osztályvezetői tiszttét töltötte be. Az osztály ebben az időben a hatkötetes Budapest bibliográfia mutatókötetének összeállításával és szerkesztésével befejezte a *Zoltán József* által elindított nagyjelentőségű munkát. Ugyancsak nyugdíjba vonult *Molnár József* csoportvezető és — *korengedménnyel* — *Hollósi Tiborné*, a Budapest Gyűjtemény munkatársa.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója 1974. január 1-vel *Hont Péternét* igazgatóhelyettesé, *dr. Berza Lászlót* a Budapest Gyűjtemény megbízott osztályvezetőjévé, *Csomor Tibort* a Budapest Gyűjtemény megbízott osztályvezető-helyettesévé nevezte ki.

LAPRÓL LAPRA címmel nagyon sikeres találkozó sorozatot szervez a Csepeli Munkásotthon szakszervezeti könyvtára. Egy ilyen találkozó után az Élet és Irodalom szerkesztője azt írta a könyvtár emlékkönyvébe, hogy végre találkozhatott az *ÉS val'di* olvasóival. A könyvtár legutóbb a Könyvtáros szerkesztőségét hívta meg, s az ankéton *Páldy Róbert* beszélgetett a csepeli szakszervezeti könyvtárhálózat munkatársaival.

„A színház: mesterség”

Beszélgetés Örkény Istvánnal

Vahl Ottó felvétele

Örkény István írásaiból alig akad, melyet ne ismernék, mégis újból és újból elő kell vennem őket. Ugyanis mindig ér meglepetés, agyonolvasva is újdonság a legtöbb. S legrejtettebb mélységeikbe talán még ma sem ereszkedtem alá.

Valahogy így lehetnek a kritikusai is. Meg a színpadi rendezői. Írják róla ezt, mondják róla azt, játsszák bohózatnak

és tragikomédiának, groteszknek és abszurdnak. S mivel Örkény István sikereit újabban a színház világában éri el, tanulságos kissé elidőzni e témánál.

Hogyan is állunk hát az Örkény-dramaturgia fogadtatásával (befogadásával?) napjainkban? Bírálói egyértelműen kiemelik újszerűségét, szabálytalanságát. Azt persze nem, hogy mihez viszonyítva újszerű és szokatlan. A kritikus gyakorlatához mérten? A színház történet eddig elért eredményeihez viszonyítva? Nem. Attól még nem történt új a nap alatt a művészetben, ha egy kritikus nem tudott mit kezdeni egy művel. Örkény István dramaturgiája egyáltalán nem újszerű a magyar színház történetben, méginkább nem a kelet-európaiban, legkevésbé az európaiban. Nem szabálytalan és nem újszerű, ha a megfelelő nézőpont felől közelítjük. Legfeljebb ritka madár manapság mifelénk.

A nyilvánvaló félreértés oka: Európába betörni nemcsak nyilak felhőjébe burkolózva lehet. Igazán úgy sem, ahogy Karinthy Frigyes próbálta: Ionesco mögé húzódva! Leckét ebből Illyés Gyula adhat s Örkény. A *Kegyenc* ünnepi s mint ilyen alkalmi előadása után ugyanis a *Tóték* az első — háború utáni — magyar darab a francia főváros színházainak deszkáin. Londonban pedig a *Macskajáték*.

Ottjártamkor Örkény István éppen Angliából tért haza. Az alkalom sügta kérdéstől — a *Macskajáték* fogadtatásától — elrugaszkodva inkább darabjai visszhangjáról érdeklődtem. Úgy általában.

— Akárhogy is nézzük, a földrajzi távolságok és a történelmi körülmények különbözősége nem válik a színdarab hasznára. Ezt most már másodszor tapasztalom. Először a *Tóték* esetében, amelyet nagyon sokfelé játszottak, és ezek közül néhány előadást megnéztem a közelben éppúgy, mint távolabb. Most meg a *Macskajátékot* láttam itthon, s láttam a bennünket körülvevő világban, még a nagyon különböző világokban is, mint például Romániában és Ausztriában, utoljára most Londonban. Darabjaim értelmezése és fogadtatása voltaképpen kicsiben a mi egész irodalmunk Európához való viszonyát is jellemzi.

Mindig, egész életemben csak arról írtam és csak az érdekelt, ami a legsajátosabban nálunk, ami felőlünk nézve lehet probléma, drámai vagy prózai írásmű tárgya, tehát életünk valamely sajátos kérdése. Persze oly módon igyekeztem írni — ahogy minden író írni igyekszik —, hogy általános érvényűvé tegyem azt, amit helyhez kötötten igaznak éreztem. Ennek az igazi értelmezését mindmáig a budapesti

előadások jelentik számomra. Ezek vannak hozzám a legközelebb, s ezekben érzem, hogy mondanivalóm a legteljesebben megszólal. De minthogy az én drámai művem jobbára groteszk írásokból áll, a groteszknak természeténél fogva sokféle értelmezési lehetősége van.

— Az Ön darabjaival kapcsolatosan sokat emlegetik a groteszk mellett az abszurd fogalmát is.

— Nekem az abszurdhoz semmi közöm, ezt csak emlegetik. Hadd emlegessék, attól nem lesz nekem semmi bajom.

— De a groteszk természetében hordja azt, hogy szabadon értelmezhető. Klasszikus példára hivatkozva: Gulliver utazásait is úgy helyettesíthetjük be a magunk élete és sorsa szerint, ahogy kívánjuk. Hát ez történik nagyjából az én darabjaimmal is, bár elmondhatom, hogy néha-néha szerencsés is voltam. De nem minden esetben. Ha már azt tekintjük szerencsének, hogy az író a saját hitvallását és mondanivalóját, nézeteit és álmait szeretné viszontlátni a színpadon — és ez sikerül neki.

A londoni bemutató gyönyörű előadás volt. Az angol színjátszás ma a világon első helyen áll, és ez mindenben megmutatkozott: a díszletektől kezdve a jelmezekig, a rendezéstől a főszereplőig, *Elisabeth Bergner*-ig, a valaha világhírű s még ma is nagyhírű film- és színpadi sztárig, de megmutatkozott abban is, hogy a legkisebb szerepekben is olyan tökéletes alakításokat láthattam, amilyeneket itthon — ahol ugyan-csak nem kell szégyenkeznünk színészeink miatt — legfőljebbb főszerepben látok. De amiről a darabom végeredményben szól, erről a mi magyar életünkről, tehát az özvegy Orbánnéban megtestesült magatartásról — amelyet legszűkebben valamiféle budapesti életvitelnek érzek, és tághíthatóan nagyonis közép-európai magatartásnak —, ezt Angliában például nem vették észre. Egy egyszerű színjátékot produkáltak, amelyben az öregség komédiáját vagy tragikomédiáját vitték színpadra —, ami persze nem akar panasz lenni, mert a darabom erről is szól, sőt, ez a darab valóságos tárgya: egy öregemberekből álló szerelmi háromszög viszontagságai —, de ami emögött húzódik, azt ott nem, vagy csak nagyon kevesen érezték az előadásból.

— Ebben a fordítás lehet a ludas.

— Tulajdonképpen eddig is arról beszéltem. Az a legkeservesebb, hogy egy kis nép rokontalan nyelvén, rokontalan és gyönyörű nyelvén beszélünk, amelyet a világban nagyon kevesen tudnak. És így — a fordítók hibájából — külföldön nagyon sokszor értékükön alul szerepelnek íróink. Ugyan nekem egészen kivételes szerencsém volt, mivel a *Tótékat* franciára *Claude Roy* fordította, a kiváló francia író, a *Macskajátékok* pedig *Vercors*, mindketten tökéletesen. Az angol fordítást egy magyar származású fordító végezte, de átnézte egy amerikai regényíró is, aki azután tökéletes angolsággal formálta át. Szóval ritka szerencsém volt. Sajnos az ilyen eset kivételes, más különben a magyar irodalom becsülete is sokkal nagyobb volna külföldön, mint amilyen.

— Emlékszem, Ön egy ízben azt mondta, hogy az utóbbi fél században „a színház két halálós törzsúrát kapott. Az elsőt az első világháború után, a mozitól, a másodikat a második után, a televíziótól”. Ön mégis egyszerre kacérkodik a megsebzett színházzal s merényletivel.

— Valóban mondtam ilyet. De azt is, hogy kibírta. Ami pedig a saját, nagyon gyér televíziós működésemet illeti, arról az a véleményem, hogy az általában balsikerű volt. Ez részben nyilván az én hibám, és részben magának a televízióknak, mint műfajnak a kialakulatlanságában rejlik. Egyszer próbálkoztam „tévéről” beszélni, az sem sikerült valami nagyon jól. Ez még ma olyan művészet, amely nem ismeri önmagát, tehát az írónak is nagyon nehéz olyat írni, hogy az egy verseskönyv olvasásával vagy egy színdarab megtekintésével egyenértékű, szuggesztív kapcsolatot, érintkezést hozzon létre. Itt bizony még üvegfal van köztünk, és ezen még át kell törnünk. Ez nekem sem sikerült.

— S a *Tóték* — filmen?

— Itt különböző dolgokról van szó. Először is a *Tótékat* *Fábi Zoltán* rendezte és *Fábi Zoltán* írta — filmre. Ez az én kisregényemnek a *Fábi Zoltán által* alkotott felfogása, mely különben nagyon érdekes és kitűnő film volt. Ez *Fábi Zoltáné*, erről bővebben őt kellene megkérdezni.

— Az *Örkény-írásművészetnek* túl súlyos a naturális ábrázolás, a képernyő vagy a filmvászon?

— A képernyő, ahogy a filmvászon is, maga a megtestesült realitás. Nagy művésznek kell ahhoz lenni, hogy valaki ezekben a műfajokban teljes értékűt tudjon adni. Ez *Chaplint*, a nagy úttörőt leszámítva keveseknek sikerült. Hiszen csak mostanában, a szemünk láttára serdül a filmművészet önálló, nagykorú művészetté, mert megtalálták azt a módot, hogy ne csak a „naturát” fényképezzék, hanem a kamera segítségével olyan élményt tudjanak nyújtani, amilyent mondjuk a színház nyújt.

— Persze a visszhangtalanság gyakran a dramaturg vétké. De vajon az író — a saját munkáját tekintve a legbeavatottabb — képes-e dramatizálni önmagát?

— Legtöbbször igen. Műfaja, műve válogatja. Például én elégedetlen voltam az általam dramatizált Hanákné ügy-gyel.

— Kérdéssel erre tartottam. Hiszen Ön sokáig dramaturg is volt. Igaz, színházban.

— A dramaturgi gyakorlat segíti az író-t. A színház mesterség. Még hozzá nagyon nehéz mesterség, amit nem is lehet korán megtanulni. Sok tapasztalat, sok bukás kell hozzá, amíg végre az ember valami épkezláb dolgot tud színpadra vinni. Nem ismerünk például olyan drámaíró csodagyerekeket, mint amilyen fiatal költő- vagy matematikus- vagy zeneszerző- vagy sakkozó-zseniket, de regényíró-t sem sokat, aki már fiatalon nagyot alkotott volna. Drámaíró-t a legkevésbé.

Szerintem ehhez kell a legtöbb mesterségbeli tudás. Mert ez mesterség, amit ki kell tanulni. S amelynek ráadásul nincsenek szabályai, tehát valami kitanulhatatlant kell kitanulni, a „színpadul” gondolkozást ahhoz, hogy az író akár egy gondolatát, akár egy témáját vagy egy kész művét fölállítsa a színpadon. Csak meg kell nézni — akinek öröme telik benne —, hogy a régi darabjaim milyen gyenge írások voltak. Nagyon nehezen találtam meg az igazi hangom, a hiteles színpadi hangom — ha ez egyáltalában sikerült.

— Más témára térve, megkérdezném Öntől, milyen érdekesebb reagálásokra figyeltek fel az író-olvasó találkozókban? Erre jó okom is van: Ön gyakran „sokkolja” olvasóit használati utasításaival.

— Ha őszinte lehetek, ezekben az író-olvasó találkozóknál — úgy ahogyan azok nálunk mindennaposak — nem sok öröömöt telt. Furcsa módon, mindig rendkívül érdekesek és izgalmasak voltak ezek a találkozók, ha nem Magyarországon történtek, hanem Erdélyben vagy Jugoszláviában. Ott éreztem a valóságos érdeklődést, valóságos kérdésekről beszéltünk, s valóban érdemes volt odamennem, és nekik is eljőnniük a találkozóra — mert mondtunk egymásnak valamit. Itthon — és ezt megmondom őszintén — nagyon sok ilyen találkozón vettem részt, de nem hiszem, hogy akár én igazán okosabb lettem volna tőlük, akár az ott megjelentek.

Az író-olvasó találkozóknál nálunk inkább valamiféle protokolláris jellegük van. Én mondom néhány semmiséget, ők is kérdeznek néhány semmitmondó dolgot. Voltaképpen, ha akarják, olvassák az író-t, ha nem akarják, nem olvassák. Különös beszél-nivalónk egymással — azonfölül, amit az író meg tudott írni — tulajdonképpen nincs. Erdélyben, Jugoszláviában a helyzet nem ilyen. Ott volt miről beszélni.

— Az Ön írásművészetére jellemző az „elhallgatás”. Ennek meg nem értésében, a továbbgondolkodás hiányában lehet a hiba. Kényelmesedünk szellemileg is.

— Megértene-e vagy sem, ez nem az író-olvasó találkozókon dől el. Először is mindenkinek tisztában kell lennie azzal, hogy az író nem mindenkinek ír, hanem néhány, sok vagy kevés olyan olvasónak, akinek az ő hullámhosszán működik a felfelvőkészüléke. Aki megért engem, és ez nem olyan nehéz, az nyilván vállalja és örömet lel ebben a szerző-olvasó „kooperációban”. De ennek nincs semmiféle szerepe azon-kon az író-olvasó találkozókon, melyeken hazánkban vettem részt.

— Kevesen tudják Önről, hogy Hemingway-t, Molière-t, Dumas-t, Truman Capote-ot, Cocteau-t... fordított. E sokféle alkatú, mondanivalójú — s az Ön hangvé-telétől távoli — író tolmácsolása esetén létezik-e valamiféle találkozási pont, Ariadné-fonal?

— Semmiféle vezérfonal nem található. A fordítás nálunk írói hagyomány: úgy-szólván mindenki igyekszik legjobb erejéhez mérten fordítani, különösen költőink, a legnagyobbak is. Sőt, szent hagyományunk, hogy éppen a fordításba adjuk erőnk legjavát. Nálam a fordítói munka teljesen alkalmyszerűnek mondható. Mindig valamelyik kiadó jelentkezett, hogy ezt és ezt a művet szeretnék kiadni, vállalom-e a fordítását. És — bevallom — válogatás nélkül vállaltam. Mostanában ugyan nem szor-ruk rá anyagi okokból, de vállalnám ma is, mert mindenkitől lehet tanulni, és én rengeteget tanultam fordítás közben. A belefektetett munkát mindig sokszorosan visz-szakaptam azzal, amit tanulhattam.

Az író önző lény, és bennem fordítás közben gyakran az a hátsó gondolat működött, hogy kilessem az idegen író titkát. Mert fordítás közben minden kiderül. Például Cocteau-t nem volt könnyű fordítani, de szerettem azt a munkát. És még Dumas-tól is lehetett tanulni, nem is beszélve legkedvesebb fordításomról, amivel persze a legtöbbet is dolgoztam, mert nagyon nehéz volt, Choderlos de Laclos-nak a *Veszede-lmes viszonyok* című regényéről. Meg tudnám mutatni, hogy ebből, a XVII. században írott könyvből formailag milyen sokat vettem át a Macskajátékba.

— Például?

— A levélformát. Ugyanis más az, amikor az ember Mikest olvassa, és egészen más, amikor Laclos-t véres verítéssel fordítja. Mélyebben belémvésődött, és valami a tudat alatt megmaradhatott belőle, mivel sok évvel később írtam a kisregényt.

— Végezetül azt kérdezném még: mi foglalkoztatja jelenleg, mostanában min dolgozik?

— Van egy regényem, amit öt éve próbálok már befejezni, de mindig közbejön valami. Mint ezúttal is: írtam egy színdarabot, amelyet a napokban fejeztem be, miután négy hónapig dolgoztam rajta.

Amint eddigi darabjaim is eltértek egymástól, úgy tér el ez is az eddiektől. Egészen más. A színpadról csak annyit tudok, hogy nincs törvénye, mint a szonettnek vagy a büntetőtörvénykönyvnek, tehát minden tárgykör, minden gondolat megteremtí a saját dramaturgiáját, vagyis a saját törvényszerűségeit. Most a szenvedélyről próbáltam szólni, tehát arról a lázról, amelyre mindnyájan fölteszük az életünket. Milyen a kapcsolatunk azzal, ami nekünk a legfontosabb a világon? Ezt igyekeztem sokféle szemszögből megközelíteni, s ez megteremtette a maga sajátos dramaturgiáját, ami nem hasonlít sem a *Macskajáték*éhoz, sem a *Pistié*hez, semmihez.

— *Félve kérdelem: műfajilag betájolható?*

— Nem, mert én műfajban már régen nem gondolkodom. Ez bohóctréfákból és szenvedélyesen előadott drámai monológokból összekevert furcsa, de azért nagyon keményen szerkesztett darab, aminek szintén groteszk a hangvétele, bár nem annyira groteszk, mint a *Pistié* vagy a *Macskajáték*é. *Vérszerződés* a címe.

— *Mikor láthatjuk?*

— Remélem, tavasszal a Vígszínházban.

— *Tervei?*

— Most megint azt a regényt veszem elő, hisz amolyan bűvópatakok az életemben, és ezért szeretném már előbb-utóbb befejezni. Címe már van: *Tatárfutás*.

— *Köszönöm a beszélgetést.*

R á c z - S z é k e l y G y ő z ő

M Ű V E I

Tengertánc (elbeszélések). 1941. Renaissance
Amíg ide jutottunk (Magyarok emlékeznek szovjet hadifogságban...). 1946. Magyar—Szovjet Társaság, Jövendő Könyvtár 1.
Hajnali pisztolylövés (kisregény). 1947. Budapesti Irodalmi Intézet.
Lagerek népe (a hadifogság élményei). 1947. Budapesti Irodalmi Intézet.
A borék (vigjáték). 1948. Szikra
Budai bójt (elbeszélések). 1948. Budapesti Irodalmi Intézet,
Voronyezs (színmű). 1948. Budapesti Irodalmi Intézet
Idegen föld (novellák). 1949. Budapesti Irodalmi Intézet,
Conrad, Joseph: Lord Jim (fordítás). 1949. Hungária
Házastársak (regény). 1951. Szépirodalmi
Koránkelő emberek (riportok, elbeszélések). 1952. Szépirodalmi
Négy történet a békéről (társszerzőkkel). 1952. Szikra
A közvetítőben (négy vidám játék, társszerzőkkel). 1953. Művelt Nép
Hiszek a szabadságban (Chaplin élete). 1954. Athenaeum
Hőviharban (válogatott elbeszélések). 1954. Szépirodalmi
Ezüstpisztráng (karcolatok). 1956. Szépirodalmi
Nehéz napok (kisregény). 1957. Szikra
Hemingway: Búcsú a fegyverektől (fordítás). 1958. Európa
Capote, Truman: Más hangok, más szobák (fordítás). 1964. Európa
Choderlos de Laclos: Veszedelemes viszonyok (fordítás). 1965. Magyar Helikon
Dumas père, Alexandre: Emlékeim (fordítás). 1966. Európa
Jeruzsálem hercegnője (elbeszélések, Macskajáték). 1966. Szépirodalmi
Nászutasok a légypapíron (elbeszélések, Tótek). 1967. Magvető
Tótek (tragikomédia). 1967. Magvető
Egyperces novellák 1968. Magvető
Cocteau, Jean: Rettenetes szülők (színmű). 1971. Szépirodalmi
Időrendben (válogatott novellák). 1971. Magvető
Időrendben (színművek). 1972. Magvető
Időrendben (regények). 1972. Magvető
Időrendben (arcképek, korképek). 1973. Magvető

A KÖNYVET A PUSZTAI DIÁKOKNAK jelszóval a Szabad Föld által indított és szervezett akció nevezetes állomáshoz érkezett: a közelmúltban felavatták a biharkeresztesi diákothon könyvtárát, az elsőt a mozgalom érdeméből létrehívott könyvtárak közül, amely nem a korábban szokásos 5000 forint értékű, néhány száz kötetes szerény könyvgyűjteménnyel nyitotta meg kapuit, hanem 40 ezer forint értékben összeválogatott, 1400 kötetes mintakönyvtárral. Olyan könyvtár született a mozgalom révén, „ami a kis közösség szellemi tevékenységének központjává lehet” — állapítja meg a könyvtárávatásról írt beszámolójában Bajor Nagy Ernő, a mozgalom elindítója és fíradhatatlan szervezője, majd leszögezi: „Biharkeresztes határállomás —, de nem végállomása akciónknak.” A szerkesztőség a jövőben is számít rá, hogy a társadalom segítségével újabb és újabb könyveket, könyvtárakat juttathat a tanyai és külterületi gyermekeket befogadó általános iskolai diákothonoknak.

Győry Dezső

1900—1974

A magyar—szlovák vérkeveredés mik-száthi földjéről, a Felvidék felejthetetlen tájairól, Rimaszombatról származott. Egész életében a dunavölgyi népek — mindenén túl — megtagadhatatlan test-vériségét hirdette: „Egyetlen vérző, ütköző seb — hazám, hazád, a Dunatáj.”

Az 1918-ban bekövetkezett változás után, mely a régi Magyarország földren-géses szétszuhanását s merőben új élet-formát jelentett az odaát maradt magyaroknak, Győry Dezső lett lírájával a „vihar gyermekeinek”, a kisebbségi sors-ba került új nemzedéknek költői kife-jezője. Ady versének, „A szétszóródás előtt” címűnek a nagy zsidó próféták-ra emlékeztető sötét jóslata látszott be-teljesülni a magyarságon. Az Új arcú magyarok fiatal költője azonban hitet, bizakodást, reményt, az Ady-Móricz-Szabó Dezső művein kiérlelt eszmevilá-got akart és mert a szétszóródás után hirdetni. Sötét volt a világ, kellett a tűz, „ha piciny lobnyi is, kellett a gyújtáshoz mindig újra fogni”. S a költő csakhamar tapasztalta, hogy nemcsak az ő verse vi-lágít, hanem feléje is világítanak bátor, hű, baráti fiatal szívek.

*S ezt hitte velem ezer ifjú
a szegény néphez lehajolt,
tagadjanak bár, hős volt mindnyi,
mert kifosztottakért bajolt.
S bár elkallódott messiások
gúnyján kell ezt most vallani,
vallom: nem magunk s nem csak
népünk*

*akartuk, többre készülődtünk:
Féleuropát megváltani.*

Ekkor írta róla Móricz Zsigmond: „Benne van a magyar bánat egész régi skálája, de valami új erővel, az új szo-ciális és emberi célok felé irányuló ar-cal és szívvel. Magasabban van e tekin-tetben, mint az itthoni költészet...”

A fiatal szerkesztő, publicista Pozsony-ban és Prágában különböző lapoknál dol-gozott, és ugyanakkor egymás után jelen-tek meg verseskötetei: *Hangulatok*, *Szá-zados adósság*, *A láthatatlan gazda*, *Új arcú magyarok*, *Hol a költő*, *A hegyek árnyékában*, *Zengő Dunatáj*. Talán a má-sodik világháború kitörésekor emelkedett eszményei világában a legmagasabbra, ekkor írta — de csak 1940-ben jelent meg — a *Magyar Hegyibeszéd*-et. Ez mintegy még egyszer összefogja egész fia-tal életének gondolatvilágát, élményeit.

*Iskolakönyvem megtapodta
az apokalipszis lova,
velünk nőtt a szenny és belátás,
hogy minden érték tétova,
Képzett a sorban-álldogálás
s kaptunk ocsút, szitkot, rühöt,
s mert a has nem bírt ehre szokni,
saját földünkre jártunk lopni
sötét éjt, élelmet és dühöt.*

A Magyar Hegyibeszédben fiatalságá-nak emlékeit, életét, reményeit, csalódá-sait mondja el. Mielőtt Hitler végleg a halottasház sötétjét borította volna az egész Dunavölgyre, egymásnak ugrasztva annak balcsillagú népeit, a költő a Zen-gő Dunatájban búcsúzik fiatalkori álmai-tól. De ezt nem epét és szurkot csepegő indulattal, vagy tompa rezignációval te-szi, hanem dacos, csakazértis elszánás-sal:

*Hívd néped s esküdtesd: ha látja
a fürgetegnek elejét...
helyt áll, tűri, csak épp betűri
ihaj, süvege tetejét!*

A második világháború kitörése Bereg-szászon találja, onnan jön haza Buda-pestre, de már csak jóval a háború be-fejezte után. Versben már csak egyszer szólalt meg, az *Emberi hang* című gyűj-teményes kötetében.

1956 után a Könyvtáros-Könyvbarát folyóirathoz került olvasószervezőnek. Ma újra látom magas, szikár alakját, sápadt, kissé mindig borongós arcát, figyelő tekintetét, s hallani vélem, amint derűs, szomorkás öngúnnal azt mondja magáról: költő vagyok és korrektör. Ekkor már inkább csak prózát írt hivatali dolgai mellett. Egymás után jelentek meg regényei, a nagypapa 1848-as naplójának

anyagából írott, nagysikerű *Viharvirág*, a *Sorsvirág*, a *Tűzvirág* címűek, majd a *Két végzetes korona* című, történelmi elbeszéléseiből válogató gyűjteményes kötet. S mint minden sorából, ezekből is kihangzik legmélyebb vallomása: „A legnemesebb vagy a szabadságvágy, s legnagyobb szerelem a honszerelem.”

Katona Jenő

A Látóhatár első éve

Megszületett a magyar *digest*.

Mi a *digest*? Az Idegen Szavak Kézi-szótára szerint:

digest (ejtsd: dájdzseszt) angol szó:

1. nagyobb szépirodalmi műnek, folyóiratcikknek nagymértékben tömörített, lerövidített változata (főleg az Amerikai Egyesült Államokban)
2. ilyen anyagot tartalmazó időszaki kiadvány.

Pár éve E. Fehér Pál sürgette a *Nép-szabadság* hasábjain. A *Magyar Sajtó* 1972. májusi számában Mándy Gábor ismertette a külföldi példákat és a hazai próbálkozásokat. Leghíresebb az amerikai—kanadai *The Reader's Digest*: mintegy havi 30 millió példányban jelenik meg; angol, német, spanyol, svéd, portugál, finn, dán, japán, francia, norvég, olasz, holland és kínai nyelvű, sőt némely nyelven vakírásos, hanglemezes és szalagos kiadása is van. A szovjet *Szputnyik* az amerikaihoz példányszámában, soknyelvűségben és kiállításban is hasonló. Ismeretes még a lengyel *Magazyn Polski*, a szlovák *Vyber z domácej svetovej tlače* (Válogatás a hazai és a világ-sajtóból). Itthon néhány folyóiratnak és hírlapnak lapszemlerovata töltött és tölt be némileg ehhez hasonló szerepet (*Válóság*, *Magyarország*, *Magyar Hírlap* stb.). Az első hazai kezdemény — ha jól meggondoljuk: törvényszerűen és a dolog logikájából következően — *könyvtári eredetű*: a Szolnok megyei Verseggy Könyvtár 1970-ben — éppen Mándy Gábor szorgoskodásának eredményeképpen — indította meg kísérleti *digest*-jét, a *Kaleidoszkópot*. Munkáját az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjának kiadásában megjelenő *Eseménynaptár* melléklete, a *Sajtószemle*, majd a *100 lap — 100 cikk* folytatta.

Míg nem 1972 decemberében megjelent a régi nevű, de teljesen új szerepkörű *Látóhatár*. A könyvtáros nem örül a decemberi megjelenésnek, zavarja a csonka évfolyam. Az új folyóirat azonban sem évfolyamjelzést, sem sorszámozást

nem használ: pusztán az év és a hónap különbözteti meg a számokat, no meg a borítólapok illusztrációi, amelyek olykor kapcsolatban állanak a tartalommal. (A *Látóhatár* kötetése is gond: könyv alakja, kicsi és keskeny mérete, vastagsága legföljebb a negyedévenkénti kötetet teszi lehetővé, de ezt meg minek kötni? Talán legcélszerűbb volna számonként műanyag fóliával bevonni. A lapszámozás számonként újrakezdődik, s — eddig legalábbis — nem jelent meg összesítő, fél-éves vagy éves tartalommutató.)

Az alcíme ezt mondja: „Válogatás a magyar kulturális sajtóból.” A szerkesztők „válogató”, „tallózó”, „utánközlő”, „másodközlő” folyóiratnak mondják lapjukat. Az első, 1972. decemberi szám bevezetőjében a lap célját így határozzák meg: „Elsősorban szépirodalmi műveket közöl, az elmúlt hónapok legjobb novelláit, verseit, drámarészleteit, irodalmi riportjait. Ezenkívül igyekszik majd a kulturális élet, a társadalomtudományok, a közművelődés területéről a legfontosabb, legérdekesebb, legjelentősebb tanulmányokat, cikkeket újraközölni. Ahol pedig ezt terjedelmi okok nem teszik lehetővé — nagyobb részletet hozni belőle. Az elmúlt időszak valamely kiemelkedő alkotásával és művészi eseményével foglalkozó kritikákat is közlünk...”

A *Látóhatár* tehát bevallottan szépirodalom-központú, eltérően külföldi rokonaitól, melyek — napjaink műveltség-eszményének megfelelőbben — természettudományos és műszaki írásokat is közölnek, természetesen nem szűken szaktudományi, hanem népszerű, ismeretterjesztő jellegűeket. Az 1973. januári számban az állandónak ígért (de augusztustól már elmaradt) előszóban azonban a szerkesztők szükségét érezték a helyesbítésnek: itt — póttilag — a folyóirat egyik főladatának hirdették meg, hogy a művelődés „szakterületei” közötti szakadékot is megpróbálja áthidalni, „megkísérelje összekapcsolni a természettudományos és a humán művelődést”. Az első évben azonban erre nem került sor; ne hamaradjunk el ítéletünket, talán nem is volt

túlságosan sok alkalmuk a válogatóknak ilyen anyag átvételére. Bízunk benne, hogy a lap a jövőben e célját is meg tudja valósítani.

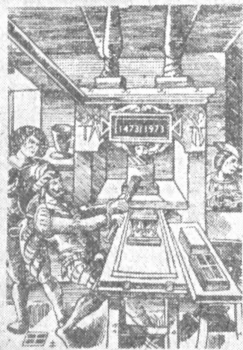
Ugyancsak januártól folyt a vita az olvasói levelekben a folyóirat jellegéről, elsősorban a szépirodalmi és a tanulmányrovat arányáról. Voltak, akik 66–75 százaléknyi szépirodalmi anyagot vártak el, mások éppen ellenkezőleg, a tanulmány- és kritikai rovat bővítését, még több — a nehezen hozzáférhető folyóiratokban megjelent — tudományos írás közlését kérték számon. A szerkesztőség úgy bújta ki a határozott állásfoglalás elől, hogy a tematikai arányt másodrendűvé fokozta le, mondván, hogy az arányok számonként módosulhatnak, fontos a színvonal. Májusban némi tapasztalat alapján már megváltották: a szépirodalom túlsúlya, a némelyek kívánta 60–70 százalékos aránya nem tartható. A januári elvet újrafogalmazva leszögezték: mindig az előző hónap termése dönti el, melyik rovat követel magának nagyobb terjedelmet. Ezzel kicsit ellentétben mégis ígérik, hogy számonként 8–12 verset mindig közölnek. (De honnan tudható, hogy havonta annyi utánközlésre érdemes születik is?)

A februári számban foglalkoznak azzal, kiknek is szerkesztik ezt az új típusú folyóiratot? Elsősorban — írják — az irodalom, a közművelődés, a tudományok, a művészet kérdései iránt érdeklődő, a „szakemberek nél” jóval szélesebb olvasóközönségnek szánják a *Látóhatárt*. Ez összefügg a közérthetőség kérdésével, amely megint bonyolult valami: nem használhatók a szakmai zsargonnal, idegen szavakkal zsúfolt írások, ugyanakkor nem tessékkelhetők ki az új tudományos gondolatokat nyújtó, az olvasótól olykor erőfeszítést kívánó gondolatmeneteket tartalmazó tanulmányok sem. A márciusi szám előszava hírt ad a Juhász Ferenc költészetét körülgyűrűző vitának a *Látóhatár* visszhangjában való fölújulásáról.

A jellegvita utoljára az áprilisi számban tükröződött. A szerkesztők itt már tudatosan elhatárolták magukat a külföldi digestektől, amelyeknek gyakorlatát olvasóik egy része számon kérte a *Látóhatártól* is. „A digestek általában a képeslapok, magazinok, hetilapok profiljának megfelelően, igen széles olvasóközönség számára válogatnak. Mi viszont elsősorban irodalmi, közművelődési, tudományos-ismeretterjesztő arculatot igyekszünk kialakítani, ami kétségtelenül »nehezebb« műfaj a digestnél.” A „digest-funkció” teljesítése, jelentik ki, a jelenlegi terjedelemmel és alakokkal a minőség, a tartalom hátránya nélkül nem egyeztethető össze.

látóhatár

valogatás
a magyar kulturális
sajtóból

1973
november

Ezzel bizonyára egyet is lehet érteni, mégis azt hisszük, Mátyás Gábornak van igaza (*Magyar Sajtó*, 1973. február), amikor az első számok alapján a *Látóhatár* néhány szükségtelen korlátozása ellen emel szót. Ilyen az irodalomközpontúság, amelynek lazítását, mint láttuk, májusban a szerkesztők megígérték; ilyen a nagyobb anyagból való merítés és az okos rövidítés egybehangelése, amellyel azóta bőven éltek is a szerkesztők; ilyen a folyóirat „képtelensége”, illusztráció nélkülsége, a címlapkép funkciótlansága. Képeket ma sem közölnek, de a címlapon és a hátsó borítón szereplő kép olykor már utal a belső tartalomra.

Azt nagyon nehéz eldönteni, hogy a másodközlésben megjelentetett írások valóban a legfontosabbak-e az előző hónap terméséből. Itt tág tere van a szubjektív megítélésnek, s ebbe, bár látványos volna, nem szólnék bele. Mindenesetre a szerkesztőség a júliusi számban már érezte, hogy főként az elhúzódo, szétszórtan megjelent vitacikkeknek, avagy egymástól függetlenül, mégis rokon tárgykörben itt-ott megjelent írásoknak tárgykörök szerint való csoportosításával, szemelvényes újraközlésével teljesítheti elsősorban hivatását. Ott föl is soroltak néhány vitát (színház, népszaporodás, tanyakérdés, oktatás stb.), majd a következő számokban elkezdték ezek részletes bemuta-

tását (szeptember: közoktatás, december: színház), s ez bizonyára folytatódik majd. Így egyben csorbát is ütöttek az elven, hogy a lap az előző hónap terméséből merít; azt hiszem azonban, ez egyáltalán nem baj, mert fontosabb érdeket szolgál ez a módszer, amikor egy helyre hordja a különféle helyeken közölt, s emiatt az átlagolvasó számára át nem tekinthető írásokat.

Allandó rovata alig van a *Látóhatár*-nak. Egy-egy szám elején külön rovatcím nélkül vegyes anyagokat közöl: verseket, novellákat, olykor publicisztikai írásokat (pl. októberben Szent-Györgyi Albertől). Úgyes ötlet, hogy a decemberi szám élén Veress Miklóstól közölt egy csokor verset — három helyről (*Élet és Irodalom*, *Tiszatáj*, *Somogy*) összeszedve.

Allandó rovat a *Művekről*; ez a legfogósebb, hiszen szabályos kritikákat tartalmaz. Olykor van még a *Tanulmányok* rovat, ez néha — szerintem szükségtelenül — *Esszéik—tanulmányok* címmel jelenik meg.

A többi rovat, ha olykor hasonlít is, számonként eltérő címmel jelenik meg. Igaz, mondhatnánk, minek merev sémákba szorítani a gazdag életet; ezt diktálja egy-egy hónap termése. Mégis azt hiszem, megoldható volna, ha a főbb rovatcímek állandóak maradnának (mint a *Tanulmányok és a Művekről*), s ezen belül lennének változó alrovatok. Állandó rovatul kínálkoznék a *Vita* (mindegy most már, hogy „Vita közben”, vagy lezárt vitákat közlünk), valamint a *Beszélgetés*, amely interjúkat közölne. Ilyenek most is vannak, esetleges címekkel: *Három tudós, három beszélgetés* (április); *Három beszélgetés* (június); *Négy tudós, négy beszélgetés* (július); *Négy művész, négy beszélgetés* (augusztus); *Négy beszélgetés* (december).

Aztán még ilyen — változatosságukban is rokonságra valló — rovatcímekkel találkozunk: *Művelődés, tudomány, művészet* (február), *Gazdaság, társadalom* (május), *Társadalom, művészet, tudomány* (június), *Ember és művelődés* (július), *Nép, nemzet, emberiség* (október), *Művészet és társadalom* (december). Néha a rovatcím szűkebb tárgyat határol körül, pedig inkább rovaton belüli „alrovat” címnek illőbb volna: *Magyar valóság, korszerű világkép (január)*, *Teszkultúra, alkoholizmus, szer* (augusztus), *A könyv és az olvasás* (november). Az októberi szám *Sokszemközt* rovatcíme eléggé meghatározhatatlan tartalmat főd: részben vita, részben az orvosokról, orvostikáról elszórtan megjelent írásoknak egybemágnesezése.

Az elmúlt év nagy évfordulói természetesen gazdagon tükröződnek a *Látóhatár*-ban: Dózsa György (január), Kodály (feb-

ruár), Petőfi (február, március, április), Madách (július).

Az irodalomközpontúság jele az is, hogy a műfaj könyvtári, bibliográfiai és dokumentációs genezise ellenére, a *Látóhatár* szerkesztői irodalomtörténészek. Szerencsére idejében fölismerették a bibliográfusok közreműködésének nélkülözhetetlenségét: már a januári számtól kezdve repertóriumot (rossz szóhasználat! cikkbibliográfiát) közölnek, válogatást a megelőző hónap anyagából. Eleinte csak az tűnt ki, hogy az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja állította össze a repertóriumot, júliustól azonban az összeállítás végén megtalálható a munkában részt vevők névsora is: azóta tudjuk, hogy *Pelejte* Tibor, *Benkő Attila*, *Mándy Gábor*, *Pálvölgyi Endre* és *Sándor Ernőné* jövőtől kapjuk kézhez az első magyar hírlaprepertóriumot. (A kétféle tájékoztatás még elkülönül egymástól: elől az OSZK szerepel, hátul a névsor. E szükségletlen kettősség összevonással megszüntethető lenne.)

Első magyar hírlaprepertórium? Bár nem önálló kiadvány, s bár gyűjtőköre korlátozott, mégis annak tekinthető. *Jó volna, ha minél inkább az ugyancsak annyiszor sürgetett magyar hírlaprepertórium szerepét be is tölthetné. Ehhez természetesen bővíteni kellene.*

Így pl. teljes egészében közölhetné a magyar folyóiratok tartalomjegyzékét, beleértve a szépirodalmi alkotásokat is. Talán kevesebbet kellene — valóban csak a legkiemelkedőbbeket — szövegükkel közölni, de valamennyit repertóriumba menteni.

Egy kis szervezéssel, a megyei könyvtárak bekapcsolásával ki lehetne terjeszteni az anyaggyűjtést a vidéki lapokra is. Nem kell megjedni: havi átlagban laponként két-három tételnél többre úgysem igen lehet számítani, így mindössze 30–40 tételre havonta. Az önálló irodalom- és művészettörténeti, valamint kritikai írásokra gondolok elsősorban, olyanokra, amelyeket pl. Kozocsa Sándor is fölvetett évi irodalomtörténeti bibliográfiába. A decemberi számban már találkoztunk a *Délmagyarországgal* és a *Hajdú-Bihari Naplóval*; vajon, miért csak ezekkel?

A folyóiratok címét rövidíteni lehetne. Erre a különféle bibliográfiákban eléggé kimunkált gyakorlat van; én főként a legjobb szakbibliográfiák egyikének, a *Magyar történettudomány válogatott bibliográfiája 1945–1968.* című munkának rövidítésjegyzékét javasolnám átvételre: nem kéne újat kitalálni (legfőképpen, ha ott nem szereplő kiadvány bukkan föl), viszont célszerű, ha az azonos rövidítérendszer átmege a közhasználatba. Elein-

te számonként, utóbb évenként elegendő volna jegyzékük közlése.

A folyó év számát („a tárgyévet”), azaz 1973-at, most 1974-et, nem kellene újra és újra kitenni: ez magától értetődő. Csak ha elmaradt évről (1973-ban 1972-ről, 1974-ben 1973-ról) van szó, akkor.

Hetilapok esetében (*Élet és Irodalom*, *Élet és Tudomány* stb.) nem folyószámot, hanem keltezését kellene adni: így tudjuk elhelyezni a cikket az időben (pl. vita keretében az időrendi helyét, nekrológ-nál a halálozás idejét s így tovább). Napilapoknál a lapszámra való utalást meg lehetne takarítani. A *Népszabadság* vasárnapi mellékletére való hivatkozás esetenként (pl. március szám, 231. lap: Pető Gábor Pál cikke) egy egész sort kíván. Nem olyan terjedelmesek lapjaink, hogy ezek nélkül ne lehetne a keresett cikket gyorsan megtalálni.

Szükség van annotációra, de nem a cím és a lelőhely közé ékelve, hanem a lelőhely után. Ez esetben fölöslegessé válik a szögletes zárójel. A márciusi szám *Tá-nyavilág* címszava alatt szereplő egyik tétel szerintem helyesen így festene:

N. SÁNDOR László: Kisiskolák végnapjai? *Köznevelés*, ján. 12. A tanyai, falusi, félig osztott és osztatlan iskolák föl-számolásáról.

Ez a minta még néhány tanulságot mutat. Egyik, hogy a mostani gyakorlattal éppen ellentétben, a *címfölvételi szab-ványnak megfelelően*, az első sort kellene beljebbbezni, nem pedig a második és kö-vetkező sorokat. Ez nagyon sok helyet ta-karítana meg, egyszersmind szebbé tenné a tükröt. Második: az egyenlőségjel — ugyancsak takarékosaságból — elhagyha-tó; inkább szedessük dőlten a folyóirat-címet, az nem kerül több helybe — ha már a rövidítés lehetőségét nem akná-zzuk ki. Harmadszor: ha az évszámot és a lapszámot elhagytuk (ha mégis megtar-tanánk, az 1. számmal összetéveszthető 1. helyett p. betűt írjunk), a lapszámot kel-tezésre cseréljük.

Problematicusnak tartom a tárgysza-vas közlési rendet. Ez mindig szubjektív, hogy ne mondjam: önkényes. Miért *Szexuálpedagógia*, miért nem *Nemi neve-lés*? Miért *Faluszociológia*, miért nem *Ag-rártársadalom* vagy *Mezőgazdasági társa-dalom*? Koczogh Ákos *Mai textilművé-szetünk* című cikke miért az *Iparművé-szet*, s miért nem a konkrétabb *Textilmű-vészet* címszó alatt szerepel? Avagy *Sza-bolcs-Szatmár képzőművészete* miért csak a *Képzőművészet* alatt van, miért nincs *Szabolcs-Szatmár* címszó is?

A tárgyszavas közlésmód helytűközlés nélkül ugyanis nem teszi lehetővé, hogy az egyetlen címszó alá nem osztható,

komplex tárgyú írásokat másutt is sze-repeltessük. Ha csak egy helyre tesszük, már szubjektívak vagyunk; *egyáltalán nem bizonyos, hogy az olvasó ezze a mi-énkkel egyformán jár, ott keresi az írást, ahova mi tettük.* Ekkor kétféle megoldás születik: vagy kétszer (esetleg háromszor, négyszer) szerepel különféle helyen egyetlen írás, vagy önkényesen kerül az egyik helyre. A márciusi számban pl. mindkettőre van példa. Kétszer szerepel, méghozzá kissé eltérő címfölvétellel, Ki-rály István cikke: *Mai magyar irodalom és Móricz Zsigmond* alatt is. Katona Imre Petőfi-cikke azonban csak *Petőfi* alatt, holott ott volna a helye a *Népköltészet* tárgyszó alatt is.

Ott viszont most utalás sincs! Nem is lehet tételszámozás nélkül. Pedig a tétel-számozás nagyon üdvös volna (talán szá-monként újrakezdve, hogy ne szaporod-jon sokjegyűre; inkább a hónapot arab számmal jelölve, a tételt törtvonallal kapcsolva hozzá), hogy számonként, ösz-szesítve évenként *mutatót* lehessen adni. Név- és tárgymutatót egységes betűrend-ben.

Ez két dolgot is fölöslegessé tenne. Egyrészt magát a tárgyszavas közlésmó-dot. Helyette vagy egy logikus szakrend volna kívánatos, vagy *egyszerű időrend*, *illetőleg a földolgozott folyóiratok köz-lési sorrendje*. Másrészt a mostani cím-szavakon belül a betűrend alapján törté-nő közlési sorrend is mellőzhető lenne. Ennek az égvilágon semmi értelme sincs! Miért kell — hogy a márciusi számnál maradjak — E. Fehér Pál vitacikkének előbb állania, s csak utána Kiss Ferenc eredeti írásának, amellyel E. Fehér Pál vitázik? Csak azért, mert ennek F-fel, annak K-val kezdődik a neve! *Ennek a mechanikus szempontnak kedvéért ösz-szekuszáljuk az élet természetes rendjét, a vita folyamatát.*

A júniusi szám előszava bejelenti: túl-zottak voltak azok az aggodalmak, me-lyek a többi folyóiratot féltették a *Látó-határtól*, a magyar digest — mert azért sajátos arculata ellenére is *digest* — nem hátráltatja, hanem talán még segíti és ösztönzi is a többi folyóirat munkáját és olvasótáboruk növekedését. Késégkí-vül: folyóiratnak is, írónak is büszkeség bekerülni a *Látóhatár* egy-egy számába, s ez bizonyára serkenti a szerkesztősé-geket.

Ugyancsak a júniusi számból tudjuk meg, hogy az első szám 1972 decemberé-ben 15 ezer, az utóbbi számok már 27—28 ezer példányban jelentek meg. Azóta nyilván tovább növekedett a példányszám.

Sok sikert kívánunk a Látóhatárnak!

Péter László

Állománygyarapító munkájában vegye igénybe a

KÖNYVTÁRELLÁTÓ

könyvesboltjait és elárúsító helyeit

A Magyarországon és a szocialista országokban kiadott
szakkiadványokat árusítja a

Könyvtárellátó Szakkönyvesboltja

Bp. XIII., Bulcsu u. 21 b. — Telefon: 408-195

Egész éven át 50%-os árkedvezményt ad a korábban megjelent
könyvek széles választékából a

Könyvtárellátó raktára

Bp. XIII., Radnóti u. 18. — Telefon: 126-841

Német, román, szerb-horvát és szlovák nyelvű kiadványokat
árusít a

Könyvtárellátó Könyvesboltja

Bp. VI., Népköztársaság útja 16. – Tel.: 113-043

A tőkésországokban megjelent tudományos és szakkiadványok
megrendelhetők a

Könyvtárellátó Import Csoportjától

Bp. XIII., Visegrádi u. 62. — Telefon: 491-198

Könyvtári nyomtatványok és kisebb felszerelési cikkek kaphatók a

Könyvtárellátó Nyomtatványboltjában

Bp. XIII., Garam u. 34. — Telefon: 203-502

Tájékoztatót és felvilágosítást ad a

Könyvtárellátó Vevőszolgálat

Bp. XIII., Visegrádi u. 62. — Telefon: 490-927

Haladó polgári elméletek a művészet és a közönség viszonyáról

A művészet és a közönség viszonya a művészetről szóló fejtegetéseknek talán leg többet vitatott kérdése. Végső soron mindig ez az alapja valamennyi vitának, amely a tömegművészet *vagy* elitművészet, a közérthetőség *vagy* ezoterikus (beavatottakhoz szóló) kifejezőmód, az arisztokratikus *vagy* demokratikus művészetfelfogás — és a hasonló vagy-vagyok sorát még hosszan folytathatnánk — hívei között folyik. E viták tengelyében más szóval mindig az a kérdés áll, hogy miképpen töltheti be a művészet magasrendű humanitárius hivatását úgy, hogy ezzel egy időben kielégítse a leg szélesebb rétegek szórakozási, időtöltési, pihenési igényeit is. Más megfogalmazásban: hogyan szüntethető meg az évszázados ellentmondás a minden jelentékeny új művészetet elutasító hajlam, és másrészt a kényelmes, szabványokat kedvelő és konvencióhoz igazodó átlagos tömegizlés között.

Ezeket a problémákat a *művészet* felől az esztétika közelítette meg; a nagy klaszszikus esztétikai rendszerek központi kérdése ebben a vonatkozásban némi egyszerűsítéssel így tehető fel: milyen tulajdonságai teszik a nagy művészetet nagy művészté? A befogadás kérdését viszont, vagyis azt, hogy az általuk így módon leírt nagy művészetet kik és hogyan értik meg, komoly formában föl sem vetették. Magától értetődőnek tartották, hogy minden jelentékeny alkotás esztétikai hatásának oka és gyökere föllelhető magában a műben, és e hatás egyforma erővel és egyenlő érvénnyel sugárzik ki minden „normális” befogadóra. Vagyis a hatást csupán a műtől a közönség felé haladó egyirányú folyamatnak tekintették, és elmaradásának, vagy inadekvát (tehát az eredendő, lényegi intencióktól különböző) megvalósulásának okát a művészet szempontjából közömbös, külsődleges tényezőkkel: a közönség alacsony műveltségi szintjével, művészi érzékenységének fejletlenségével stb. magyarázták.

A kérdésnek ezt a részét ezzel egyszersmind az esztétika vizsgálódási körén kívülre tolták: a művészet és a közönség közötti ellentmondás szerintük csak átmeneti, ami a társadalom kulturális intézményeinek demokratizálásával, a közzírlés kiművelésével magától megszűnik, tehát csupán addig tart, amíg a tömeg ízlése nem nő fel a nagy művészet megértésének szintjéig.

A művészet és a közönség, illetve az esztétikum és a befogadás kölcsönviszonyának ilyen, viszonylag egyszerűbb értelmezése, bár a legkülönfélébb és nemegyszer gyökeresen ellentétes világnézeti rendszerekbe ágyazva, jórészt még ma is uralkodik. Pedig már igen korán — a XVIII. században — akadtak Franciaországban és Angliában írók, költők, kritikusok, akik az akkorra hazájukban már kialakult kapitalista kulturális szabad piac nyomását saját bőrükön érezve megsejtették, hogy a művészet és a közönség között sokkal mélyebb belső összefüggések vannak. Szórványos megjegyzéseikből kitűnik, hogy távolról sem voltak olyan naivak, mint számos német filozófus kortársuk (mindenekelőtt a legnagyobb, Hegel): nem ringatták magukat abba az ábrándba, hogy a művészi alkotások szabad piacra kerülése és ebből következő kiszolgáltatottságuk a mindenkori vásárlóképes közönség ízlésének, szórakozási szükségleteinek érintetlenül hagyja a művészet autonómiáját; sokan már ekkor rádöbbsentek, hogy amikor a művészet felszabadult a műpártoló arisztokrata mecénások gyámkodása alól és a megvásárlására képes polgári tömegé lett, teljesen kiszolgáltatva magát ez utóbbi kíváncsalmainak. Ha korábban megalázkodónak érezte a „fejedelmi kegyencnő” szerepét, most be kellett érnie az utcasarki prostituált helyzetével. Az egész művészeti termelésnek alkalmazkodnia kellett a kereslet mindenkori igényeihez, ami viszont rövid idő leforgása alatt átalakította az alkotások legmélyebb lényegét, sarkaiból forgatta ki az értékelés szempontjait. Tehát már két évszázaddal ezelőtt voltak, akik látták: a művészet és a közönség között nem külsődleges viszonyról van szó, e két fogalom mindegyike csak a másikkal összefüggésben határozható meg, mivel kölcsönösen befolyásolják és alakítják egymás lényegét. E korai felismerések azonban, bár a művészet valóságos társadalmi helyzetét sokkal pontosabban fogalmazták meg, mint a klasszikus német filozófia esztétikai koncepciói, szór-

ványosak maradtak, egységes elméletté nem álltak össze. A művészet szociológiai szempontú vizsgálatára csak a múlt század közepétől került újra sor, amikor a pozitívizmus került a társadalomtudományokban uralomra. Ennek különféle irányzatai viszont legalább olyan egyoldalúak voltak, mint ellenlábasaik, a spekulatív idealista koncepciók: a művészet egészét a társadalom valamely *egyetlen* részfaktorával (politika, gazdaság, „milieu”, stb.) próbálták magyarázni.

A művészet és a közönség, a tömegkultúra-elitkultúra, a befogadás kérdésének differenciált szociológiai kutatása az elmúlt évtizedekben világszerte nagy ütemben indult meg. Ezek túlnyomó része empirikus vizsgálat, ami közvetlenül összefügg a tömegtájékoztatási eszközök rohamos terjedésével, és igen sok esetben gyakorlati célzatú megrendeléseket elégít ki. Mennyiségét tekintve ennél jóval szerényebb, tudományos értékét tekintve viszont fontosabb a kutatásoknak az a része, amely egy történeti szempontú művészetszociológia eszközeivel keresi az esztétikum és a befogadás, a mű értéke és az ízlés, a művészet és a közönség, a művészi érték és a valóságos hatás, egyszóval, a művészet és a társadalom antinómiáinak feloldási módját, valamint — ettől elválaszthatatlanul — egy olyan szintetikus művészettudomány megteremtésének útját, amelyben egységbe olvadnak majd az eddig mereven elkülönült esztétikai és szociológiai szempontok.

1. Stílus és társadalom

A továbbiakban néhány olyan jeles művészetszociológiai, társadalomtörténeti és filozófiai munkára szeretnénk föl hívni a figyelmet, amelyek a művészet és a társadalom viszonyát az általunk felvetett kérdések szempontjából a legmélyebben elemezték.

A magyar származású *Hauser Arnold* pályafutása Budapesten kezdődött. Egyik alapító tagja volt az I. világháború előtt az ún. Vasárnap Társaságnak; 1917-ben Hauser Fülöp Lajos és Lukács György mellett a Szellemtudományok Szabad Iskolájának vezérégyénisége. A Tanácsköztársaság után kénytelen Németországba, majd onnan Hitler hatalomrajutása után Ausztriába, illetve — az Anschluss után — Angliába emigrálni. Azóta is Londonban él, egyetemi tanár. Főműve, *A művészet és az irodalom társadalomtörténete* 1953-ban jelent meg; a magyar a tizenegyedik nyelv volt, amelyre lefordították.

Arnold Hauser hatalmas műve ez ideig a legátfogóbb munka a művészet és a társadalom, a művészet és a közönség közötti kapcsolatáról. Gyakorlatilag átfogja az európai művészet egészét az archaikus kortól a XIX. század végéig. Hauser elsődlegesen művészettörténész és művészetszociológus, így érthető módon elemzéseinek középpontjában a képzőművészet alkotásai állnak. Viszont ahol a művészeti fejlődés folytonosságát jobban reprezentálja az irodalom, ott ez kerül előtérbe.

Ha *A művészet és az irodalom társadalomtörténete* című munkát *gyakorlati* szempontból ítéljük meg, azt kell mondanunk: aligha van még olyan magyar nyelvű mű, amely két kötetben (tehát viszonylag kis terjedelemben) ilyen gazdag képet ad az európai művészet és az európai közönség közötti több évezredes kapcsolat történetéről, és amely a Hauseréhoz hasonló plaszticitással, adatok és konkrét elemzések ilyen bőségével mutatja be azt a bensőséges viszonyt, amellyel e két szféra minduntalan kölcsönösen alakította egymás legmélyebb lényegét: a közönség ízlése, a megrendelők társadalmi helyzete, anyagi javainak bősége vagy szűkössége, a konvenciók stb. a művészet legmélyebb szerkezeti-formai elveit; ez utóbbiak pedig a művészetek befogadásának módját, a közönség ízlésének és művészetszemléletének történetileg változó típusait.

Érdekes viszont egy pillantást vetni arra az *elméleti* bázisra, amely Hauser művének rendező és rendszerező elvét jelenti és így minden ponton meghatározza a művészet-társadalom viszony tárgyalásának módját. Hauser szerint a műalkotás három motivációs sor — a szociológiai, a lélektani és a formai — keresztezési pontjában jön létre, és e három közül az elsődleges, a meghatározó a *szociológiai motiváció*. Milyen tehát e három viszonya? Hauser szerint a minden korra jellemző sajátos szociális közeg, társadalmi állapot — vagyis a különféle társadalmi szférák: a gazdaság, a politika, a nemzeti tudat stb. bonyolult együttese — alakítja ki a vele egyező szemléleti, befogadási, életlátsái „posztulátumokat”, vagyis a „pszichológiai faktort”. (A szociológiai és pszichológiai motivációk kapcsolatát Hauser a művészeti formák megértése szempontjából még tovább differenciálja a szemlélet formáinak, vagyis a lélektani tényezőknek konvenciókra hajló természetében; ennek következtében mutathatnak szerinte valamely kor művészeti formái olyan jegyeket is, amelyek a mögöttes álló szociális motívumokból közvetlenül nem vezethetők le, hanem egy korábbi állapotnak felelnek meg, majd e korábbi állapot eltűnése után az emberi pszichében megmerevedve, sematizálódva, mint *tradicionális* szemléleti formák élnek tovább.)

Az ily módon szociálisan meghatározott lélektani tényező és a — szintén a pszichében elraktározott — korábbi művészeti konvenciók, formaalkotási hagyományok együttesen alakítják ki egy-egy történelmi periódus uralkodó korstílusát.

Már e vázlatos ismertetésből is látható, hogy Hauser a művészet társadalmi meghatározottságát vallja, viszont koncepciójával igyekszik elkerülni a primitív vulgárszociologizmusnak és vulgármarxizmusnak azt a hibáját, amely a művészeti stílusoknak valamely társadalmi rendszerhez vagy folyamathoz, osztályhelyezethez stb. való merev hozzárendelésében jelentkezett. Ezért „építi be” a szociológiai meghatározó és a forma közé a korra jellemző és az emberi pszichében élő szemléleti formákat, amelyeket egyrészt közvetlenül koruk szociális állapota, másrészt pedig a régebbi periódusoknak főleg a művészetben továbbélő formaalakítási konvenciói határoznak meg. Azt, hogy e „közvetítők” segítségével milyen differenciált, sematizmustól mentes elemzésekre nyílik mód, éppen Hauser műve tanúsítja. Felfogása viszont mégsem mentes minden problémától. Ugyanis bármilyen gazdagon elemzi is Hauser a művészet és a társadalom bonyolult benső összefüggéseit, a művészetet mégis a társadalomból „vezeti le”, „eredezteti”, és ezáltal olyan szférává alakítja, amely minden függése ellenére a társadalomhoz képest valami külsődleges, valami, ami megmagyarázható ugyan a társadalomból, azonban rajta kívül áll, vele szemben autonóm szféra. Más szóval: Hauser szerint a művészet bizonyos társadalmi hatásokat bonyolult közvetítésekkel fölvesz és magába olvaszt, illetve a másik oldalról a közönség a befogadás során a műalkotás egyes specifikus elemeit visszaemeli a társadalomba, a mű maga azonban mindamellett érintetlenül megőrzi autonóm lényegét, objektíve (tehát társadalmi funkcionálása konkrét módjától függetlenül) benne rejlő esztétikai jegyeit. Vagyis a mű mint az esztétikum hordozója lényegében *társadalmon kívülülé válik*, „valamivé, ami nem alkotja a társadalmi valóságot, tehát nem belső viszony fűzi a valósághoz...” (Karel Košík: *A konkrét dialektikája*)

Hausernél a pszichikum mint közvetítő tényező a szociális szféra és a művészeti formák között — mozgékonyasága folytán — idővel mindig szinkronba tudja hozni a befogadást az alkotással, vagyis a közérthetőség problémája nála mindig csak átmeneti jellegű. Ezért végső soron a *közönség és a művészet kapcsolatát optimista módon ítéli meg*. Axiómának tekint, hogy 1. az esztétikum, mint a műalkotás lényege, a legfőbb emberi értékek esszenciája, és 2. tendenciájában minden normális ember számára elvileg elérhető.

(Folytatjuk)

Könczöl Csaba

A Magyar Anjou Legendárium hasonmás-kiadása

Ha visszapillantunk a magyar könyvkiadás múlt évi termésére, és azt vizsgáljuk, melyik volt könyvművészeti szempontból a legkülönb, legszebb kiadvány, minden tévovázás és hosszas fejtörés nélkül kimondhatjuk: a Magyar Anjou Legendárium hasonmás-kiadása. Ezzel ugyan elébe vágunk annak a döntésnek, amelyet a „szép könyv”-verseny zsűrije hoz majd a maga idején, de nem kételkedünk benne, hogy a zsűri is el fogja ismerni, hogy könyvművészeti szempontból ennek a műnek a megjelenése volt 1973-ban a magyar könyvpiac legkiemelkedőbb eseménye.

E legendáskönyv, amely 1330 táján készült a magyar királyi udvarban, és később több darabra bontva széjjelszóródott, 1925-ig teljesen ismeretlen volt a magyar tudományos körökben. Ekkor azonban Karl Lajos irodalomtörténész forráskutatók végzése céljából Rómába utazott, és a Vatikáni Könyvtár egyik nyomtatott katalógusát böngészve, felfigyelt egy kó-

dexre, amely Jézus, az apostolok és az egyház több szentjének életrajzát beszélte el képekben, köztük magyar szentekét is. Felfedezésére a Revue Archéologique lapjain hívta fel a szakkörök figyelmét. Karl Lajos egyébként csak irodalomtörténeti szempontból tanulmányozta e kódextöredéket, ikonográfiai, viselettörténeti vagy éppen miniatúra-festészeti stílusproblémák vizsgálatára nyilván nem érezte illetékesnek magát. Ellenben Levárdy Ferenc művészettörténész, aki 1941-ben a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjával egy esztendő Rómában töltött, megismervén a vatikáni kódextöredéket, elhatározta, hogy megkísérli annak tudományos feldolgozását. Három kiváló művészettörténész (Genthon István, Dercsényi Dezső, Vayer Lajos) is támogatta őt munkájában. Kutatásait párját ritkító kitartással harminc esztendőn át folytatta, a kivételes értékű kódexet sikerült rekonstruálnia, s most kezünkben az eredmény: egy háromíves tanulmány és

533 élénk színekben pompázó miniatúra színhű reprodukciója. A kódexben a szentek legendái kis „képregényekké” állnak össze, de valamennyinél regényesebb magának a műnek, e hányatott sorsú legendáriumnak a története.

A Vatikáni Könyvtárban őrzött töredék 106 lapból áll. E lapokat XIV. Benedek pápa még bíboros korában vásárolta meg, s éppen abban az évben — 1740-ben — köttette bőrbé, amikor megválasztották pápának. A kódex művésze minden egyes lapra 4–4 miniatúrát festett. Az 1940-es években azután kiderült, hogy a New York-i Pierpont Morgan Library még 1908-ban megvett 85 miniatúrát, amelyek bizonyíthatóan ugyanebből a kódexből valók, csakhogy eladójuk négyfelé vágta a lapokat. A közelmúltban pedig Vayer Lajos professzor a leningrádi Ermitázsban megtalálta e legendárium öt lapját. Levárdy Ferenc kutatásai során megállapította, hogy a kódex festője Jacobus a Voragine dominikánus szerzetes 1270 táján írt *Legenda Aurea* című munkája alapján dolgozott, s az ebből merített életrajzokat töltötte meg hat olyan legendával, amelyek hiányoztak Jacobus a Voragine sokáig Európa-szerte olvasott könyvéből. Az említett hat legenda között találjuk Imre herceg, I. László király és Gellért püspök képekben elbeszélte élet-történetét. A legendáskönyv Levárdy számításai szerint 25 quaternióból állott, de a művész, aki készítette, igencsak bővben lehetett a pergamennek, mert a kor szokásával ellentétben, pazarló módon csak a fóliók egyik oldalára festette mi-

niatúráit. Összesen tehát kétszáz festett lappal kell számolnunk, s ezekből körülbelül ötven lapnak még nem sikerült a nyomára akadni, ezek lappanganak, vagy elpusztultak.

Levárdy Ferenc történeti és stíluskritikai vizsgálatok alapján megállapította, hogy a gazdagon festett legendárium 1330 táján Károly Róbert (ur. 1307—1342) magyar király megrendelésére készült, s a megrendelés teljesítője valószínűleg Hertul mester, a király udvari festője volt. Hertul az egykorú oklevelek magisterként emlegetik, tehát egyetemet végzett, és pedig valószínűleg Bolognában. A legendárium miniatúráit giottói tömörséggel komponálta meg, gyakran alkalmaz építészeti motívumokat, mélytűzű vörös és kék színek uralkodnak kis képeken, hátterük pedig mindig arany. Valamennyi képen ott dereng a bizánci festészet hatása, a ruhák reddői azonban már nem olyan merevek, mint a bizánci ikonokon, hanem a bolognai miniatúrafestők modorára emlékeztetnek.

Amikor Károly Róbert 1333-ban Nápolyba vitte kisebbik fiát, András herceget, mint a nápolyi trón várományosát és Johanna királylány jegyesét, akkor kapta az ifjú herceg — valószínűleg szüleitől ajándékképpen — a színes legendáriumot. A magyar Anjou-herceg meggyilkolása után a bosszúhadjáraton Nápolyban járt magyar sereg természetesen hazahozta a kincset érő kódexet. Hitelesnek elfogadható adatok szólnak arról, hogy később, mikor Hedvig magyar királylány, I. Lajos leánya a lengyel trónra lépett, magával vitte a nevezetes legendáriumot, a lengyel udvarból pedig — diplomáciai szolgálatok jutalmául — olasz humanisták birtokába került, ők vagy örököseik szedték széjjel és bocsátották áruba töredékeit.

A Magyar Anjou Legendárium hasonló kiadását a Magyar Helikon rendezte sajtó alá kivételes gondnal és igényességgel. Szántó Tibor tervezte a könyv borítóját, a bevezető tanulmányt szép metszésű garamond betűből szedette és levegős ritkítással tördeltette. Ám a legsikertesebb mégis a reprodukciók színhatása, a hat színnel nyomott reprodukciók szépsége azt a magas színvonalat is feljelmúlja, amelyhez Szántó Tibor korábbi művészeti albumai már hozzászoktattak. Vajon hogyan sikerült elérni, hogy ilyen harsogók, tüzesek legyenek e reprodukciók színei? A nyomást az arannyal kezdték, ezt követte a kék és a sárga, kétféle vöröset használtak, a tűzpiros bíbort és a mélyvöröset, ezután következett a fekete, és a végén még egyszer rányomták az aranyat (ez tulajdonképp már a hetedik nyomás volt), így kapták meg a hátterek fémes csillogásukat.

Kivételesen értékes tudományos ered-

ményt ért el Levárdy Ferenc az első magyar Anjou-uralkodó legendáskönyvének rekonstruálásával és sokszempontú feldolgozásával, s a magyar könyvművészet egyik remekét alkotta meg Szántó Tibor a hasonmás-kiadás megtervezésével. Jó munkatársakra talált Ginács László műszaki szerkesztőben, valamint a Kossuth

Nyomda kitűnő klisékészítőiben, szedőiben és gépmestereiben.

Vigas és kárpótlás ez a gyönyörű könyv azért a fájdalmas tényért, hogy ebből a mesés szépségű legendáriumból egyetlen lapot sem találunk magyar gyűjteményben.

K é k i B é l a

Serdülőknek való...

Az a néhány könyv, amelyre ezúttal felhívjuk a könyvtárosok figyelmét, látószólag alig tartozik össze, mégsem „véletlenül” sodródott egymáshoz. Az elmúlt féleztendő gazdag természetéből azzal a megfontolással válogattuk őket, hogy a művelődő, érdeklődő serdülők időszerű kérdéseire választ adhatnak.

A tematikában a könyvkiadás problémáérzékenysége mutatkozik meg. Ami kiváltképp akkor értékelhető, ha a sokszor hallott pedagógusi tapasztalatra gondolunk: kb. 4–5 évenként merőben más nemzedék kerül a középiskolába, s ez az eltérés érdeklődésben, szokásokban, vérmérsékletben egyaránt észlelhető, tehát az eltérő jelenségek nem sorolhatók a „divat” kategóriájába.

Feltűnő fordulatot láthatunk pl. a néprajzi érdeklődés új fellángolásában. (Pár évvel ezelőtt a felnőttek még nosztalgikus kesergéssel temették a népdalt, miközben gyermekeik a másik szobában twisteltek. Ma furulyaszótól hangos a házbuli.) Mázás köcsögöket, szötteket gyűjtő fiatalok stoppolják az autókat az utak mentén, s egy-egy „igazi” népviseleti ruhadarab nagyobb örömet szerez, mint pár évvel ezelőtt a „valódi” nyugati farmernadrág. Ehhez az új szenvedélyhez igen jó alapot ad *Kósa László és Szemerkényi Ágnes Apáról fiúra* című könyve, mely alcíme szerint *néprajzi kalauz*. (Főcíme igencsak vitatható, azt a gyanút kelti, mintha csak fiúkhoz szólna, holott valójában „koedukált” könyv a javából, mindenkinek érdekes, hasznos, nemre való tekintet nélkül, s bízvást hozzátelhetjük: korra való tekintet nélkül is.) Alapozó könyv: elemi ismereteket ad, de ezt kitűnő módszerrel, jó rendszerezéssel, szép nyelven és tágas kitekintéssel.

Bevezetőjében tudunkra adja a néprajz megalapozója Hérodotosz volt, aki már 2500 évvel ezelőtt egybevetette a különböző városállamokban élő görögök szokásait. A könyv igen dicséretes módon követi korai mesterét: nincs tekintettel az államhatárookra, hanem mindenütt bemutatja a paraszti élet hagyományait, ahol a Kárpátok által övezett tájon magyarok laknak; olykor még egy lépéssel

távolabb is, hiszen a csángókról sem feledkezik meg (ugyan hányan tudják, hogy ez a név az „elcsángál”, vagyis csavarog igéből származik?); és alapozásában is a teljes paraszti lét bemutatására törekszik, a tárgyi és szellemi néprajz áttekintésére, valamint ennek kapcsolataira a „magas” kultúrával, főként az irodalom és a zene területén. Hitelesen hirdeti, hogy nemcsak népi írónk „népiek”, de egész irodalmunkra milyen erővel hatott és hat a népballada, az anekdota, a monda, a szólások, metaforák gazdag és gazdagító ereje. A szép képekkel illusztrált kötetet bibliográfia egészíti ki, hasonlóképpen színvonalas válogatás a néprajz, a szociográfia és a parasztsággal foglalkozó történettudományi irodalomból. Valóságos *aranybánya* az elmélyedni szerető, komolyan érdeklődő diák számára.

Ha az előző könyvnél csak kifogásolhattuk a címet, a következő gyakorlati hasznú munkánál éppenséggel helytelenníthetjük. Csak *lányoknak* — ez áll annak az összeállításnak a fedőlapján, amely a lakberendezés, lakásdíszítés, barkácsolás, szobanövény-ápolás, főzés, terítés, vendégvárás, öltözködés, sport, szórakozás témakörében ad tanácsokat. A tanácsok ötletesek, jók, a szemléltető rajzok szellemesek (*Zsoldos Vera* munkái) — hanem az egészen a lány-tematikába utalása dédanyáink szemléletét tükrözi, vagy még annál is rosszabbat. (Dédanyáink idején legalább a könyvespolcot nem a nők csinálták!) Pedig a mai serdülő fiúkat arra kell nevelnünk, hogy a családi élet új formái közt helytálljanak, tehát minden házi tevékenységhez értenek, ne „segítsenek”, hanem közreműködjenek a munkamegosztásban. Amihez jó kézi-könyv ez a kiadvány — ha koedukálnak tekintjük. Tartalmi szempontból csak annyi kiegészítés kellett volna, hogy a fiúk öltözködése is helyet kapjon benne.

A kötet *Hogyan kell szórakozni?* c. fejezete (szerzője: *Békés Mária*) nagy teret szentel az olvasásnak, és valóban szépen, okosan foglalja össze mindazt, ami „örök barátaink” társaságát élvezetessé, nélkülözhetetlenné teszi számunkra. Megtanít az elmélyült olvasás legjobb mód-

szereire, figyelmeztet a könyvek becsülésére, óvására, előkészít a gyűjtésre, megmagyarázza az ex libris jelentőségét, végül a könyvtárba is elvezet, egészen a betűrendes katalógusig. (Szellemes megállapítása, hogy a katalóguskarton a könyv „személyi igazolványa”). Kár, hogy itt megtorpan. Néhány mondat a szakkatalógusról eligazította volna azt a diákot, aki egy adott témakörben keresgél, anélkül, hogy tudná, kitől és hány művet talál? Az értelmes serdülő szakkörben, önképzőkörben annyi önálló munkát vállal, hogy a szakkatalógus ismerete feltétlenül szükséges számára. A kötetet *Sulyok Magda* szerkesztette.

A gyakorlati haszon szempontjánál maradvá a nevezetes háziorvos-tanácsadó, dr. *Benjamin Spock* munkája, a *Tinédzserek* könyve következik. Igen fontos mű, kivált most, amikor a „családra nevelés”, szexuális oktatás nemcsak polgárjogot nyert, de az iskolák rendeletileg előírt kötelessége lett. Ez a kötet akár *tan-könyvként* is felhasználható. Spock doktor humánus, kulturált felvilágosító, akinél a biológiai és lélektani jelenségek egységbe tartoznak, aki a legintimebb szférákban az érzelmi, emberi megnyilvánulásokat tartja elsődlegesnek. Bár más társadalmi közegben él és dolgozik, mondanivalója nálunk is érvényes. Az, először írójának aggálya (mely szerint a fiatalok nem fogják „elég modernnek” tartani) alaptalan. Legfeljebb egy-két olyan megállapítása mosolyt keltő, mint az, hogy az apák nem alkalmasak a fiúk felvilágosítására az irántuk érzett „tisztelttel vegyes félelem” miatt. Viszont nagyon is igaz a lányoknak szánt megnyugtatósa: „az olyan szülőknek, akik eszményeket oltanak gyermekeik lelkébe, éppen annyi fiuk van, mint lányuk”. Tehát a komoly, igényes kislányoknak nem kell félniük: megtalálják a hozzájuk illő párt.

A kis terjedelmű könyv röviden, tömören, közvetlenül, de szabatos orvosi nyelven mindent elmond, amit a témakörből az érintett korosztálynak tudnia kell.

A szépirodalom és ismeretterjesztés háttérterületén járunk, amikor egy régen várt Kozmosz-kiadványt ajánlunk: G. Beke Margit *Északi istenek* című fordítás-átdolgozását az Edda dalok alapján. Tudvalevő, hogy a germán ősmítosz a legépebb formában az Edda-dalokban, vagyis a skandináv mitológiában maradt fenn. Ez az északi mítosz jóformán teljesen ismeretlen a mai fiatalság számára, valójában soha nem is volt olyan közismert nálunk, mint a mediterrán népeké, s ami hozzánk eljutott belőle, az is csak a Wagner-operák romantikáján szűrődött át. Zord világ ez, mert komor az északi táj is, „a fagyos szelek, bömbölő viharok, tomboló vizek, sötétség, vad sziklák, jéggel borított hegyek, ordító farkasok hazája”. Drámái az ember küzdelme ezen a szinten, de annál szimbolikusabb diadala is: „...a sarjadó vetés eleven, zsenge földje lassan benövi a követ, begyógyítja a szántóföld sebeit; a gabonátáblák sokasodnak, a vad sziklák kevesbednek az emberlakta világon.” A táj és ember küzdelmét jelképekben ábrázoló mítosz szinte érintetlenül fennmaradt, mivel itt az osztálytársadalom csak a XII–XIII. században vette kezdetét, akkor is a rabszolgaság kihagyásával, rögtön a feudális formák között. A vele együtt megjelenő írásbeliség pedig nem feledtetni akarta (mint pl. nálunk) az ősi mítoszt, hanem megőrizni. G. Beke Margit mély átélésről tanúskodó, az eredeti énekek rusztikus, barbár szépségét megmutató próza feldolgozása a néprajz és a történelem iránt érdeklődő fiatalok élmenye lesz.

Kicsit nehezebb, a Kozmosz könyvek szokásos olvasmányosságától eltérő hangú, a politikai publicisztika műfajába sorolható mű *Dezséry László Erőszak* c. könyve. Megéri a fáradságot, nemcsak érdekessége miatt, hanem főként azért, mert megértet naponta hallott, de az okok magyarázata nélkül felületesen ismert dolgokat. A könyv az erőszak kérdéskörének szempontjából vizsgálja az Amerikai Egyesült Államokat, különböző amerikai szerzők szociológiai munkái alapján. Köztudomású, hogy az erőszak az USA-ban állandóan jelen van: gyakorolják a gengszterek a lakosság fölött, a rendőrség a tüntetőkkel szemben, a fehérek fajvédelmi szervezetei a négereken, a fekete nacionalizmus csoportjai különböző összecsapások esetén; békésebb, de igen szívós formában erőszakoskodnak a hippik is; a nagyvárosokban sötétedés után nem tanácsos az utcára lépni; a gazdagabb polgárok a városokon

Trojan Marian József ex librise

kívül épített villanegyedeiket fallal veszik körül és magántestőrséget tartanak; a munkásnegyedek lakói megfizetik körzetük valamelyik huligán bandáját, hogy az védje meg őket a többifől — a kora középkori Európában ismerünk hasonló jelenségeket. Dezséry az amerikai történelem rövid áttekintésével bizonyítja, hogy a viszonylag „fiatal” USA most, a modern technika hatékonyabb ölő-eszközeivel járja végig azt az utat, amit Európa ezer év előtt tett meg. A sokféle bevándorlóból és a behurcolt négekből összeverődött lakosságot számtalan ellentét szakítja szét, s ilyen körülmények között a szabad fegyvervásárlás lehetősége valóságos veszedelem. A legsúlyosabb ellentét a fehérek és a négekre közötti, amely többnyire osztályharc jellegű, hiszen a négekre többségének nyomora közismert. Súlyosbítja helyzetüket a gettóban folyó élet, s annak minden torzító tünete. (Pl.

a néger anyák 30%-a neveli egyedül gyermekét — a fehérekénél ez csak 10% —, közben kevesebbet keres, több gyermeket szül, és többször marad munka nélkül.)

A kötet legérdekesebb fejezetei a fiatalokról szólnak, az egyetemisták politikai küzdelmeiről és a rendőrök erőszakos beavatkozásairól; ezenkívül szemléletes képet kapunk a különböző színezetű hippi csoportosulásokról is.

Végül meg kell említenünk a *Tíz randevú* című antológiát, mely a világifjúsági találkozó alkalmából készült. Első része szépirodalmi összeállítás, különböző népek íróinak és költőinek mai fiatalokról szóló írásaiból. Magyar anyagából kiemelkedik *Illyés Gyula* Állati szép és ol-tári jó című cikke, az ifjúság rétegnyelvéről. A második rész riportokat, dalokat, rejtvényeket közöl.

Bozókya Éva

AZ ISMERTETETT KÖNYVEK

Kósa László — Szederkényi Ágnes: Apáról fiúra. Móra, 300 l. 30 Ft
Csak lányoknak. Móra, 268 l. 28 Ft
Benjamin Spock: Tinédzserek könyve. Medicina, 210 l. 24 Ft
Északi Istenek. Móra, 140 l. 23 Ft
Dezséry László: Erőszak. Kozmosz 336 l. 13,50 Ft
Tíz randevú. 246 l. Kozmosz 9,50 Ft

könyvtári szakirodalom

Könyvtár és művelődés

A Jászberényi Városi-Járási Könyvtár értesítője, 2/1971. és 3/1972. kötet

A Jászberényi Városi-Járási Könyvtár értesítőjének első kötetét annak idején — a Könyvtáros 1972. évi 5. számában — lelkesen, de lelkesedésemet egyszersmind indokolni is próbálva üdvözöltem. Azt kívántam, hogy a sorozat folytatódjék, és ne fulladjon ki.

Nos, a két újabb kötet tanúsítja, hogy kívánságom teljesült. A sorozat úgy folytatódott, hogy tartalmilag sem fulladt ki. Jó, hogy a B-típusú könyvtárak és az őket körülvevő társadalom évenként is produkálhat egész kötetnyi, többszörösre érdemes szellemi terméket. Csak ösztönözni, szervezni kell ezt a produkciót.

Az újabb kötetek az első kötet helyismereti-helytörténeti szálát erősítik, juttatják hegemoniára. Az 1971. évi kötetben a helyismereti bibliográfiáé és a szövegközlésé a főszerep. (Arató Antal: Az Országos Széchényi Könyvtárban található jászszági vonatkozású kéziratok jegyzéke; Jászszági vonatkozású személyek levelezése; Budai Benjaminsz: A Jászszági jászszági vonatkozású cikkeinek mu-

tatója, 1954—1971; Arató Antal — Hasznos Rozália: Jászszági vonatkozású sajtócikkek repertórium, 1967—1971; Válogatás Vágó Pál leveleiből; Gecse Árpád: Művészanekdoták.) Az 1972. évben — a bibliográfiái vállalkozások mellett (Arató Antal: A jászszági sajtó bibliográfiája, 1868—1945; Hasznos Rozália: Jászszági vonatkozású sajtócikkek repertórium, 1972) — a helyismereti-helytörténeti közlemény műfaja (ünnepi megemlékezés, tanulmány) jut túlsúlyra.

A szűken vett könyvtári-módszertani tematika — az első kötet másik jellemző szála — a mostani két kötetben éves beszámolóvá és adatközléssé vékonyul (mindkettő Nemes András munkája). Ezt egy nagyobb, például megyei könyvtár hasonló kiadványában már „észrevételezni” kellene. Itt azonban arról van szó, hogy a rendelkezésre álló kevés könyvtáros az elmúlt két évben bibliográfiái alapműszereinek elkészítésével volt elfoglalva, s így másra nem jutott idő. Majd a további kötetekben bizonyára sor kerül abbéli óhajom teljesítésére is, hogy

a könyvtár dolgozói könyvtárszociológiai és pedagógiai irányban fejlesszék érdeklődésüket és publikációs tevékenységüket.

Sokat javult a két kötet külső formája. Sőt: a harmadikban már a grafikák is „elég szépen kijönnek”. Ideje lenne azonban véglegesen kikötni valamilyen „külsőalaknál”. Ez is hozzátartozik a sorozat nagykorúsodásához. Lehet, hogy a har-

madik kötet már a végleges formát mutatja? Ha igen, akkor felhívom a figyelmet a gondosabb „térbeliség” szükségességére (pl. ügyelni kellene arra, hogy a közlemények a verzókon végződjenek, s ne kelljen az üresen maradt verzókat töltelékkanyaggal „kivattázni”).

Futala Tibor

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve XV.

1970—1971.

A nagy múltú évkönyvsor újabb kötete igen sokoldalú tartalommal jelent meg. Az írások zöme történeti, szociológiai és munkaszervezési témákkal foglalkozik. Az 1970—71. évi beszámolóból a „szokásos” kép tükröződik: a könyvtárosok egyre intenzívebb munkája, fokozódó megterhelése — változatlanul mostoha körülmények között. A nekrológok száma szomorúan nagy — közülük *Nyilas Márta* Kórhalmi Béláról szóló írását érdemes igényessége miatt kiemelni; ez az írás a korabeli viszonyokról szólva egyben művelődéstörténeti képet is rajzol elénk, és átvezet a történeti témákhoz. *Remete László* ismeretlen Szabó Ervin-dokumentumokat (általa írt leveleket, s néhány hozzá írt levelet) ismert; ezek kapcsán számos életrajzi vonatkozást érint (családi kapcsolatai, egészségének romlása, külföldi utazásai, találkozásai politikusokkal, könyvtári szakemberekkel), s az életrajzi adatokat a társadalmi-történelmi összefüggésekbe ágyazza.

Több éves szünet után folytatódik a szervezési-vezetési kérdések tanulmányozása. *Weisz Sándorné* a könyvtár kezelési és ügyviteli szabályzatának kialakulásáról és fejlődéséről ír, kitérve a fontosabb tervezetekre is; érdekes tanulságokat von le a változtatásokból. Időszerű problémákat tárgyal *Bene Lászlóné* tanulmánya (Munkaszervezés a kerületi könyvtárban), bár — előző, 1965-ös írásától eltérően — megállapításai nem mentesek a terméketlen formalizálástól, s az általános tételek nem illeszkednek szervesen a gondolatmenetbe. Gyakorlatiasabbnak tűnik *Király Lászlóné* áttekintése az új munkaszervezési kísérletekről.

A szociológiai témájú cikkek közül elsőnek *Arató Józsefné* és *Hiripi Lajosné* közleményét említhetjük meg (Szociológiai dokumentáció a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban), amely hasznos tájékoztatás a fokozottan kibontakozó tuda-

mányos feladatokról első eredményeiről (együttműködés a rokonintézményekkel, a kutatók névjegyzéke, a könyvek központi nyilvántartása, bibliográfiai tevékenység). Csupán a szociológiai dokumentáció további feladatairól szóló, befejező részt érezzük kissé bátoratlannak, mert az még a visszakereső dokumentációt sem tartja — gyakorlati okokra hivatkozva — megvalósíthatónak.

Bálint Lehel Tamásné és *Hargitai Nándorné* — a korábbi hasonló kísérletek folytatásaként — a 3. sz. gyermekkönyvtár 1936-os és 1969-es forgalmi adatait hasonlítja össze. (Milyen jó lenne, ha fontosabb témakörökről is rendelkezésünkre állnának ilyen összehasonlításra alkalmas adatok!) Saját felmérésük módszertani szempontból nem hibátlan: a felmérés 100 napját például — tatarozás miatt — 80 napra megszakították. Ennek ellenére a változások jól érzékelhetők (a gyermekek ellátásának javulása, a választék bővülése, a gyermekek sokoldalúbb érdeklődése).

Figyelemre méltó *Tóth Dezsőné* tanulmánya, amely az újpesti 28. sz. kerületi könyvtár munkásolvásóiról, olvasmányaiokról, szabad idejük felhasználásáról ad képet. Tartalmas történeti (és szakirodalmi) áttekintés után az olvasmányok megosztását, a mai és a régi magyar, valamint a külföldi klasszikus irodalom olvasottságát, a szerzők népszerűségét elemzi, s az ismeretközlő irodalomra is kitér. Érdekes *Sz. Richlich Ilona* részletes beszámolója is az 5. sz. könyvtár 20—30 év közötti korú olvasóinak természettudományos érdeklődését kutató vizsgálatról. (Az eredmények egyebek között az alapfokú ismeretterjesztő, valamint a régebbi kiadású könyvek iránti csekély érdeklődést mutatják.) Tanulságos az olvasói igény és az állomány megosztásának összevetése, a propaganda hatásának felde-
rítése. Kár, hogy a gazdag adatokból le-

vont végkövetkeztetések laposak; egyes igényeket a könyvtár mint irreálisakat eleve elutasít (pl. a Középiskolai Matematikai Lapok és a Fizikai Szemle megrendelése, az olvasók által kért szakkönyveknek „szakkönyvtárak állománya-ként” való kényelmes minősítése), s hogy egészében véve túlzott optimizmussal a könyvtár feladatait főleg a természettudományos *propaganda* fokozásában jelöli meg. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik *Tongori Imréné* tanulmánya is, amely a 9. sz. könyvtár tájékoztató szolgálatáról, a tájékoztatás tárgyi és személyi-szervezeti feltételeiről, a tájékoztatást kérő olvasókról, igényeikről, könyvválasztási motívumaikról, a tájékoztatás aktív és passzív mozzanatairól szól.

A Szabó Ervin Könyvtárral kapcsolatos, 1945–1970 között megjelent cikkek-ből, kritikákból *H. Drechsler Agnes* válogat, a nagy anyag miatt talán elkerülhetetlen apróbb pontatlanságokkal, következetlenségekkel (pl. Bükiné és Iszlai Zoltán kritikáját ugyanarról a recenziónakalógusról nem azonos fejezetben ismerteti). Igen hasznos a központi könyvtárba járó folyóiratok jegyzékének közlése is.

Mindent összevetve megállapíthatjuk, hogy a könyvtár legújabb évkönyve az eddigi kötetek színvonalán gazdagítja könyvtári szakirodalmunkat (FSZEK — A Fővárosi Könyvtár Évkönyve sorozat XXVII. 1973. 240 l.)

Mándy Gábor

bibliográfiák

Kurrens külföldi periodikus kiadványok jegyzéke

A tudományos és szakkönyvtárak kézikönyvei közé is sorolhatjuk az MTA Könyvtárának periodikumjegyzékét, mely folytatása és kiegészítője az Akadémiai Könyvtár régebbi ilyen jellegű kiadványainak, de az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában kétevenként megjelenő „Kurrens Külföldi Folyóiratok a Magyar Könyvtárakban” című lelőhelyjegyzéknek is.

A kiadvány feltárja, és ezzel hozzáférhetővé teszi az MTA Könyvtárának gazdag folyóiratállományát a tudományos kutatók, a tudományos intézetek és a tudományos munkát segítő könyvtárközi kölcsönzés számára.

A jegyzék a kiadvány elején közölt bevezető szerint nem bibliográfia, hanem gyakorlati célt szolgáló, tájékoztató katalógus. A periodikus kiadványok legfontosabb adatait közli: a címet, a közreadót, a megjelenési helyet, esetleg az alcímet. Mindezek az adatok elegendő információt nyújtanak a folyóiratokról, illetve mindenfajta periodikáról.

Az új, a teljes kurrens külföldi cím-anyagot magába foglaló jegyzék közreadását az tette indokoltá és szükségessé, hogy az 1980-ban megjelent periodikumjegyzék, valamint az 1962-ben és 1966-ban megjelent pótlás, a „Supplementum 1” és „Supplementum 2” kötet címnyaga elavult, mivel az MTA elnöksége által elrendelt és 1969-ben lefolytatott kiadványcsere-felülvizsgálat következtében a könyvtár folyóirat-állományában nagy változás következett be. Így a most megjelentetett periodikumjegyzék az MTA

Könyvtárának profil-átalakítási folyamatát is tükrözi.

A jegyzék két részből áll: a betűrendes részből és a szakmutatóból. Az anyag besorolása külön e célra készült szakcsoportosítás alapján történt, mely a könyvtár periodikumanyagának jelenlegi összetételét megfelelően tükrözi. 4695 folyóiratot és több száz sorozatot ír le, melyeknek folyamatos beérkezése az MTA Könyvtára számíthat.

Az MTA Könyvtárának most megjelent kiadványa ismét felhívja a figyelmet a tudományos könyvtárak és a kutatók kívánságára: szakosított Központi Címjegyzékre, illetve lelőhelyjegyzékekre volna szükség. A szakkönyvtáraink periodikumanyagát feltüntető és feltáró kiadványok megjelentetése ugyancsak kívánatos és hasznos területe a könyvtárak tájékoztató munkájának.

E kiadványok a tájékoztatáson felül a beszerzések összehangolásában és a hiányos folyóiratok, valamint sorozatok kiegészítésében is nagy segítséget nyújtanának a többi könyvtárnak.

Az MTA ismertetett kiadványának megjelenési formája, a címjegyzék szerkezete, a címváltozások és szíglák pontos feloldása, a szükséges utalók készítése a kiadvány szerkesztőjének és a könyvtár folyóirattárában dolgozók gondos munkájának eredménye. (Összeállította: Bánhegyi Zsolt, Bükyné Horváth Mária stb. 1973. VII., 595 l.)

Vitéz Istvánné

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

Az EGYÜTT címmel kiadott Szolnok megyei híradó 1973/1—2. összevont száma nemcsak terjedelmes, hanem tartalmilag is igen gazdag — szinte a megye egész évi könyvtári munkájának keresztmetszetét adja. Foglalkozik például a munkásművelődéssel, amelyről az első tájkonferencia épp Szolnokon volt az elmúlt évben. (Hadd idézzünk az ezzel foglalkozó egyik előadásából egy érdekes kérdésfeltevést: „Vajon a mi közművelődésünk, amely... főleg a műveltség human elemeit terjeszti a munkásság között... nem éppen azért kerül-e nehéz helyzetbe, mert az ipari munkához szükséges ismeretek terjesztésében... nem tud elég hatékony lenni?...”) Tanulságos a mezőgazdasági fizikai dolgozók olvasásának helyzetéről készített elemzés is, hisz e rétegről talán még kevesebbet tudunk, mint a többi népességszoportok olvasási körülményeiről. A lap fő témakörébe vág a Mezőtúri Városi Könyvtár 322 munkásolvasójára kiterjedő olvasásvizsgálat is. — A nyíregyházi „Olvasó népert”-mozgalmi tanácskozáson Szolnok megye igen aktív küldöttséggel képviselte magát. A tanácskozásról készített összefoglaláson kívül a híradó a megyei felszólalásokat is közli. — A könyvtárbeutató írások közül az egyik a nemrég önállósított szolnoki városi fiókhálózat eredményeit és gondjait veszi számba, a másik a Debreceni Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Főiskolai Karának könyvtárát (Mezőtúr) ismerteti. A sűrűsödő vetélkedőkkel kapcsolatban óvatosságra int, és a kérdések típushibáira okosan mutat rá a „Szellemi vetélkedők és a könyvtári tájékoztató szolgálat” c. írás, amely adott eset, egy országos bibliográfia kapcsán igen meggondolandó bibliográfiakészítési szempontokra is figyelmeztet. A változatos számot a megye könyvtáraitól 1972 második félévében megjelent sajtóközlemények jegyzéke, illetve mutatója zárja.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓNAK, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „közönyvének” elmúlt évi november—decemberi száma csupa rövid közleményből áll: ezek egy része a könyvtár életének kisebb-nagyobb eseményeivel: értekezletekkel, vizsgálatokkal, munkatervvel, tapasztalatcserékkel, személyi ügyekkel stb. foglalkozik, másik része a könyvtár kiadványait mutatja be, s néha előrejelzéseket is közöl. Ezek egyikéből fontos publikáció megjelenéséről értesülünk: rövidesen napvilágot lát a Budapest történetének bibliográfiája című nagy vállalkozás befejező, VII. kötete, amely a mutatókat

(név-, tárgy- és helymutatót), a hiba- és rövidítésjegyzéket, valamint a feldolgozott periodikumok felsorolását tartalmazza. Az 1000 példányban 368 oldalon megjelenő mutatókötettel válik igazán áttekinthetővé az 1963-tól kezdve eddig közölt, mintegy 4000 oldalnyi értékes adattömeg.

A BÁCS MEGYEI KÖNYVTÁROS 1973. 1. jelzésű számának megjelenésével új megyei könyvtárügyi híradót üdvözölhetünk. Mint a kiadvány beköszöntőjében Madarász László, a megyei tanács elnökhelyettese elmondja, az egyelőre évente kétszer megjelenő szakmai orgánus célja a könyvtárferentartók és a könyvtárosok rendszeres tájékoztatása és a szakmai továbbképzés egyik lehetőségének megteremtése. Érdeklődése minden könyvtártípusra kiterjed: a tanácsai és az iskolai könyvtárosokon kívül fokozatosan szeretné bevonni munkatársai közé a szakszervezeti, az üzemi műszaki, a felsőoktatási és a kutatóintézeti könyvtárosokat is. A híradó különösen fontos feladatának tekinti a helyismereti-helytörténeti témák gondozását. — A megyék közti együttműködéssel előállított első szám (a Veszprémi Megyei Könyvtár sokszorosította!) igen tartalmas: a megyei távlati könyvtárfejlesztési tervén kívül, amelyet a Könyvtáros decemberi száma részletesen ismertetett, bemutatja a Kiskunfélegyházi Városi Könyvtárt, a bajai járás nagyobb községi könyvtárait, a Kiskunhalasi Városi Könyvtárnak a szakmunkástanulók körében végzett munkáját, a kalocsai könyvtár ifjúsági klubját. Ismertetést közöl az Észak-Bácska c. könyvről, és válogatást ad a helyi és országos sajtónak a megye könyvtáraitra vonatkozó írásából is.

A PÉCS-BARANYAI KÖNYVTÁROS elmúlt évi második száma gyorsan követte a kisse megkésztett első számot, amelyet a januári Könyvtárosban ismertettünk. A tartalmas, érdekes híradó eltűnteti az általunk szóvá tett tematikai hiányt: foglalkozik az iskolai könyvtárügygel is, a megye iskolai könyvtáraitól adván rövid helyzetképet. A könyvtár és a közművelődés kapcsolatával, az Olvasó népert mozgalom jövőjével foglalkozó, valamint a könyvtárbeutató cikkek (a pécsi Tanárképző Főiskola könyvtára, a Mecseki Ércbányászati Vállalat munkásszállójának könyvtára, a komló Bányász Körzeti Könyvtár gyermekkönyvtára, a a Mozsói Községi Könyvtár), továbbá a problémagazdag módszertani írások mellett hadd emeljünk ki néhány kisebb köz-

leményt is, amelyek azonban némely vonatkozásban országos figyelmet érdemelnek. Például az a híradás, hogy a 12. sz. Volán Vállalat egyik brigádja a közhasznú autóközlekedés megszervezésének 25. évfordulója alkalmából társadalmi munkával bibliobusszá alakít egy Ikarus 620-as autóbust és azt a városi könyvtárnak adja át. Egy másik érdekes közlemény a megyei könyvtár mikrofilmtárának megnyitásáról számol be; a harmadik pedig arról szól, hogy mivel a gombamódra szaporodó üzemi-vállalati sokszorosító üzemek működését engedélyező belügyi szervek általában nem hívják fel a fenntartó figyelmét a 2/1960. (V. 25.) MM sz. rendelethez, amely előírja a helyi kötelesepéldány-szolgáltatást, a könyvtárosoknak milyen tennivalóik vannak a helyi kiadványok szervezett és folyamatos begyűjtésének megszervezésében.

A BORSODI KÖNYVTÁROS elmúlt évi utolsó (4.), bőségesen, szinte pazarló gazdagsággal illusztrált számában a könyvtárismertető cikkek (a Sátoraljaújhelyi Városi-Járási Könyvtárról, a Hidasnémeti Községi Könyvtárról) és a beszámolók mellett örömmel láttunk néhány olyan írást, amely a lap tematikai gazdagodását és látókörének tágulását bizonyítja. Például elemzést olvashatunk a Nehézipari Egyetemi Könyvtár olvasóinak katalógushasználati szokásairól: a tanul-ságokból — abból, hogy 25%-uk nem forgatja a katalógusokat; általában pedig nem használják a sorozati katalógusokat, s előnyben részesítik a betűrendes katalógust a szakkatalógussal szemben, noha többen keresnek valamely adott témához irodalmat, mint egy-egy meghatározott művet — mind a könyvtárra, mind az oktatásra következik néhány mellőzhetetlen tennivaló. E cikkel kapcsolatban azonban formai kifogást kell emelnünk aláírása ellen: a „Dr. Uhlmann A.—Kiss Á.” névalak nemcsak azért helyteleníthető, mivel a magyar nyelvszokás szerint a vezetéknev és a keresztnév együtt fejezi ki valaki teljes személyiségét, hanem amiatt is, mert nehezíti a bibliográfiai számbavételt, sőt az esetleges nyomdai hibák észlelését is (rövid vagy hosszú ékezet, I és J betű stb.). — Igen tanulságos egy régi iskolai könyvtárnak, a sátoraljaújhelyi gimnázium könyvtárának bemutatása is: mégpedig azért, mivel gazdag példatárat ad arra, hogyan lehet a régi „muzeális” kiadványokat felhasználni a különféle szakórák tananyagának illusztrálására. — A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár híradójának 1973/4. számában már olvashattunk a közművelődési könyvtárak szaktájékoztatási rendszerének továbbfejlesztésére indított KMK-kí-

sérletről. Most a miskolci városi hálózat érdekes tapasztalatait közvetíti a Borsodi Könyvtáros. A figyelemre méltó kísérlet megérdemli, hogy lapunk szintén bemutatassa, s erre alkalmasint sort is kerítünk.

CSONGRÁD megye két híradójának egyidejű megjelenése tulajdonképpen egy átszervezési folyamat megnyugtató rendezésének bizonyítéka. Azt dokumentálja, hogy befejeződött a megyei hálózat átszervezése, és tisztázódott a megyén belül korábban egymástól függetlenül létező könyvtárügyi tájékoztató orgánumok feladatmegosztása: a CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS a jövőben a könyvtári munkát közvetlenül szolgáló elméleti és módszertani írásokat, tapasztalatcsere és beszámoló jellegű közleményeket, a megye könyvtári életéről szóló híradásokat és bibliográfiai számadásokat közli, a volt szegedi híradó pedig SOMOGYI-KÖNYVTÁRI MŰHELY címmel jelenik meg, s korábbi két rovatát, a Műhelyt és az Örökséget továbbfejlesztve, érdeklődését a megyére kiterjesztve könyvtári-helyismereti folyóirattá válik. — A profilok ilyen tisztázása megnyugtatónak látszik, véleményünk szerint azonban a Csongrád megyei Könyvtáros alcímét („A megye tanácsai és szakszervezeti könyvtárainak híradója”) és ezzel együtt jellegét is bővíteni kellene: megjelölésében is nyitottabbá tenni más hálózatok, könyvtár típusok felé. Egyébként mindkét híradó egy-egy összevont számot adott ki az elmúlt évről 1973. 1—4. megjelöléssel, 1973. októberi, illetve decemberi dátummal. Érdekes, gazdag tartalmukra nem térünk ki, csupán a Csongrád megyei Könyvtáros által a Somogyi-könyvtár új szervezeti rendjéről közölt cikk néhány vonatkozását ismertetjük itt, mivel a Könyvtáros tavaly áprilisi számának 209. oldalán nem pontosan tájékoztattuk olvasóinkat a változásokról.

Az intézmény új elnevezése: „Somogyi-könyvtár. Szeged. Csongrád megye és Szeged megyei város Tanácsai Közművelődési Könyvtári Hálózatának Központja.” A könyvtár igazgatója Tóth Béla. A könyvtár két osztályból: a központi könyvtári osztályból (ez négy csoportra tagolódik), valamint a módszertani és hálózati osztályból (ide tartozik a megyei, illetve a szegedi járási csoport), a funkcionális gazdasági és ügyviteli csoportból, továbbá a helyismereti és a különgyűjteményekből áll. Az osztályokat igazgatóhelyettesek irányítják: Bezzeredy István és Csenke László. A megyei könyvtár létszámából heten kerültek át a Somogyi-könyvtárba. Közülük Hajdú Géza osztályvezetői besorolást kapott.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

V. I. LENIN ÖSSZES MŰVEINEK 2. KIADÁSÁHOZ címmutatót adott ki a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, hogy a tájékoztató könyvtárosok számára megkönnyítse a kötetekben való eligazodást. Az olvasók ugyanis a Lenin műveket az 1. kiadás adatait tartalmazó irodalomjegyzék alapján keresik, a megye könyvtáraiban azonban ebből a kiadásból csak néhány kötet található; az 1960-ban kiadott bibliográfia (V. I. Lenin műveinek magyar bibliográfiája, összeáll. Forgács Sándorné) is csak az 1. kiadás adatait tartalmazza. A 2. kiadás még befejezetlen. A címmutató az 1973 júliusáig megjelent 35 kötet (1—27., 29—36.) anyagát dolgozza föl, a további kiegészítéseket pedig folyamatosan végzi és 10—10 kötetenként adja majd közre. A könyvtárközi együttműködés szép példaként a mutatót a Debreceni Városi Könyvtár három munkatársa: Dankó Ilona, Sipos Klára és Tóth Ferencné állította össze.

PEREI ZOLTÁN KISGRAFIKÁIBÓL kiállítást rendezett a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár, és megjelentette kisgrafikai kiadvány-sorozatának 4. füzeteként a kiállítás katalógusát is. Ennek előszavában a művész röviden tájékoztatja az érdeklődőket az általa alkalmazott falmetszet-technikáról. A katalógust szép metszetek illusztrálják.

SZÉPIRODALMI GYŰJTEMÉNYES KÖTETEK elemző katalógusa címmel az FSZEK megjelentette a novella és egyéb szépirodalmi gyűjtemények analitikus címjegyzékét Csoma Mihályné szerkesztésében. (Z. I.)

CHÍLÉRŐL ADOTT KI bibliográfiát az FSZEK. A kiadvány szerkesztője, Agics Katalin a tragikus sorsú latin-amerikai országban 1970. és 1973. között lezajlott eseményekről közöl áttekintést, valamint cikkés könyvjegyzéket. (Z. I.)

ÍGY ÍRJUK — ÍGY EJTJÜK címmel kiejtési tanácsadót jelentetett meg a Nyíregyházi Megyei Könyvtár. A segédlet mintegy kétezer külföldi író, lírikus nevének fonetikus magyar megfelelőjét tartalmazza. (F. L.)

GYERMEKKÖNYVTÁRAK a XIII. kerületben címmel jelentette meg Barta Andrásné áttekintését a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A kerület négy gyermekkönyvtárát (illetve részlegét) bemutató gondos munkához Bikácsi Lászlóné írt bevezetőt. E bevezető, s még inkább a dolgozat kitér a történelmi múltra, az V. kerületi (mai XIII. ker.) Népház Nyilvános Könyvtárának — Szabó Ervin alapította 1911-ben — és a többi gyermekkönyvtárnak a hagyományaira, felvázolja a két háború közötti gyermekkönyvtári tevékenységet, majd az 1945 óta megtett utat s a jelenlegi helyzetet. Az 1971. évi adatok szerint az FSZEK hálózataiban a kerület általános iskolás korú lakosságának 34%-a olvasott, a kölcsönzőknek mintegy harmada látogatta az olvasótermet és csaknem 3,5 ezer gyermek a könyvtári foglalkozásokat. A kiadványban levő térkép szerint azonban a nagyterjedésű kerületben igen kevés a négy könyvtár, sűrűbb telepítéssel sokkal több gyermekolvasóra lehetne számítani.

IRODALMI TANULMÁNYOK és kritikák ajánló bibliográfiája középiskolák kötelező és ajánlott olvasmányaihoz. IV. osztály címmel jegyzéket adott ki a Vasas szakszervezet központi könyvtára. A kiadvány összeállítója Miszori-né Molnár Márta, a Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának munkatársa a közművelődési könyvtárakban fellelhető tanulmánykötetkből és folyóiratokból válogatta anyagát, mely a XX. század magyar és külföldi írói közül az iskolai tananyagban szereplőkhöz ajánl irodalmat. Arra törekedett, hogy bő választékot adjon az irodalom iránt érdeklődő tanulóknak. Az anyag csoportosítása az írók nevének betűrendjét követi, mind-egyenlő előbb a kötelező és az ajánlott, majd az egyéb fontos művek vannak felsorolva. Ezután következnek a velük foglalkozó tanulmányok, kritikák.

BABITS MIHÁLY születésének 90. évfordulójára Fülöp Lászlóné összeállításában bibliográfiai rölapot adott ki Kis bibliográfiák c. sorozatának 62. számaként a székesfehérvári SZMT könyvtár. Kár, hogy az életrajzot csak a költőről szóló irodalom válogatása követi, s a jegyzék nem sorolja fel versesköteteit, regényeit és irodalomtörténeti munkáit.

AZ OMKDK Szovjet könyvek ajánló jegyzéke c. bibliográfiai sorozatában megjelent a KOHÁSZAT c. füzet. Az összeállítás az utolsó három év szovjet kohászati irodalmából közöl annotált válogatást. Az ismertett művek az iparág teljes területét fellelík a gazdasági kérdésektől a metallográfián át az anyagvizsgálatig.

Új könyvtárak Fejér megyében. Felső képünkön: a székesfehérvári Videoton gyár szakszervezeti könyvtára. Alsó képünkön: részlet a Baracsi Községi Könyvtárból (Kabáczy Szilárd felvételei)

Ára: 6 forint